

Милна Цнариа-пха

**АГЕРМАН БЫЗШӘ
АГРАММАТИКА**

Милна Цнарна-цха

Агерман бызшэа аграмматика

(афонетика, аморфология, асинтаксис)

Акоа
2005

*Итнажыт Аңсуа бызшәа аҕиара
ахәынтқарратә фонд*

Анаукатә редактор С. А. Амч-ңха, афилологиатә тцаарадыр-
рақәа ркандидат, адоцент

Арецензентцәа: Л.Ф.Адлеи-ңха, афилологиатә тцаарадырра-
қәа ркандидат, агерман быз-
шәа акафедра адоцент,

А.Шь.Шьынқәба, Аңснйтәи ахәынтқарратә уни-
верситет аңсуа бызшәа ака-
федра арцаабы еихабы

Цнариа-ңха М.И.

Ц 56 Агерман бызшәа аграмматика (афонетика, амор-
фология, асинтаксис). – Ақәа: Аңсуа бызшәа аҕиара ахәынт-
қарратә фонд, 2006. – 216 д.

Арцага шәкәы «Агерман бызшәа аграмматика» афилологиатә факультет
аңсуа сектори агерман бызшәа ақәша аңсуа сектори иртоу-астудентцәа рзы
аңсышәала раңхәаза иеиқәыршәоу рцагатә хархәагоуп. Ашәкәы
шьақәгылоуп афонетикеи, аморфологиеи, асинтаксиси рыкәшақәа рыла.
Арцага шәкәы ахархәара ағазар калоит агерман бызшәеи аңсуа бызшәеи
еиҕырңшны рытцаареи аңсышәала агерман бызшәа абжъаратә школқәа рҕы
дырцареи рзы.

А Ц Х Ъ А Ж Ә А

Арцага шәкәы «Агерман бызшәа аграмматика» раңхьаза акәны Москватәи астандарт иақәшәо аңсышәала иеиқәыршәоуп аңсшәеи агерман бызшәеи аиңырңшра-еиңагыларатә метод ала.

Ари ашәкәы Аңснйтәи аҳәынҗқарратә университет афилологиатә факультет аңсуа сектори атәым бызшәақәа рыкәша аңсуа сектори ирҗоу астудентцәа рзы ирцагоуп. Ашәкәы шьақәгылоуп афонетикеи, аморфологиеи, асинтаксиси рыкәшақәа рыла, иацуп аамҗа арбашьақәа ирызку ахи аграмматикатә терминқәа ржәари.

Ашәкәаҕы ирыхцәажәоуп агерман бызшәа афонетикеи, аморфологиеи, асинтаксиси хадара злоу аңкарақәа аңсуа бызшәа афонетикеи, аморфологиеи, асинтаксиси ирҕырңшны. Аңкарақәа зегьы аңсышәала иеиқәыршәоуп. Иара убас иеиңырңшуп агерман бызшәеи аңсуа бызшәеи рҕы аңәырҗрақәеи афақтқәеи.

Ари ашәкәы рхы иадырхәар калоит агерман бызшәеи аңсуа бызшәеи еиңырңшны иҗызцаауа, астудентцәа ркурстә усумҗақәеи рдипломтә усумҗақәеи рыҗраҕы, иара убасгьы абжьаратә школқәа рырцаоцәа ашколхәычқәа аңсышәала агерман бызшәа дырцараҕы.

А Ф О Н Е Т И К А

D I E P H O N E T I K

АБЖЫКАҚӘА

DIE VOKALE

Агерман бызшәа ашьтыбжытә система иазчыдаказшыоуп абжыкақәа роуреи ркыәреи реиодыраара. Агерман бызшәаәы абжыка шьтыбжықәа ма даара ироуны, ма даара иркыәены ирхәоит (ирыпхьоит).

Ишаххәаз еиңш, агерман бжыкақәа *a, e, i, o, u* ирыпхьоит ироунгы иркыәенгы:

1. Ироуны ирыпхьоит (ирхәоит):

а) иаарту ацыраәы, абжыка ала ианынцәо:

ma-len – асахьаҥыхра

sa-gen – ахәара

le-sen – аҥхьара

б) инықәырпшшәа иарку (иаркушәа-иаркымшәа (условно-закрытый) икоу) ацыраәы, цыбжыкак ала ианынцәо:

der Tag – амш

der Weg – амџа

wir – хара

rot – аҥаҥшь

в) иеиңшу џ-бжыка шьтыбжык анеицу:

das Boot – афлыка

leer – аҥацәы

das Meer – амшын

г) анбан «h» аҥхьа абжыкақәа ангылоу (анбан «h» абжыкақәа рышьтахь иангылоу иаҥхьазом, урт абжыкақәа рроура ауп иарс уаҥа изызку):

der Lehrer – арцаџы

fahren – ацара; машынала, еыла, уардынла ацара

ihr – шәара

д) «ie» анбаниеццара («i» роуны иацхьоит, «e» зынза ирхэазом):

viel – арацэа (ирацэаны)

das Tier – ацстэы, агыгшэыг

hier – ара, арака

2. Иркьафены ирыцхьоит (ирхэоит):

а) иеицшу о-цыбжьи́как рацхьа иангылоу:

die Sonne – амра

kommen – аара, аaira

das Zimmer – ауада

б) иеиуеицшым ацыбжьи́кақәа рацхьа иангылоу:

das Kind – ахэычы, ацшқа

die Post – ацошьта, апочта

kurz – акьаф

3. Агерман бызшэафы икоуп анбанқәа хқа умлаут (¨) зауа: ä, ö, ü:

а-умлаут (ä) иацхьоит аурыс «э» еицш:

das Mädchen – азґаб, ацхэызба

jährlich – есышықәсатәи

die Wände – ацзамцқәа

о-умлаут (ö) иеицшу аурысшэафгы ацсшэафгы иказам. «ö» ииашаны иаххэарц азы хқышэқәа ацхьака ирқәацәны иххаргыежьюеит, нас иаххэоит аурыс «э»:

öffnen – аартра

schön – ацшза

hören – азырора, аҳара

и-умлаут (ü) иеицшу аурыс бызшэафы иказам. Ацсшэафы ашьтыбжь «о» мацк иеицшуп. «ü» ииашаны иаххэарц азы хқышэқәа ацхьака ирқәацәны ихаргыежьи́ны иаххэоит ацсуа «о»:

die Übung – аеаршьцылара, абаюрцәра

üben – аеаршьцылара

fünf – хәба

«ü» еицш иацхьоит анбан «у» (ицсилон):

das System – асистема

die Physik – афизика

Аурысшәәхьтә иалалаз ажәәқәа рәы анбан «у» иаңхьоит «ы» еиңш:

Kuibyschew – Куибышев

4. Агерман бызшәәфьы икоуп адифтонгқәа: «ei», «ai», «eu», «äi», «au». Урт ҳауеит ۛ-бжьи́как реилалара иабзоураны, аҳәараан аобатәи абжьи́ка шьтыбжьи даара икьәфхоит.

«ei», «ai» адифтонгқәа ирыңхьоит аңсшәәфьы ашьтыбжь «аи» иеиңшу ажәә «аиха» акны еиңш, аурысшәәфьы – «ай» (Mai):

eins	– акы
zwei	– ۛба
Mai	– лацара
das Kleid	– ацкы, ацәыча, амаҗәа

«eu», «äi» адифтонгқәа ирыңхьоит аңсшәәфьы ашьтыбжь «ои» иеиңшу ажәә «изгоит» акны еиңш, аурысшәәфьы «ой» (мой):

das Deutsch	– анемец бызшәа
heute	– иахьа
das Gebäude	– ахыбра, аргыларакәа
die Häuser	– аонқәа

Адифтонг «au» иаңхьоит аңсшәәи аурысшәәи рәы ашьтыбжь «ау» иеиңшу ажәәқәа: аңсуа «аура» (длина), аурыс «фауна» рәы еиңш:

die Frau	– аңхәыс
der Baum	– ацла
das Haus	– аоны

АЦЫБЖЬЫКАҚӘА DIE KONSONANTEN

1. Анбан «h»:

Ари ашыза ашьтыбжь аурыс бызшәәфьы иказам. Аңсуа бызшәәфьы иҳамоуп (икоуп) ашьтыбжь «х», иаххәап «ҳара», «аҳара» реиңш.

Анбан «h» иаңхьоит (рхәоит) ажәә алагамҗәфьы, ашьагәыҗтә цыра алагамҗәфьы, асуффиксқәа *-heit, -haft* рәы.

Иаххәап:

haben – амазаара
gehören – атәызаара (азәы акы итәызар)
die Kindheit – ахәыцра
die Freiheit – ахақәйтра
lebhaft – алахәых, илахәыху

Хыхь ишаххәахьоу еицш абжыка ашьтахь анбан «h» ангылоу иацхьазом, уи иаанаго абжыка ароура ауп (шәахә. ад.4):

nehmen – агара
gehen – ацара (шьапыла аныкәара)

2. Анбанеиццарақәа ja, ju, jo, je.

Анбан «j» (йот) иацлоит анбанқәа *a, u, o, e*. Арт аиццарақәа ацсшәафь анбанқәа иа, иу, ио, ие иреицшуп, аурысшәафь – *я, ю, ё, е*.

агерман	аңсуа	аурыс
ja	иа (аиана)	я
ju	иу (иубенг)	ю
jo	ио (имариоу)	ё
je	ие (аиен)	е

Иаххәап:

ja – ааи, аиен
das Jahr – ашықәс
der Juli – цхынгәы
jung – ақәыцш, иқәыцшу (молодой, юный)
das Jod – аиод
johlen – акаара, ахәаара
jetzt – уажәы
jeder – дасу

3. Анбанеиццара «ch».

Иацхьоит обаны:

а) Анбанеиццара «ch» анбанқәа *a, o, u, au* рышьтахь иангылоу иацхьоит ацыбжыка «х» еицш, Ach-Laut хәа иашьтоуп:

machen – акацара (акы анагзара)
das Buch – ашәкәы

acht	– ааба
die Woche	– амчыбжь
auch	– иара убас

б) Анбанеиццара «*ch*» анбанқәа *e, i, ö, ü, eu, äu, ei, r, l, m, n* рышьтахь иангылоуи асуффикс «*-chen*» аҕи иаңхьоит ашьтыбжь «*хь*» еиңш. Аңсуа «*хь*» ааста иңшқоуп, бзыңтәи адиалект аҕы ажәа «схьысуеит» аҕны еиңш. Ich-Laut хәа иашьтоуп:

ich	– сара
weich	– атата, итатоу
das Mädchen	– азҕаб, аңхәызба
sprechen	– ацәажәара
die Bücher	– ашәкәқәа
euch	– шәара шәтәы (шәзы)
die Milch	– ахш
der Mönch	– абер, амонах
das Bärchen	– амшәхәыс

Абырзен бызшәахьтә иалалаз ажәақәа рҕы «*ch*» «*к*» хәа иаңхьоит:

Chaos	– ахаос (еиҕкаара хәа аҕыы змам, хыла-гәыла иеилажью), аилатата, аилыхара, аилаҕеилас
Chor	– ахор
Charakter	– аҕазшьа

Афранцуз бызшәахьтә иалалаз ажәақәа рҕы «*ch*» «*ш*» хәа иаңхьоит:

Chef	– ашеф, анапхгаҕы, аихабы
Chiffre	– ашифр

4. Анбанеиццара «*ig*».

Иансуффиксу, ажәа анцәамтәҕы иангылоу «*ig*»-гы ашьтыбжь «*хь*» еиңш иаңхьоит:

dreißig	– ҕажәижәаба
fleißig	– аҕәыбца, аҳацҳаца, згәы ақәызкуа, зус гәыкала иазыкоу
schwierig	– ауадаҕ, ацәҕа
lustig	– алахҕых, аиххачча, игәырҕаҕычә

5. Анбан «*s*».

а) анбан «*s*» абжыка шьтыбжьқәа раңхәа иангылоу иаңхьоит ашьтыбжь «*з*» еиңш:

sitzen – атәара
lesen – аңхьара

б) ажәа агәтани анцәамтәи рәы анбан «s» ангылоу иаңхьоит ашьтыбжь «с» еиңш:

der Herbst – тагалан
beste – иеиңьу, иеиңьзоу
was? – иарбан?

в) ажәеи ашьагәыти ралагамтәеи анбанқәа «r»-и, «t»-и, раңхьа «ss» ангылоу иаңхьоит ашьтыбжь «ш» еиңш:

der Stadt – ақалақь
besprechen – ахцәажәара (азәы ихцәажәара, акы
ахцәажәара), алацәажәара, азбара
bespotten – ахыччара, атәамбара
der Staat – ахәынтқарра

Анбанқәа «ss»-қәеи «ß»-и (ес-цет) есқьынгьы иаңхьоит ашьтыбжь «с» еиңш:

die Straße – амәа, аулица; амәачаңа, амәаду
wissen – адырра
groß – аду, идуу
der Russe – аурыс

6. **Анбан «v» (фau)** агерман ажәақәа рәи ажәа анцәамтәеи иаңхьоит анбан «ф» еиңш:

der Vater – аб
viel – арацәа, ирацәоу
das Volk – ажәлар
das Motiv – 1. әеыцга, амзыз; 2. амотив
der Genitiv – генитив (аизыкаратә падеж)

Егьырт абызшәақәа ркынтәи иалалаз ажәақәа рәы иаңхьоит еиҳарак анбан «v» еиңш:

die Vase – аваза
das Verb – акацарба

7. **Анбан «x» (иқс)** иаңхьоит ашьтыбжьейиццара «қс» еиңш:

der Text – атекст
das Taxi – атақси

8. **Анбанеиццара «chs»** иаңхьойт ашьтыбжьейццара «қс» еиңш:
wachsen – азҳара
sechs – фба

9. **Анбанеиццара «ck»** иаңхьойт «к» ҳәа:
das Glück – анасың
die Ecke – акәакь
schicken – ашьтра

10. **Анбанеиццара «dt»**. Ажәа анцәамтаҕы иаңхьойт «т» ҳәа:
die Stadt – ақалақь

11. **Анбанеиццара «ph»** еснагь иаңхьойт «ф» еиңш:
die Philosophie – афилософия
der Paragraph – апараграф

12. **Анбанеиццара «th»** еснагь иаңхьойт «т» ҳәа:
das Theater – атеатр
die Bibliothek – абиблиотека
die Apotheke – аңтека

13. **Анбанеиццара «qu»** иаңхьойт «қв» еиңш:
bequem – аманшәала
das Plusquamperfekt – плюсквамперфект (иасхьо акрызхыцуа
аамта)

14. **Анбанеиццара «sch»** иаңхьойт «ш» еиңш:
der Tisch – аишәа, астал
schwarz – аиқәацәа

15. **Анбанеиццара «sh»** ҳдылоит атәымбызшәа акынтәи иалалаз
ажәақәа ркны, иаңхьойт «ж» ҳәа:
Shiguli – Жигули
Shitomir – Житомир

16. **Анбанеиццара «tsch»** иаңхьойт «ч» еиңш:
deutsch – герман бызшәала
tschechisch – чех бызшәала

17. **Анбанеиццара «tz»** иаңхьойт «ц» еиңш:

sitzen – атәара
der Platz – атың, ашта (адәы)

18. Анбанеиццара «ng» иаанагоит адыңцатә шытыбжыы. Ари абыза ашытыбжы аңсшәәғы аурыс бызшәәғы иахдылазом. Ари ашытыбжы ахәаразы хәы аартны хабз аңхәтәи ахәта цакәтәи ххаңыцкәа рышәаҭақәа ирыдхаргәғәалоит, нас иаххәоит анбанеиццара «ng»:

im Frühling	– ааңынразы
die Übung	– әеаршыцылара
hängen	– ақнахара, акыдцара
singen	– ашәахәара

А з г ө а ҭ а: Ишаххәаз еиңш анбанеиццара «ng» цырак иатәызар иаанагоит шытыбжыык. Аха «n» аңынғыла иатәны «g» ашәаҭа иатәызар, ускан ари анбан иаанагоит иеиңшым ашытыбжықәа ҭба:

die An/gabe	– арбара, адцаҭара; адыррақәа, адырраҭарақәа, аҭамҭақәа
die Un/geduld	– амычхара, азымычхара
un/gebeten	– иааңхәам, изахәам

19. Анбан «n» анбан «k» аңхәа иангылогыы иаанагоит убри абызацәкәа адыңцатә шытыбжыы анбанеиццара «ng» еиңш:

krank	– ачымазаә
der Schrank	– ашықаң
links	– армарахь

20. Анбанеиццара «-tion». Анбан «t» асуффикс *-tion* ағы иаңхәоит «ц» хәа (*-tion* – цион):

die Revolution	– ареволиуциа
die Nation	– амилаҭ

21. Анбан «y» (иңсилон) шәахә. ад.5.

А М О Р Ф О Л О Г И А D I E M O R P H O L O G I E

А Р Т И К Л Ь D E R A R T I K E L

Агерман бызшәәфы ахьызка иацуп (ацхьа игылоуп) ацхыраагзатә ажәа – артикль. (Уи ахьызка иацны ауп ишахдыло, ахала ахархәара амазам). Артикль аурыс бызшәәфы иказам. Ацсуа бызшәәфгы иказам артикль. Аха ацсуа бызшәәфы ахьызка иамоуп азеицш форма рбага апрефикс -а. (Уи артикль афункциа нанагзоит).

Агерман бызшәәфы артикль ала иеилкаахоит ахьызка арод, ахыгхьа-зара, ападеж. Артиклькәа еснагь ақәыгәгәара рымазам (икәыгәгәара-датажәоуп), ацәажәараан (в устной речи) ирышьтанеиуа ажәа иацны ирхәоит.

Артикль шоит иеилкаауи (der bestimmte Artikel) иеилкаами (der unbestimmte Artikel) хәа.

Иеилкаау артикль аицакра

Die Deklination des bestimmten Artikels

Ападеж Kasus	Ахәацәа ррод Maskulinum	Ахәса ррод Femininum	Абжьаратә ррод Neutrum	Ародкәа зегьы рзы Für alle Geschlechter
Nom.	der	die	das	die
Gen.	des	der	des	der
Dat.	dem	der	dem	den
Akk.	den	die	das	die

Иеилкаам артикль аицакра

Die Deklination des unbestimmten Artikels

Азацә хыпхьазара Singular				Арацәа х. Plural
Ападеж Kasus	Ахәацәа ррод Maskulinum	Ахәса ррод Femininum	Абжьаратә ррод Neutrum	Ародкәа зегьы рзы Für alle Geschlechter
Nom	ein	eine	ein	

Gen.	eines	einer	eines	
Dat.	einem	einer	einem	
Akk.	einen	eine	ein	иказам

Артикль ахархэара Der Gebrauch des Artikels

Иеилкааугьы иеилкаамгьы артиклькэа ацсшэахь реицэагара аузом. Аха атекст ацакала амацэар цкэа аилкаара ахэцэазар, «*ein*» еицэоугар ауеит иеилкаам аформа рбага асуффикс -к ахьызка ашыаца цкэа аццарала, «*der*» – «ари, абри» хэа.

Ich lese *ein* Buch.

Сара ашэкэы (шэкэык) сацхэоит.

Das Buch ist interessant.

(Ари) ашэкэы интересун.

Иеилкаам артикль ахархэара Der Gebrauch des unbestimmten Artikels

Иеилкаам артикль рхы иадырхэоит:

1) амацэар азбахэ (ахьз) зегь рацхэаза ианырхэо, иарбан мацэару зызбахэ рхэо анахзымдыруа:

Sie gibt ihm *einen* Bleistift.

Лара иара акарандашь (иарбанзаалак карандашьк) илцэоит.

Wir machen *eine* Übung.

Хара аеаршьцылара кахцэоит.

2) амацэар азбахэ (ахьз) анырхэо егырт иеицшу (иеижэлоу) амацэаркэа ианрылрымкаауа:

Die Lehrerin spricht mit *einem* Schüler.

Арцао пхэыс ацаоы (цаоык) диацэажэоит.

3) иеилоу ахьзтә зхәәфы аидхәалагатә (ацхыраагзатә) кацарбақәа *sein* ма *werden* рыцны ахьызка аңхьа иангылоу:

Das ist *ein* Tisch.

Ари столуп.

4) акацарбақәа *haben, brauchen*, ахәәыдатә еицааира *es gibt* рышьтахь иангылоу:

Ich habe *eine* Schwester.

Сара аиахәшьа дсымоуп.

Er braucht *ein* Heft.

Иара иҭахуп атетрад.

Hier gibt es *einen* Lesesaal.

Арака иҭоуп аңхьарҭа уада (зал).

5) лассы-лассы аккумулятив афы иҭиоу ахарҭәаага зыхьзырҭшуа егырт иеиҭацуа акацарбақәа рышьтахь:

Er schreibt *einen* Brief.

Иара асалам шәкәы иҭуеит.

Ich lese *ein* Buch.

Сара ашәкәы саңхьоит.

6) аиҭырҭшраан:

Er schwimmt wie *ein* Fisch.

Иара аңсыз еиҭш дызсоит.

Иеилкаау артикль ахархәара Der Gebrauch des bestimmten Artikels

Иеилкаау артикль рхы иадырхәоит:

1) амаҭәар хьқәкыла (иҭкааны, конкретла) азбахә хәазар (если предмет конкретизирован):

а) амаҭәар азбахә (ахьз) абынтәраан ианырхәо, иеилкаау, идыру амаҭәар ианалацәажәо:

Das ist *ein* Buch. Das Buch ist neu.

Ари шәкәуп (Абар ашәкәы). Ашәкәы ҭыцуп.

б) ахьызка аҗхьа аҗәаақәца ангылоу, аҗәаақәца арбазар:

– генитив ападеж аґы

Der Hut des Vaters hängt an der Wand.

Аб ихылҗа аҗзамц аґы икнаҗауп (ихшьуп).

Das Buch der Lehrerin liegt auf dem Tisch.

Арцааы лышәкәы астал (аишәа) иқәуп.

– аҗгыла *von* ацны

Die Tochter von Herrn Schulz sitzt hier.

Шульц иҗҗа абра дтәоуп.

Die Werke von Schiller sind weltbekannt.

Шиллер ирәиамҗақәа адунеи иадыруеит.

в) ахьызка аҗхьа аказшьарба иреиҗазоу астенен, мамзаргыи аишьҗагылашьатә җхьазара хьзы ангылоу:

Die beste Schüler ist immer fleißig.

Иреиҗзоу ацааы еснагь дкәыбҗоуп.

Die schönste Frau geht durch die Straße.

Зегь реиҗа иҗшзоу (иҗшзазоу) аҗхьыс амәа(ду) даныланы днеиуеит.

Heute ist der 5. Dezember.

Иахьа җхынцкәын хәбоуп.

2) зыхьз (зызбахә) хәоу амаҗәар иара ада аныкам. Арахь иацанакуеит адгьылбжьахақәа, адунеи аганқәа, апланетақәа, аецәақәа, ашықәс аамҗақәа, амчыбжь амшқәа, амзақәа, азиасқәа, азиақәа, ашьхақәа, амшынқәа, аокеанқәа ухәа убас егьырҗгыи рыхьзқәа:

der Rügen, der Norden, die Erde, der Merkur, die Venus, der Atlantik, die Krim, der Herbst, der Montag, der Juni, der Rhein, die Elbe, der Jenissej, das Schwarzen Meer, der Kaukasus, der Stille Ozean

Die Erde dreht sich um die Sonne.

Адгьыл амра иакәшоит.

3) ахәса рроди ахацәа рроди аазырҗшуа атәылақәеи ақалақьқәеи рыхьзқәа:

die Schweiz, die Mongolei, die Tschechoslowakei.

der Iran, der Irak, der Libanon, der Sudan

4) абжьаратә род атәылақәеи ақалақьқәеи рыхьзқәа, урҗ аиқәшәаратә

хәәақәцала, ма аиқәымшәаратә хәәақәцала конкретла (хықәкыла) рызбахәхәазар:

<i>das heldenhafte Tkuartschal</i>	– Ткәарчал фырхаца
<i>das kapitalistische England</i>	– акапиталисттә Англия
<i>das Suchum von heute</i>	– Акәа иахьа

Артикль ацыршәара Das Fehlen des Artikels

Артикль ахьызка иацыршәоит:

1) азацә хыпхьазарафь ахьызка аңхьа иеилкаам артикль гылазтгы арацәа хыпхьазарафь уи быжьшәоит:

Das ist ein Student.
Das sind Studenten.
Ари дыстудентуп.
Арт студентцәоуп.
Auf dem Tisch liegt ein Buch.
Auf dem Tisch liegen Bücher.
Астол (аишәа) иқәуп ашәкәы.
Астол (аишәа) иқәуп ашәкәқәа.

2) иеилоу азхәа ахьзтәхәҭафь ахьызка иаанарцшуазар ауааы изанаат, имилат, ипартиатә алазаара (партиас дызлоу) ухәа уб.иц.:

Ich bin Ingenieur.
Сара сынцьныруп.
Er ist Kommunist.
Иара дкоммуниступ.
Dieser Mann ist Deutscher.
Ари ахаца дгермануп (днемецуп).

3) ахьызка аңхьа ихәаақәцам, арбагатә, адхаларатә хьызцынхәрақәа, ма ахыпхьазаратә пхьазара хьызқәа ангылоу:

Mein Buch liegt auf diesem Tisch.
Сара сышәкәы абри астол (аишәа) иқәуп.
Unsere Gruppe besteht aus dreizehn Studenten.
Хара хгәың афь жәахааык астудентцәа ҳакоуп.

4) ишыақәгылоу (иҥышәынтәалоу) аҳәашьяқәеи, ажәаңкақәеи, ажәамаанақәеи, ажәеиццарақәеи рәы:

Anfang Juli – ҥхынгәы алагамҥа
Fußball spielen – ашыапылампыл асра
zu Hause – аҥны
nach Hause – аҥныка
Zeit ist Geld – Аамҥа ңароуп
Morgenstunde hat Gold im Munde.
Шыжь игылаз иеан еаба аҗеикит.

5) ахатәы хьызқәа, абжьаратә род ахь иацанакуа атәылақәеи ақалақьқәеи рыхьзқәа раңхьа:

Sie heißt Anna.
Лара Анна лыхьзуп.
Heinrich Heine wurde in Düsseldorf geboren.
Хәинрих Хәине диит Диуссельдорф (ақалақь аґы).
Аха: урҥ раңхьа игылазар аҳәаақәца, усқан рхы иадырхәоит
иeilкаау артикль.
Das sonnige Abchasien.
Имратәылоу Аңсны.

6) ахазырхәґы, аңсшәеибыхәараґы:

Genossen, lesen Sie noch einmal!
Аҥызцәа, шәаңхьа даеа знык!
Guten Tag!
Мшыбзиа(қәа)!

АХЬЫЗКА DAS SUBSTANTIV

Агерман бызшәаґы ахьызка зыңсы ҥоуи зыңсы ҥами амаҥтарқәеи, абстрақттә еилкаарақәеи рыхьзқәа азырґс ихадоу жәахәа хәҥоуп. Зцаараны иаанахәоит:

Wer ist das? – Ари дарбан?
Was ist das? – Ари арбан?

Агерман бызшәәфы ахьызка иамоуп ародқәа хқа: ахацәа ррод (**Maskulinum**), ахәса ррод (**Femininum**), абжьаратә род (**Neutrum**), аеацсахуеит падежла, иамоуп ахьпхьазаратә формақәа ҟба: азацә хьпхьазаратә форма (**Singular**), арацәа хьпхьазаратә форма (**Plural**).

Ахәоу афы ахьызка калар ауеит (алшоит) изыххәаны, ипредикативны (азхәа ахьызтә хәтаны), ихартәаганы, ихәаакәцаны, иҟагылазаашьаны.

Агерман бызшәәфы ахьызка нбан дула ироуеит.

Ахьызкақәа ррод Das Geschlecht der Substantive

Хыхь ишаххәахьоу еицш, агерман бызшәәфы ахьызка иамоуп ародқәа хқа: Maskulinum, Femininum, Neutrum.

Ажәар афы ахьызкақәа ррод арбахоит анбанқәа *m, f, n* рыла: *m* – Maskulinum (ахацәа ррод), *f* – Femininum (ахәса ррод), *n* – Neutrum (абжьаратә род).

Иаххәап:

Welt <i>f</i>	– die Welt	– адуinei
Teil <i>m</i>	– der Teil	– ахәта
Haus <i>n</i>	– das Haus	– аҟны

Ацсуа бызшәәфы ахьызка иамазам арод. Уи иазчыдоуп акласстә категория, ишьақәгылоит акласстә формақәа ҟба реиҟагыларала: ауаҟытәыҟсатә класси амаҟәар класси. Ауаҟытәыҟсатә класс ахь иацанакуеит ауаҟытәыҟса ихьз азырбо ажәақәа, амаҟәар класс ахь иацанакуеит амаҟәар ахьз азырбо ажәақәа зегьы.

Агерман бызшәәфы ахьызка иарбан роду изцазкуа еилкаахоит (еилыркаауеит):

а) артикль ала, ахьызка номинатив ападеж азацә хьпхьазарафь игылазар:

der Tisch (ахацәа ррод)	– аишәа, астал
die Tafel (ахәса ррод)	– аҟәы
das Fenster (абжьаратә род)	– ахьшә, аҟенцъыр

б) азацә хьпхьазарафь аказшьарба ма ахьызцынхәра ахьызка ақәшәарала:

schöner Tag (ахацәа ррод)	– амш ссир, амш хазына
---------------------------	------------------------

meine Schwester (ахәса ррод)	– сара сахәшьа
dieses Haus (абжьаратә ррод)	– ари аџны

в) цакыла:

der Mann	– ахаца
die Frau	– аҟхәыс

г) формала:

der Lehrer	– арцаџы
die Kälte	– ахьта

Ахьызкақәа ррод цакылеи формалеи реилкаара Die Bestimmung des Geschlechts der Substantive der Bedeutung und der Form nach

Ахацәа ррод ахь иацанакуеит:

ц а к ы л а

1) ахаца жәла (ахацәа мацара) аазырҟшуа ауаатәыџса рыхьзқәа:

der Mann	– ахаца
der Bruder	– аиашьа
der Sohn	– аҟа
der Vater	– аб

2) аб ҟстәқәа рыхьзқәа аазырҟшуа ажәақәа (ахьызкақәа):

der Bär	– амшә (аб)
der Löwe	– алым (аб)
der Hammel	– атыҟь
der Kater	– ацгәаба
der Bülle	– ацә

Азгәаҟа: ҟстәқәак рыхьзқәа рґы ахьызка арод абра аныҟшзом:

das Pferd	– аеы
das Schwein	– ахәа

3) аңсаатәкәа рыхъзқәа:

der Adler	– ауарба, ашьхауарба
der Rabe	– алаҳәа
der Hahn	– арбағь

аха: die Nachtigall – акармацыс
die Drossel – ардәына

4) адунеи аганқәа рыхъзқәа:

der Norden	– аҟада
der Süden	– алада
der Osten	– мрагылара
der Westen	– мраҟашәара

5) ашықәс аамҟақәа рыхъзқәа:

der Winter	– азын
der Frühling	– ааңын
der Sommer	– аңхын
der Herbst	– ҟагалан

аха: das Jahr – ашықәс

6) амзақәа рыхъзқәа:

der Januar	– ажьырныхәа
der Februar	– жәабран
der März	– хәажәкыра
der April	– мшаңы уб.егь.

7) амчыбжь амшқәа рыхъзқәа:

der Montag	– ашәахьа
der Dienstag	– аҟаша
der Mittwoch	– ахаша
der Donnerstag	– аңшьаша уб.егь.

аха: die Woche – амчыбжь

8) амши аңхи (уахыки-енаки) рыхәҟақәа рыхъзқәа:

der Tag	– амш
der Abend	– ахәылҟаз
der Morgen	– ашьыжь

аха: die Nacht – аңх

9) аңшақәеи алышәшәақәеи (осадки) рыхъзқәа:

der Taifun	– атаифун (афыртын бааҕс)
der Schnee	– асы
der Regen	– ақәа
der Hagel	– акырцх
der Nebel	– анакә

10) ашьхатә жәлахккәеи (горные породы) анышә хккәеи рыхъзқәа:

der Granit	– агранит (хаҳә жәлоуп)
der Sand	– аҕслымз
der Lehm	– анышәаҕшь
der Kies	– ахаҳәсса, абғанч

аха: die Kreide – амел

11) ашьхақәеи ашьхатә массивқәеи рыхъзқәа:

der Brocken	– Брокен
der Elbrus	– Ельбрус
der Ural	– Урал
der Kaukasus	– Кавказ
der Kasbek	– Казбек
der Harz	– Гарц

А з г ә а җ а. Ашьхатә массивқәак рыхъзқәа арацәа хыҕхьазараҕы мацара рхы иадырхәоит:

die Alpen	– Альпы
die Pyrenäen	– Пиренеи

12) аҳәынґқаррақәа реиҳарак ркынтәи аңаратә акқәа рыхъзқәа:

der Dollar	– адоллар
der Pfennig	– апфенниг
der Rubel	– амаат
der Schilling	– ашиллинг
der Frank	– афранк

аха: die Mark – амарка

die Krone – акрона

die Kopeke – акапеи

13) тәылақәак рыхъзқәа:

der Irak	– Ирак
der Iran	– Иран
der Sudan	– Судан

14) автомобильқәа (амашыынақәа) рыхъзқәа:

der Wolga	– «Волга»
der Opel	– «Опель»
der Fiat	– «Фиат»

15) (алкоголтә) арыжәтәқәа реихарак рыхъзқәа:

der Wein	– аҟы
der Sekt	– ашампанҟы
der Likör	– аликиор
der Wodka	– ауатка

аха: das Bier – ауараш

16) ажәәан лашарбагақәа рыхъзқәа:

der Stern	– аеҭәа
der Planet	– апланета
der Mond	– амза
der Mars	– Марс
der Saturn	– Сатурн

аха: die Venus – Венера

ф о р м а л а

1) суффиксда аҭаҭарбақәа рышьаҭақәа рыла ишьақәгылоу ахъызкақәа реихарак:

а) ашьагәыҭтә бжыыка аҭсахрала:

der Gang (gehen аҭынтә)	– аныкәара
der Schritt (schreiten аҭынтә)	– ашьаҭа
der Sprung (springen аҭынтә)	– аҭара

б) ашьагәыҭтә бжыыка аҭсахзамкәа:

der Beginn (beginnen аҭынтә)	– алагара, алагамҭа, алагарҭа
der Lauf (laufen аҭынтә)	– аҭара
der Vorschlag (vorschlagen аҭынтә)	– ажәалагала

аха: das Spiel – ахәмарра

2) асуффиксқәа *-e, -er, -ler, -ner, -el, -ling, -en* зцу ахъызкақәа рыхъзқәа:

der Junge	– аҭкәын, арҭыс
der Arbeiter	– аусуҟы
der Sportler	– аспортсмен (аспорт аҭаза)

der Redner	– ацәажәау, ажәахәкацау
der Flügel	– амцәыжәа
der Lehrling	– ацауы (ааглыхрағы)
der Garten	– абаҳча

А з г ә а т а: Асуффиксқәа *-er, -el* рыла ихырғаау ахьызкақәа ажәа ашьягәыт аилазаара *-er, -el* злоу ахьызкақәа ирылароашьатәым. иахҳәап:

das Fenster	– ахышә, аңенцьыр
die Tochter	– аңха
die Feder	– аперо
das Kapitel	– ахы
die Tafel	– ағәы

3) асуффиксқәа *-ich, -ig*, зцу ахьызкақәа:

der Teppich	– ауарҳал
der Strich	– атире, ацәахәа
der König	– акрал / аҳәынтқар
der Honig	– ацха
der Essig	– абжьей

4) асуффиксқәа *-ast, -at, -et, ant, -ent, -är, -eur, -log, -ier, -ist, -ismus, -or, -us, -nom, -graph* зцу иамцсаху (даәа бызшәак иамцсаху, даәа бызшәак ахьынтәи иаагоу (иалалаз) (атәым) ажәақәа:

der Agronom	– агроном
der Aspirant	– аспирант
der Ingenieur	– анцьныр
der Organismus	– аорганизм
der Kommunismus	– акоммунизм
der Soldat	– асолдат (аруау)
der Student	– астудент
der Offizier	– аофицер
der Rektor	– ареқтор
der Doktor	– адоқтор
der Professor	– апрофессор
der Jurist	– азиндырәы (аиурист)
der Philolog(e)	– афилолог
der Geograph	– агеограф
der Pionier	– апионер
der Revolutionär	– ареволиуционер

Асуффиксқәа *-at, -ent* зцу зыңсы там амаҕаарқәеи ма акаларақәеи (ацәырцрақәеи) аазырцшуа ахьызкақәа еснагь абжьаратә род ахь иацанакуеит:

das Diktat – адиктант
das Äquivalent – аеквивалент

Ахәса ррод ахь иацанакуеит:

ц а к ы л а

1) аңхәыс жәла (ахәса мацара) аазырцшуа ауаатәыюса рыхьзқәа:

die Frau – аңхәыс
die Mutter – ан
die Tochter – аңха
die Schwester – аиахәшьа
аха: das Mädchen – азҕаб, аңхәызба
das Fräulein – аңхәызба

2) аңсқәа рахь иацанакуа аңстәқәа рыхьзқәа:

die Kuh – ажә
die Ziege – аңьма
die Katze – аңгәаңс
аха: das Huhn – акәтарцына
das Schaf – ауаса
das Schwein – ахәан

3) ацлақәеи ашәтқәеи рыхьзқәа:

die Eiche – аңь
die Pappel – аңслыш
die Linde – аҕәацла
die Birke – ацаацла
die Nelke – агвоздика
die Rose – агәил
die Narzisse – анарцисс
аха: der Ahorn – амча
der Flieder – асирен
das Veilchen – адәыкрын
das Maiglöckchen – аландыш

4) ирацәаны ашәырқәа, аргәыцқәа, аутратыхқәа рыхьзқәа:

die Birne	– аха
die Apfelsine	– апатырқал
die Kirsche	– аца
die Nuß	– араса
die Tomate	– апамидор
die Gurke	– анаша
die Mohrrübe	– амарков
<i>аха:</i> der Apfel	– ацәа
	der Pfirsich – атама
	der Kohl – акапустә

5) ахәаца-маца реихарак рыхьзқәа:

die Biene	– ашьха (ашьхыц)
die Fliege	– амц
<i>аха:</i> der Schmetterling	– аңарқалыкь
der Käfer	– абжы уб.иц.

6) агерман зиасқәа реихарак рыхьзқәа:

die Elbe	– Ельба
die Spree	– Шпрее
die Oder	– Одер
<i>аха:</i> der Rhein	– Реин
	der Main – Маин
	der Neckar – Некар

А з г ө а т а: Егьырт азиасқәа реихарак рыхьзқәа ахацәа прод ахь иацанакуеит: **der Nil** – Нил, **der Kongo** – Конго, **der Amazonas** – Амазонка, **der Ganges** – Ганг, **der Jenissej** – Енисей. **-а, -е** рыла инцәо азиасқәа зегьы рыхьзқәа ахәса прод ахь иацанакуеит: **die Wolga** – Волга, **die Lena** – Лена, **die Seine** – Сена, **die Themse** – Темза.

7) ахыңхьазарақәа рыхьзқәа:

die Vier	– ҟшьба
die Fünf	– хәба

8) аҟбақәеи ахаирпланқәеи реихарак рыхьзқәа:

die «Russland»	– «Россия»
----------------	------------

die «Abchasija» – «Абхазиа»
die «TU» – «ТУ»

- 9) асигаретқәа (ацигарақәа) рыхьзқәа:
die Malboro – «Мальборо».

ф о р м а л а

- 1) асуффиксқәа *-in, -ung, -heit, -keit, -schaft, -ei, -e* зцу ахьызкақәа:

die Lehrerin	– арцаџ пхәыс
die Freundin	– аџыза зҕаб
die Bärin	– амшә (аҕс)
die Löwin	– алым (аҕс)
die Übung	– аеаршьцылара, абаџртәыра
die Bildung	– аҕалара, ашьақәгылара
die Kindheit	– ахәычра
die Freiheit	– ахақәитра
die Fröhlichkeit	– агәырҕара
die Tapferkeit	– ахацара, агәымшәара
die Freundschaft	– аиџызара
die Gesellschaft	– ауаажәларра
die Malerei	– аҕыханца
die Bücherei	– абиблиотека

- 2) асуффиксқәа *-ie, -ik, -ion, -tion, -tät, -ur* зцу иамҕсаху ахьызкақәа:

die Phantasie	– ахытхәаа, афантазиа
die Theorie	– атеория
die Politik	– аполитика
die Musik	– амузыка
die Union	– аидгыла
die Organisation	– аиҕкаара
die Qualität	– ахаҕабзиара
die Universität	– ауниверситет
die Natur	– аҕсабара
die Kultur	– акультура
die Temperatur	– ашоура, амцашоура

аха: das Genie – агени

Абжъаратә род ахь иацанакуеит:

ц а к ы л а

1) ахәыцқәа рыхьзқәа:

das Kind – ахәычы

2) зыңсы тоу аңстәы хәыцқәа рыхьзқәа:

das Kalb – ахәыс

das Lamm – асыс

das Ferkel – ахәацыс, ашыышь

3) атәылақәеи ақалақьқәеи рыхьзқәа:

(das) Deutschland – Германия

(das) Abchasien – Аңсны

(das) Russland – Урыстәыла

(das) England – Англия

(das) Frankreich – Франция

(das) Berlin – Берлин

(das) Moskau – Москва

(das) Suchum – Ақәа

(das) London – Лондон

(das) Paris – Париж уб.егь.

Аха: икоуп тәылақәак:

а) ахәса ррод ахь иацанакуа:

die Schweiz – Швейцария

die Türkei – Тьырқәтәыла

die Slowakei – Словакия

die Normandie – Нормандия

die Krim – Крым

die Ukraine – Украина

б) ахацәа ррод ахь иацанакуа:

der (Den) Haag – Гаага

der Sudan – Судан

der Irak – Ирак

der Iran – Иран

в) арацәа хыҕхьазара аформаҕы мацара рхы

иадырхәо:

die Niederlande— Нидерланд

die USA — АИА (Америка Иеиду Аштатқәа) (США)

4) аметаллқәа, ахимиатә элементқәа, амедикаментқәа реихарак
рыхьзқәа:

das Gold — ахьы

das Blei — аҕса

das Eisen — аиха

das Kupfer — абуа

das Chlor — ахлор

аха: der Stahl — аҕыр

der Schwefel — атыюша

die Bronze — абронза

5) аизгатә цакы змоу ахьызкақәа:

das Volk — ажәлар

das Gebirge — ашьхақәа

das Besteck — акрыфагатә маҕәахәқәа

6) асасааиртақәа, акинотеатрқәа, акафеқәа рыхьзқәа:

das Moskau — «Москва»

das Metropol — «Метрополь»

das Capitol — «Капитоль»

das Cosmos — «Космос»

7) анбанқәа рыхьзқәа: das A. das B.

8) абызшәақәа рыхьзқәа:

das Deutsch — агерман бызшәа

das Englisch — аңлыз бызшәа

das Abchasisch — аҕсуа бызшәа

das Russisch — аурыс бызшәа

ф о р м а л а

1) асубстантивациатә хтысрала икалаз аинфинитивқәеи егырт ажәахәа хәҗакәеи:

das Leben	– аҗстазаара
das Lesen	– аҗхьара
das Grün	– аиаҗәара
das Schöne	– ассирза
das Ja und Nein	– ааии мапи

2) асуффиксқәа *-chen, -lein, -tel, -tum, -sel, -sal* зцу ахьызкақәа:

das Häuschen	– аҗын хәычы
das Heldentum	– афырхаҗара
das Kätzchen	– аҗыгә хәычы
das Eigentum	– ахатә мал, ахатәра
das Schicksal	– алахьынҗа
das Tischlein	– астал (аишәа) хәычы
das Rätsel	– аҗуфара
das Drittel	– ахҗатәи ахәҗа
das Bächlein	– акәараҗҗа

<i>аха:</i> der Irrtum	– акьалара, аҗашьара
der Reichtum	– абеиара, амал

3) асуффиксқәа *-um, -ment, -ett, -ing, -at, -ma* зцу иалалаз (дәәа бызшәак иамҗсаху, дәәа бызшәак ахьтә иаагоу) ажәақәа:

das Museum	– амузеи
das Studium	– аҗара
das Dokument	– ашәкәы, адокумент
das Ballet	– абалет
das Training	– азыкаҗара, әеазыкаҗара
das Dekanat	– адеканат
das Drama	– адрама

4) аҗынгыла *Ge-* змоу ахьызкақәа:

das Gebäude	– аргылара, ахьбра
das Gemüse	– ауҗраҗых
das Geschmack	– аҗьама

Иеилоу ахьызкақаа прод

Das Geschlecht der zusammengesetzten Substantive

Иеилоу ахьызкақаа рёы ажёахада (*das Grundwort*) алоуп ишеилкаахо арод. Ажёахада – иеилоу ажёа ацыхётёантёи ахётоуп, ихёаакёызцо иашьтанеиуеит.

<i>иеилоу ажёа</i>		<i>ихёаакёызцо ажёа</i>		<i>ажёахада</i>
das Vaterland	=	der Vater	+	das Land

Иеилоу ажёа *das Vaterland* абжьаратё род иатёуп, избанзар, ажёахада *das Land* абжьаратё род иацанакуеит.

Иеилоу ахьызкақаа ѿ-ажёак х-ажёак рыла ишьақёгылар алшоит (ауеит):

<i>иеилоу ажёа</i>		<i>ихёаакёызцо ажёа</i>		<i>ажёахада</i>
die Tischlampe	=	der Tisch	+	die Lampe
der Schlittschuhläufer	=	der Schlittschuh	+	der Läufer

Аббревиатурақаа (*die Abbreviaturen* – сложносокращённые слова) продқаагы еилкаахоит ажёахада арод ала:

die BRD – *die Bundesrepublik* Deutschland

Зхёашья еицшу ахьызкақаа

(аомонимқаа) прод

Das Geschlecht der gleichlautenden Substantive (Homonyme)

Иахьатёи агерман бызшёаёы ахьызкақаа – аомонимқаа рцакы еиюдыраахоит (еиёырдыраауеит) еихарак арод ацхыраарала:

<i>das Band</i> – алента	<i>der Band</i> – ашёкёы атом
<i>der Kiefer</i> – ацламхёа	<i>die Kiefer</i> – амзацла
<i>der Leiter</i> – анапхгаёы	<i>die Leiter</i> – амардуан, акьыба (икьиддыргыло)
<i>der See</i> – азиа	<i>die See</i> – амшын

Ахьызкақәа рыкалара Die Bildung der Substantive

Аңсуа бызшәаҕы еипш агерман бызшәаҕы ахьызкақәа шоит: имариақәоу, ихырҕиаақәоу, иеилақәоу, асубстантивациатә хтысрала икалақәо хәа.

1) Имариақәоу (ишьагәытәқәоу): *der Teil* – ахәта, *das Haus* – аоны уб.иц.

2) Ихырҕиаақәоу (асуффиксқәа мамзаргы апрефиксқәа (аңынгылақәа) рыцхыраарала ишьақәгылақәо (икалақәо): *das Teilchen* – ахәтац, *der Arbeiter* – аусуҕы.

3) Иеилақәоу (оба ма инареиханы ахьызкақәа рыла ишьақәгылақәоу): *die Wandzeitung* – атыгазет, *die Diplomarbeit* – адипломтә усумта.

4) (егьырт ажәақәа хәтақәа рахьынтә) асубстантивациатә хтысрала ишьақәгылақәоу: *das Lesen* – аҕхара (акацарба *lesen* – аҕхара акынтә), *der Gelehrte* – ацарауа (алахәыра аформа акацарба *lehren* – арцара акынтә).

1. Ихырҕиаау ахьызкақәа Die abgeleiteten Substantive

Ихырҕиаау ахьызкақәа шыақәгылоит (калоит) ажәақәа ршьагәытқәа рыцсахрала, мамзаргы асуффиксқәеи апрефиксқәеи (аңынгылақәеи) рыла.

*Ахацәа ррод ахьызкақәа рышьақәгыларазы
ахархәара змоу асуффикс хадақәа:*

-ner, -er, -ler – иарбанзаалак рҕиарак назыгзо ахаҕқәа рарбаразы рхы иадырхәоит, ашьагәыт бжыка умлаут аанахәар калоит. Арт асуффиксқәа зцу ахьызкақәа хырҕиаахоит акацарбақәа ршьагәытқәеи ахьызкақәеи ркынтәи:

reden (ацәажәара, ахәара)

– der Red-ner (ацәажәау)

arbeiten (аусура)	– der Arbeit- <i>er</i> (аусууы)
die Wissenschaft (аццаарадырра)	– der Wissenschaft- <i>ler</i> (аццаарадырратә усзууы)

-er, -en, -el – рхы иадырхәоит амыругақәа (рыхъзқәа), мамзаргъы урт русура алтцшәақәа парбаразы:

bohren (акылтцәара)	– der Bohr- <i>er</i> (апарпанта, акылтцәага)
heben (ашьтыхра, аџахара)	– der Heb- <i>el</i> (ажәрытә)

Егъырт абызшәақәа ркынтәи иалалаз ахацәа ррод ахьызкақәа ирымоуп асуффиксқәа: **-or, -ant, -ent, -at, -ist, -är, -ier, -ismus, -al, -eur**:

der Mot- <i>or</i>	– аmotor
der Aspir- <i>ant</i>	– аспирант
der Stud- <i>ent</i>	– астудент
der Kandid- <i>at</i>	– акандидат
der Kommun- <i>ist</i>	– акоммунист
der Revolution- <i>är</i>	– ареволиucionер
der Pion- <i>ier</i>	– апионер
der Marx- <i>ismus</i>	– амарксизм
der Admir- <i>al</i>	– адмирал
der Ingeni- <i>eur</i>	– анцъныр

Ахәса ррод ахьызкақәа рышьақәгыларазы ахархәара змоу асуффикс хадақәа:

-e – ари асуффикс зцу ахьызкақәа ҳауеит акацарбақәа рышьақәәи аказшьарбақәәи ркынтәи. Иғәғәоу акацарбақәа рышьақәә ркынтәи ихәуа ахьызкақәа ршьагәыт бжыыкақәа лассы-лассы реырыцсахуеит. Ашьагәыт бжыыкақәа **а, о, и** змоу аказшьарбақәа ркынтәи ишьақәгыло ахьызкақәа ироуеит умлаут:

fragen (азцаара)	– die Frag- <i>e</i> (азцаара)
helfen (ацхраара)	– die Hilf- <i>e</i> (ацхыраара)
tief (ацаула)	– die Tief- <i>e</i> (ацаула)
groß (аду)	– die Größ- <i>e</i> (адура, ашәагаа)
lang (ау)	– die Läng- <i>e</i> (аура)

-in – ари асуффикс зцу ахьызкақәа шыақәгылоит ауаџы изанаат

аазырпшуа ахацәа ррод ахьызкақәа ркынтәи:

der Arbeiter (аусуѡы)	– die Arbeiter- <i>in</i> (аусуѡпхәыс)
der Lehrer (арцаѡы)	– die Lehrer- <i>in</i> (арцаѡпхәыс)
der Arzt (ахақым)	– die Ärzt- <i>in</i> (ахақымпхәыс)

-ung – ари асуффикс зцу ахьызкақәа ирныпшуеит арѣиара ахьзи алтцшәеи:

einladen (аапхъара)	– die Einlad- <i>ung</i> (аапхъара)
prüfen (апышәара, агәаҭара)	– die Prüf- <i>ung</i> (апышәара, агәаҭара)
übersetzen (аиҭаҭара)	– die Übersetz- <i>ung</i> (аиҭаҭа)
die Zeit (аамҭа)	– die Zeit- <i>ung</i> (агазет)

-heit, -keit, -schaft – арт асуффиксқәа рыла ишьақәгылоит абстракттә еилкаарақәа аазырпшуа (зныпшуа) ахьызкақәа:

möglich (алшара)	– die Möglich- <i>keit</i> (алшара)
schön (апшза)	– die Schön- <i>heit</i> (апшзара)
das Kind (ахәычы)	– die Kind- <i>heit</i> (ахәычра)
der Freund (аѡыза)	– die Freund- <i>schaft</i> (аиѡызара)

Дәәа бызшәак акынтәи иампсаху асуффиксқәа:

-ei – ари асуффикс еснагь ақәығәғәара аиуеит. Асуффикс **-ei** ала ишьақәгылоит аусура амѡапысырта атыпқәа рыхьзқәа:

der Gießer (артәаѡы)	– die Gießer- <i>ei</i> (артәартатә зауад)
der Bäcker (ачарзѡы)	– die Bäcker- <i>ei</i> (ачазырҭа)
das Buch (ашәкәы)	– die Bücher- <i>ei</i> (абиблиотека, ашәкәытцәахырҭа, ашәкәышьҭацарҭа)
der Maler (афыхантцаѡ, асахьаҭыхѡы)	– die Maler- <i>ei</i> (афыхантца)

-tion, -ion, -ie, -ik, -tät – арт асуффиксқәа еснагь ирымоуп ақәығәғәара, егырт абызшәақәа ркынтәи иалало ажәақәа ирыцуп:

die Revolu- <i>tion</i>	– ареволиуциа
die Demokrat- <i>ie</i>	– адемократиа
die Phys- <i>ik</i>	– афизика
die Fakul- <i>tät</i>	– афакультет
die Un- <i>ion</i>	– аидгыла

*Абжъаратә род ахьызкақәа рышьақәгыларазы
ахархәара змоу асуффикс хадақәа:*

-chen, -lein – арт асуффиксқәа рыла ишьақәгыло ахьызкақәа ирымоуп аицатәратә (агырхаратә) цәки аргәыбзыгратә (аргшқаратә) цәки:

der Tisch (аишәа, астал) – das Tisch-*lein* (аишәа, астал
хәычы)

der Teil (ахәта) – das Teil-*chen* (ахәтач)

das Buch (ашәкәы) – das Büch-*lein* (ашәкәы хәычы)

-um, -at, -ment, -al – арт асуффиксқәа рыла ишьақәгылоит егырт абызшәақәа ркынтәи иалалаз ажәақәа (ахьызкақәа):

das Auditori-*um* – аудитория

das Plak-*at* – аплakat

das Doku-*ment* – адокумент, ашәкәы

das Line-*al* – ацәахәанцага (ацәагәанцага)

*Ихырәиаау ахьызкақәа рышьақәгыларазы
апрефикс хадақәа:*

Ихырәиаау ахьызкақәа злашьақәгыло апрефикс хадақәа рахь иацанакуеит: *un-, miß-, ur-, ge-*:

un- – ари апрефикс иаанаргшыеит ажәа хада ацакы ахьызка ацакы ишаәагыло:

das Glück (анасыг) – das *Un*-glück (анасыгдара)

miß- – ари апрефикс иаанаргшыеит ахьызка атахымхара, ақәымәиара ацакы:

der Erfolg (ақәәиара) – der *Miß*-erfolg (ақәымәиара)

die Wirtschaft (анхамәа) – die *Miß*-wirtschaft (анхамәадара)

ur- – ари апрефикс иаанаргшыеит ахьызка ажәытәтәи, ақхьазатәи ацакы:

der Mensch (ауауы) – der *Ur*-mensch (ақхьабзазаратә уауы)

der Text (атекст) – der *Ur*-text (ахата, атекст хата)

ge- – ари апрефикс ианарпшуеит ахьызка аизгатә еилкаара ацакы:

der Berg (ашьха) – das *Ge*-birge (ашьхақәа)

*Суффиксда акацарбақәа рышьаҭақәа рыла
ишьақәгылоу ахьызкақәа*

Агерман бызшәаҕы хьызкақәак шыақәгылоит суффиксда акацарбақәа рышьаҭақәа рыла:

versuchen (аңышәара, аеазкра, аеазышәара) –
der Versuch (аңышәа, аеазышәара)

Иғәғәоу акацарбақәа рыла ишьақәгылоу ахьызкақәа рҕы лассы-лассы аеаңсахуеит ашьагәыт бжыка:

fliegen (аңырра) – **der Flug** (аңырра)

Арт ахьызкақәа иаадырпшуеит дара злашьақәгыло акацарба арҕиара апроцесс ма алцшәа.

2. Иеилоу ахьызкақәа **Die zusammengesetzten Substantive**

Иеилоу ахьызкақәа шыақәгылар калоит юба ма инареиханы ажәақәа рыла. Урт ажәақәа еидхәалахоит еидхәалагада, мамзаргы аидхәалагатә элементқәа **-(e)s**, **-(e)n**, **-er**, **-e** рыла:

die Hochschule	– иреихау ацараиурта
der Arbeitstag	– аусура амш
das Krankenhaus	– ахәшәтәырта
der Lesesaal	– аңхьартатә зал (уада)

Иеилоу ажәақәа рҕы еснагь еиха иғәғәоу ақәығәғәара аиуеит актәи ажәа ахәҭа (ихәаакәызцо ажәа), иңсьеу – аюбатәи ахәҭа:

die Freizeit – ахақәитра аамта (ахтацәыха аамта)

Иеилоу ахьызкақәа рҕы ацыхәтәан игылоу ажәа хада ахәҭа (ихәаакәцоу ажәа) – хьызкоуп. Иара алоуп ишеилкаахо иеилоу ахьызкақәа ррод. Актәи

аҕың аҕы игылоу ажәа ахәта (ихәаақәызцо ажәа) икалоит ихьызказар, иказшьарбазар, икатцарбазар, ипхьазара хьызар, мамзаргы ипгылазар.

<i>Иеилоу ахьызка</i>	<i>Ихәаақәызцо ажәа</i>	<i>Аидхәа- лагатә элемент</i>	<i>Ажәа хада (иара ала ахшыюцак хадеи ароди)</i>
die Arbeitszeit – аусура аамта der Großbetrieb – анаплак ду das Wohnzimmer – анхарта уада das Kinderheim – ахәычтәы ҕны der Mitarbeiter – аус еицызуа, аус рыцызуа	die Arbeit – аусура (<i>ахьызк.</i>) groß – аду (<i>аказиь.</i>) wohnen – анхара (<i>акатц.</i>) das Kind – ахәычы mit – (<i>аңгыла</i>)	s – – er –	die Zeit – аамта der Betrieb – анаплакы das Zimmer – ауада das Heim – аҕны der Arbeiter – аусуҕы

Җба ма инареиханы иеипшу (иаку) ажәа хада (ихәаақәцоу ажәа) змоу иеилоу ахьызкақәа реиқәыпхьазараан, ацыхәтәантәи иеилоу ахьызкоуп инагзаны ирыюуа, егырт ажәақәа рҕы азеипш хәта цсаххоит цәағәа кьаҕла (дефисла).

Lehr-, Lese- und Wörterbuch

(иеилкаатәуп абас: Lehrbuch, Lesebuch und Wörterbuch).

Plan-, Kontroll-, Diplom- und Dissertationsarbeit

(иеилкаатәуп абас: Planarbeit, Kontrollarbeit, Diplomarbeit und Dissertationsarbeit).

Иеилоу ахьызкақәа реиҕагараан иазгәаҕатәуп (иазхәыцтәуп) иеилоу ахьызкаҕы ишхадоу ацыхәтәантәи ажәа, актәи ажәа иара (ажәа хада) хәаақәызцо шакәу.

die *Planarbeit* – планла аусура (аплантә усура)

der *Arbeitsplan* – аусуратә план.

Иеилоу ахьызкақәа агерман бызшәахьтә иеиҕаргоит ажәақәа рҕып ала, мамзаргы ажәакны.

der Friedenskampf – аҕынчразы ақәҕара

das Wörterbuch – ажәар.

3. Асубстантивация

Die Substantivierung

Агерман бызшәәҫы ирацәаны иаҳдылоит (ахархәара амоуп) асубстантивациатә хтысрала иеиуеиҫшым ажәахәа хәҫақәа ркынтәи ишьақәгылақәо ахьызкақәа. Ахьызкақәа зегьы реиҫш урт рәуеит нбан дула, раҫхәа идыргылоит артикль.

Лассы-лассы асубстантивация рыхтысуеит еиҳарак акацарбақәа инфинитив аформеи, аказшьарбақәеи, алахәырақәеи, аишьтагылашьатә ҫхьазара хьызқәеи:

а) асубстантивация зыхтысуа акацарба инфинитив аформа еснагь абжьаратә род ахьызкақәа рахь иацанакуеит, иаанарҫшуеит арәиара апроцесс, ма алҫшәа, рхы иадырхәоит азацә хыҫхьазара мацараәҫы:

lesen (аҫхьара) – das Lesen (аҫхьара)
gehen (аныкәара, ацара) – das Gehen (аныкәара)

б) асубстантивация зыхтысуа аказшьарбақәа, алахәырақәа, аишьтагылашьатә ҫхьазара хьызқәа ахаәҫы акәзар иаадырҫшуа, ахацәа рроди ахәса рроди рахь иацанакуеит, абстракттә еилкаарақәа ракәзар иаадырҫшуа абжьаратә род ахь иацанакуеит:

alt (ажә) – der Alte (аҫахмада)
die Alte (аҫакәажә)
das Alte (ажә, иажәу)
sprechend (ицәажәо) – der Sprechende (ицәажәо (ахаца)
die Sprechende (ицәажәо (аҫхәыс)
das Gesprochene (иҳәоу)
dritte (ахҫатәи) – der Dritte (ахҫатәи (ахаца)
die Dritte (ахҫатәи (аҫхәыс)
das Dritte (ахҫатәи (амаҫәар)

Ахьызка арацәа хыҫхьазара

Die Pluralbildung der Substantive

Аҫсуа бызшәәҫы еиҫш агерман бызшәәҫгьы ахьызкақәа ирымоуп иеиҫагыло ахыҫхьазаратә формақәа ҫба: азацә хыҫхьазареи арацәа хыҫхьазареи.

Аңсуа бызшәәҫы ахьызка арацәа хыҗхьазара арбагақәаны икоуп асуффиксқәа -қәа, -цәа, -(р)аа:

ацла – ацлақәа, ацааы – ацаацәа, ауааы – ауаа уб. иц.

Агерман бызшәәҫы ахьызка арацәа хыҗхьазара ашьақәгыларазы рхы иадырхәоит (ахархәара рымоуп) иеиуеиҗшым аграмматикатә хархәагақәа:

а) асуффиксқәа -e, -(e)n, -er, -s:

der Tisch – die Tisch-e (аишәа – аишәақәа, астал – асталқәа)

die Tür – die Tür-en (ашә – ашәқәа (ааы ашә)

das Kleid – die Kleid-er (ацкы – ацкқәа)

das Auto – die Auto-s (амашына – амашынақәа)

б) умлаут:

der Vogel – die Vögel (аңсаатә – аңсаатәқәа)

der Mantel – die Mäntel (апалта – апалтақәа)

в) артикль:

der Wagen – *die* Wagen (авагон – авагонқәа)

das Zimmer – *die* Zimmer (ауада – ауадақәа)

Агерман бызшәәҫы ахьызка арацәа хыҗхьазара акалашья формақәа шоит җшь-типкны:

I атип – ишьақәгылоит умлаутла, ма умлаутда асуффикс -e ацхыраарала;

II атип – ишьақәгылоит еснагь умлаутда асуффикс -en ацхыраарала;

III атип – ишьақәгылоит умлаутла асуффикс -er ацхыраарала;

IV атип – ишьақәгылоит суффиксда, зны-зынла умлаутла.

Арт аңшьтипк рнаосангы икоуп хьызкақәак арацәа хыҗхьазара ашьақәгылара ичыдоу атип (акалашья хкы) змоу. Урт шьақәгылоит асуффикс -s ацхыраарала.

I атип (акалашья форма хкы)

Асуффикс -e ацхыраарала арацәа хыҗхьазара шьақәдыргылоит:

а) ахацәа ррод ахьызкақәа реиҳарак умлаутла ма умлаутда:

der Abend (ахәылпәз)	– die Abende
der Berg (ашьха)	– die Berge
der Brief (асалам шәкәы)	– die Briefe
der Monat (амза)	– die Monate
der Tag (амш)	– die Tage
der Sieg (аиааира)	– die Siege
der Schritt (ашьаға)	– die Schritte
der Erfolg (ақәғиара)	– die Erfolge
der Freund (ауыза)	– die Freunde
der Arzt (ахақыым)	– die Ärzte
der Bach (акәара)	– die Bäche
der Ball (ампыл)	– die Bälle
der Baum (ацла)	– die Bäume
der Fluß (азиас)	– die Flüsse
der Platz (атың)	– die Plätze
der Schrank (ашьқаң)	– die Schränke
der Sohn (аңа)	– die Söhne
der Stuhl (акәардә)	– die Stühle
der Kopf (ахы)	– die Köpfe уб.иц.

Ари агәың ахь иацанакуеит *-ar, -är, -ier, -eur, -al, -og, -at* ухәа уб. егь. ақәығәғәаратә суффиксқәа зцу атәым бызшәақәа ркынтәи иалалаз (атәым хылцшьтра иатәу) ахацәа ррод ахьызкақәа:

der Bibliothekar (абиблиотека усзууы)	– die Bibliothekare
der Sekretär (амазаныкәгау)	– die Sekretäre
der Offizier (афицар)	– die Offiziere
der Ingenieur (анцьныр)	– die Ingenieure
der Admiral (адмирал)	– die Admirale
der Dekan (адекан)	– die Dekane
der Dialog (аиёцәажәара, адиалог)	– die Dialoge
der Apparat (аппарат)	– die Apparate

Иара убас атәым бызшәақәа ркынтәи иалалз (атәым хылцшьтра иатәу) ажәақәакгы арацәа хыңхьазарағы ироур калоит умлаут, иеиёхарцшып:

der Palast (ахан)	– die Paläste
der Pass (апаспорт)	– die Pässe

der Ton (ашьтыбжь)	– die Töne
der Chor (ахор)	– die Chöre
der Kanal (атхәаа)	– die Kanäle

б) цырак ала ишьақәгылоу ахәса ррод ахьызкақәа ргәып (умлаутла):

die Hand (анапы)	– die Hände
die Bank (арымз)	– die Bänke
die Wand (атзамц)	– die Wände
die Maus (ахәынап)	– die Mäuse
die Stadt (ақалақь)	– die Städte
die Nacht (атх)	– die Nächte
die Macht (амч, алшара)	– die Mächte
die Kraft (амч)	– die Kräfte
die Kuh (ажә)	– die Kühe
die Kunst (аказара)	– die Künste

Иара убасгьы ахьызка *die Kenntnis* «адырра» арацәа хыпхьазарафьы
иаанахәоит асуффикс *-e*. *-e* апхьа игылоу *-s* ѡбахоит *die Kenntnisse*.

в) цырак ала ишьақәгылоу абжьаратә род ахьызкақәа реихараки,
ѡ-цырак рыла ишьақәгылоу абжьаратә род хьызкақәаки (умлаутда):

das Jahr (ашықәс)	– die Jahre
das Heft (атетрад)	– die Hefte
das Meer (амшын)	– die Meere
das Papier (ақьаад)	– die Papiere
das Spiel (ахәмарра)	– die Spiele
das Werk (арѣиамта, аѡымта)	– die Werke
das Schiff (ағба)	– die Schiffe
das Regal (акығәра)	– die Regale
das Gerät (агәаҭага, априбор)	– die Geräte
das Gedicht (ажәеинраала)	– die Gedichte
das Gesetz (азакәан)	– die Gesetze

Иара убасгьы асуффикс *-nis* зцу абжьаратә род ахьызкақәа:

das Ereignis (ахтыс)	– die Ereignisse
das Ergebnis (алцшәа)	– die Ergebnisse
das Gefängnis (абахта)	– die Gefängnisse

Ари агәың ахь иацанакуеит иара убас атәым бызшәақәа ркынтәи иалалаз абжьаратә род ахьызкақәа рацәаны:

das Problem	– die Probleme
das Telegramm	– die Telegramme
das Metall	– die Metalle
das Objekt	– die Objekte
das Dokument	– die Dokumente
das Diplom	– die Diplome
das Projekt	– die Projekte

II атип (акалашья форма хкы)

Асуффикс *-(e)n* ацхырааралеи умлаутдеи арацәа хыҥхьазара шьақәдыргылоит:

а) ахәса ррод ахьызкақәа реиҳарак:

die Frau (аҥхәыс)	– die Frauen
die Frage (азцаара)	– die Fragen
die Antwort (аҥак)	– die Antworten
die Uhr (ацаат)	– die Uhren
die Tat (ауц)	– die Taten
die Schwester (аиахәшья)	– die Schwestern
die Zeitung (агазет)	– die Zeitungen
die Zeitschrift (ажурнал)	– die Zeitschriften
die Tür (ашә)	– die Türen
die See (амшын)	– die Seen

Асуффикс *–in* зцу ахәса ррод ахьызкақәа арацәа хыҥхьазарафь *n* обартәуеит. Иеиҳарҥшып:

die Lehrerin (арцаюҥхәыс)	– die Lehrerinnen
die Schülerin (ацауы (зҥаб)	– die Schülerinnen
die Freundin (ауыза зҥаб)	– die Freundinnen
die Ärztin (ахақым ҥхәыс)	– die Ärztinnen
die Arbeiterin (аусууы ҥхәыс)	– die Arbeiterinnen

Ари агәың ахь иацанакуеит иара убас атәым бызшәақәа ркынтәи иалалаз ахәса ррод ахьызкақәа зегьы:

die Nation (амилат)	– die Nationen
die Partei (апартия)	– die Parteien

die Universität (ауниверситет)	– die Universitäten
die Republik (ареспублика)	– die Republiken
die Linie (ацәахәа, ахәаа)	– die Linien
die Nummer (аномер)	– die Nummern

б) ицсьеу аиҥакра ахацәа ррод ахьызкақәа зегьы:

der Herr (ах)	– die Herren
der Mensch (ауауы)	– die Menschen
der Junge (ацкәын, ақәыцш)	– die Jungen
der Kollege (аколлега)	– die Kollegen
der Student (астудент)	– die Studenten
der Automat (автомат)	– die Automaten
der Planet (апланета)	– die Planeten
der Zeuge (ашахат)	– die Zeugen
der Held (афырхаца)	– die Helden
der Präsident (апрезидент)	– die Präsidenten
der Poet (апоет)	– die Poeten

Иҥәғәу аиҥакра ахацәа ррод хьызкақәаки ичыдоу аиҥакра змоу ахацәа ррод ахьызкақәа зегьы ишьяқәдыргылоит иара убас арацәа хьыҥхьазара асуффикс *-en* аццарала. Урт рахь иацанакуеит:

der See (азиа)	– die Seen
der Staat (ахәынҥқарра)	– die Staaten
der Schmerz (ахьаа)	– die Schmerzen
der Nachbar (агәыла)	– die Nachbarn
der Strahl (ашәахәа)	– die Strahlen
der Name (ахьз)	– die Namen
der Buchstabe (анбан)	– die Buchstaben
der Gedenke (ахшыюцак)	– die Gedenken
der Same (ажәла)	– die Samen
der Funke (акәиц, ацыҥхь)	– die Funken

Арацәа хьыҥхьазара ари атип ахь (акалашья форма хкахь) иацанакуеит иара убас *-or* ала инцәо атәым бызшәақәа ркынтәи иалалаз ахьызкақәагьы.

Арацәа хьыҥхьазараҥы арт ажәақәа рҥы абжықәыҥғәғәара (ақәыҥғәғәара) аеаҥсахуеит, ашьягәыҥ акынтәи ииасуеит *-or* ахь.

der 'Doktor (адоқтор)	– die Dok'toren
der 'Rektor (ареқтор)	– die Rek'toren
der 'Professor (апрофессор)	– die Profes'soren

der 'Traktor (атрактор)

– die Trak'toren

в) абжъаратә род хьызкақәак:

das Auge (ала)

– die Augen

das Bett (акаруаҭ)

– die Betten

das Hemd (акъае, аблуз)

– die Hemden

das Ende (анцәамҭа)

– die Enden

das Herz (агәы)

– die Herzen

das Ohr (алымха)

– die Ohren

das Interesse (аинтерес)

– die Interessen

das Insekt (ахәаҭа)

– die Insekten

das Verb (акаҭарба)

– die Verben

das Leid (агәаҭра)

– die Leiden

das Juwel (ахаҳәжәла бзиа)

– die Juwelen

Атәым бызшәақәа ркынтәи иалалаз *-а, -ит*-рыла инцәо абжъаратә род ахьызкақәа арацәа хьыҭхьазараеҭы ирцәызуеит арҭ анцәамҭақәа. Урҭ рҭыҭан игылоит асуффикс *-en*:

das Drama – die Dramen

das Thema – die Themen

das Datum – die Daten

das Museum – die Museen

Атәым бызшәақәа ркынтәи иалалаз ажәақәак арацәа хьыҭхьазараеҭы асуффикс *-en* аҭхьа *-i* гылоит:

das Material – die Materialien

das Mineral – die Mineralien

das Prinzip – die Prinzipien

III атип (акалашья форма хкы)

Асуффикс *-er*-и *а, о, и, аи* ашьягәыҭбжьи́кақәа румлаути рыцхьыраарала (раццарала) арацәа хьыҭхьазара шьяқәдыргылоит еихарак абжъаратә род ахьызкақәа:

das Dach (ахыб) – die Dächer

das Loch (акылцәара,

ацәырҭра)

– die Löcher

das Buch (ашәкәы)

– die Bücher

das Haus (аоны)

– die Häuser

das Ei (акөтағь)	– die Eier
das Volk (ажәлар)	– die Völker
das Tal (арха)	– die Täler
das Bild (асахья)	– die Bilder
das Dorf (ақыта)	– die Dörfer
das Feld (адәы)	– die Felder
das Gesicht (ахағы)	– die Gesichter

III атип ахь (ахкахьы) иацанакуеит иара убас ахацәа прод хьызка-
қәакгы:

der Mann (ахаца)	– die Männer
der Gott (анцәа)	– die Götter
der Mund (ағы)	– die Münder
der Leib (ацәеижь)	– die Leiber
der Geist (аңсы, адоуха)	– die Geister
der Rand (ацкар, атәылағацә)	– die Ränder
der Wald (абна)	– die Wälder
der Wurm (ахәа, ахәац)	– die Würmer
der Irrtum (акьалара)	– die Irrtümer
der Reichtum (амал, абеиара)	– die Reichtümer

IV атип (акалашья форма хкы)

Суффиксда, аха зны-зынла ашьягәыт бжьыкақәа румлаут ала (умла-
утла) арацәа хыпхьазара шьяқәдыргылоит:

а) -er, -el, -en рыла инцәо ахацәа прод ахьызкақәа:

der Arbeiter (аусууы)	– die Arbeiter
der Lehrer (арцауы)	– die Lehrer
der Bruder (аиашья)	– die Brüder
der Koffer (ачамадан)	– die Koffer
der Vater (аб)	– die Väter
der Apfel (ацәа)	– die Äpfel
der Garten (абахча)	– die Gärten
der Wagen (амашьяна, авагон, аеыуардын)	– die Wagen

б) -er, -el, -en рыла инцэо абжъаратэ род ахьызкақәа:

das Fenster (аңенцъыр, ахышә)	– die Fenster
das Messer (ахәызба)	– die Messer
das Mittel (ахархәага)	– die Mittel
das Zeichen (адырга)	– die Zeichen

в) архәычратә (аицатәратә, агырхаратә) суффиксқәа -chen, -lein зцу, иара убас, аңынгыла -ge-и асуффикс -e-и зцу абжъаратэ род ахьызкақәа:

das Mädchen (азғаб)	– die Mädchen
das Veilchen (адәыкрын)	– die Veilchen
das Äuglein (алаґа)	– die Äuglein
das Fräulein (аґыпґа)	– die Fräulein
das Gebäude (аргылара, ахыбра)	– die Gebäude
das Gebirge (ашьхақәа)	– die Gebirge
das Gemelde (асахьа)	– die Gemelde

г) ахәса ррод ы-хьызкак:

die Mutter (ан)	– die Mütter
die Tochter (аґґа)	– die Töchter

Арацәа хыпхьазара ашьақәгылара ичыдоу атип (ахкы)

Арт аңшь-типк (аңшь-хкык) рыдагы икоуп иара убас ахьызкақәа арацәа хыпхьазара ичыдоу акалашья форма хкы змақәоугы.

Урт шьяқәгылоит асуффикс -s ацхырааралеи, иеиуеицшым егырт акалашьяқәеи рыла. Игәынкылатәуп.

Асуффикс -s ацхыраарала арацәа хыпхьазара шьяқәдыргылоит:

а) атәым бызшәақәа ркынтәи иалалаз ахацәа рроди абжъаратэ роди ахьызкақәа:

der Chef (аихабы, ашеф)	– die Chefs
der Park (апарк)	– die Parks
der Klub (аклуб)	– die Klubs
der Cafe (акафе)	– die Cafes
das Auto (амашьына, автомобиль)	– die Autos

das Hotel (асасааирта) – die Hotels
 das Kino (акино) – die Kinos
 das Komitee (акомитет) – die Komitees

б) а(р)мачратә (аицатәратә, агырхаратә) (уменьшительная) формақәа змоу агерман хьызқақәа:

der Vati (дад, дада) – die Vatis
 die Mutti (нан, нана) – die Muttis
 der Opa (даду, бабаду) – die Opas
 die Oma (нанду) – die Omas
 der Teddi (ахәмарга,
 акадифалых амшәхәыс) – die Teddis

в) ахатәы хьызқәеи ажәлақәеи арацәа хьыгхьазарафь аижәлантәра (аҭаацәара) азырбо, еиҳарак иеилкаау артикль ацны:

Die beiden Annas sitzen da.
 Аннараа рьыцъагы ара итәоуп.
 Die Webers wohnen nicht mehr hier.
 Веберраа ара уаҳа инхазом.
 – Kennen Sie die Müllers (die Familie Müller)?
 – Шәара Миуллерраа (Миуллерраа рҭаацәа) жәдыруама?

г) иеиуеицшым егьырт акалашьақәа:

der Kursus (акурс) – die Kurse
 der Modus (аркыынаа (акац.)) – die Modi
 der Genus (арод) – die Genera
 der Kasus (ападеж) – die Kasus
 der Typ (атип) – die Typen
 der Seemann (амшынуаѡ) – die Seeleute
 der Fachmann (азанаатуаѡ) – die Fachleute
 der Kaufmann (ахәаахәтѡы) – die Kaufleute

аха:

der Schneemann (астыгхә) – die Schneemänner
 der Staatsmann (ахәынтқарратә (аполитикатә)
 усзуѡы)
 – die Staatsmänner

А з г ө а т а. Агерман бызшәафь аомонимқәа реиҳарак еиѡырдыраауеит арацәа хьыгхьазара ала.

Иеицшу аграмматикатә род змоу аомонимқәа:

die Bank	die Bänke (арымз)
	die Banken (абанк (афинанстә усбарта (усхәарта)
die Mutter	die Mütter (ан)
	die Muttern (абру)
der Stock	die Stöcke (алаба)
	die Stockwerke (аихагыла, аетаж)
der Strauß	die Sträube (ашәтшыцәра)
	die Straube (астраус (ацсаатә)
das Gesicht	die Gesichter (ахағы)
	die Gesichte (анаур)

Иеиуеицшым аграмматикатә род змоу аомонимқәа:

der Band (ашәкәы атом)	– die Bände
das Band (алента)	– die Bänder
der Bauer (анхауы)	– die Bauern
der/das Bauer (аихатәы кәта)	– die Bauer
der Kiefer (ацламхәа, ахацламхәа)	– die Kiefer
der Kiefer (амза)	– die Kiefern
der Leiter (анапхгауы)	– die Leiter
die Leiter (амардуан)	– die Leitern
der Tor (агаза, ага)	– die Toren
das Tor (агәашә)	– die Tore

**Азацә хыпхьазара мацарафьы,
мамзаргьы арацәа хыпхьазара мацарафьы
ахархәара змоу ахьызкақәа**

Агерман бызшәафьы икоуп хьызкақәак азацә хыпхьазара мацарафьы ахархәара змоу, мамзаргьы арацәа хыпхьазара мацарафьы ахархәара змоу.

Азацә хыпхьазара мацарафьы ахархәара змоу ахьызкақәа рахь иацанкуеит амаҭәартәқәа ма абстрақттәқәа:

das Gold	– ахьы
das Fleisch	– акәац
die Liebe	– абзиабара
die Butter	– ахәша
die Milch	– ахш

Аха маҭәарқәак азацә хыпхьазарафьгьы арацәа хыпхьазарафьгьы ахархәара рымоуп, иаххәап:

die Kartoffel (акартош)	– die Kartoffeln
die Rübe (ацыха)	– die Rüben
die Zwiebel (ацымшыы)	– die Zwiebeln

Аңсуа бызшәафьы амаҭәарқәа рцакы иамоу ацыдара иахкьаны ахыпхьазаратәеиҭагыларақәа рзыманшәалам. Иаххәап: азы, ахьы, ахш, ахәша, аюы, ацыка, ашыла, араса реиңш икоу амаҭәарқәа ршәара-рзара, рыкапанра алшоит, аха аиқәыпхьазара рцакы иашьашәалам, убри акнытә арт ахьызкақәа ахыпхьазаратәеиҭагылара цабыргыла ирымазам. Аха азацә хыпхьазареи арацәа хыпхьазареи еиҭахаргылар ауеит амаҭәар ахкқәа азгәатаны. Иаххәап: азы ахкқәа ирызкны иаххәар калоит азқәа, аюы ахкқәа ирызкны аюқәа, араса ахкқәа ирызкны – арасақәа уб.егь. Убри иабзоураны ахыпхьазара змам амаҭәарқәа, аилкаарақәа шыкоугьы азацә хыпхьазара змоу ахьызкақәа хәа ипхьазоуп. Агерман бызшәакны ишыкоу еиңш, аңсшәакны ралкаара аузом.

Агерман бызшәафьы икоуп арацәа хыпхьазаратә форма мацара змоу ахьызкақәа рацәаны, иаххәап:

die Ferien	– аңсшьара мшқәа, аканикулқәа
die Eltern	– аҭаацәа (ани аби)
die Leute	– ауаа

Аизгатә хьызкақәак ахархәара рымоуп азацә хьпхьазарафәы еипш арацәа хьпхьазарафәгы:

die Familie	– die Familien	– аҭаацәа
das Volk	– die Völker	– ажәлар

Ахьызкақәа реиҭакра Die Deklination der Substantive

Ахьызка падежла аеаҭсахуеит. Агерман бызшәа ахьызка иамоуп ападежқәа ҭшьба:

1. Номинатив ападеж (ахьзылатә падеж) – der Nominativ
2. Генитив ападеж (аизыкаратә падеж) – der Genitiv
3. Датив ападеж (аҭаратә падеж) – der Dativ
4. Аккузатив ападеж (ааратә падеж) – der Akkusativ

Номинатив ападеж аҭак анаҭоит азцаарақәа: wer? дарбан?, was? иарбан?

Генитив – wessen? изтәыда?, дызтәыда?, изтәқәада?

Датив – wem? дарбан(y)?, иарбан(y)?

Аккузатив – wen? дарбан?, was? иарбан?

Аҭсуа бызшәафәы иказам ападежтә категория (система). Уи иазкны икоуп иеиҭагыло агәаанагарақәа:

аҭсуа хьызка падежла аеаҭсахуеит;

аҭсуа бызшәафәы ажәытәан икан ападежтә категория,
аха нас ианызааит;

аҭсуа бызшәафәы ападежтә категория ашьақәгылара
амоа иануп ухәа уб.иц.

Азацә хьпхьазарафәы ахьызка аиҭакра шоит х-хкыкны:

1. иҭәҭәоу аиҭакра (die starke Deklination)
2. иҭсьеу аиҭакра (die schwache Deklination)
3. аҭәса ррод ахьызкақәа реиҭакра (аҭхәыстә еиҭакра) (die weibliche Deklination)

Айтакрақәа ртипқәа еилкаахоит азацә хыпхьазара ала, избан акәзар арацәа хыпхьазарафәы ахьызкақәа зегьы реи́такрақәа еицшуп.

Ахьызкақәа рынцәамтақәа асхема

Ападеж	Айтакра азацә хыпхьазарафәы			Айтакра арацәа хыпхьазарафәы
	Игәгәоу айтакра	Ицсыеу айтакра	Апхәыстә еи́такра	
Nominativ	—	—	—	—
Genitiv	-(e)s	-(e)n	—	—
Dativ	—	-(e)n	—	-(e)n
Akkusativ	—	-(e)n	—	—

Игәгәоу айтакра Die starke Deklination

Игәгәоу айтакра чыдаказшьас иамоуп (иазчыдаказшьоуп) азацә хыпхьазара генитив афәы анцәамта *-(e)s* ацлара. Игәгәоу айтакрахь иацанакуеит ахацәа ррод ахьызкақәа реи́хараки абжьаратә ррод ахьызкақәа зегьы ажәа das Herz (агәы) ада.

Анцәамта *-es* генитив ападеж афәы ирыцлоит:

- 1) *-z, -tz, -x, -ck, -pf, -s, -ß, -st, -sch, -nn, -nd, -nl* рыла инцәо ахьызкақәа:
das Gras (аҳаскьын)	— des Grases
der Fluß (азиас)	— des Flusses
der Strauß (ашәтшьыцәра)	— des Straußes
der Tisch (аишәа, астал)	— des Tisches
der Herbst (тагалан)	— des Herbstes
der Pilz (акәыкәбаа)	— des Pilzes
der Satz (аҳәоу)	— des Satzes
der Platz (атың)	— des Platzes
das Suffix (асуффикс)	— des Suffixes
der Stock (аихагыла, аетаж)	— des Stockes

der Kampf (ақәпара)	– des Kampfes
der Sumpf (азмах, азаџа)	– des Sumpfes

2) ажәа анцәамтәџы ацыбжыыкақәа (џба ма инареиханы измоу) реизыцәара (реизакра) (скопление согласных) змоу ахьызкақәа:

das Feld (адәы)	– des Feldes
der Wald (абна)	– des Waldes
das Land (атәыла)	– des Landes

3) цырак ала, мамзаргыы цыра рацәала ишьақәгылоу ахьызкақәа (ацыхәтәантәи ацыра иақәшәоит ақәығәғәара):

der Tag (амш)	– des Tages
das Jahr (ашықәс)	– des Jahres
der Erfolg (ақәџиара)	– des Erfolges

Анцәамтә -s генитив ападеж аџы игылоит:

1) *-er, -el, -en* рышьтахь:

der Lehrer (арцаџы)	– des Lehrers
der Apfel (ацәа)	– des Apfels
der Wagen (амашыына)	– des Wagens

2) абжыыка (ма адифтонг) ала инцәо, иара убас ажәа анцәамтәџы анбан +*h* змоу ахьызкақәа рџы:

der Mai (лацара)	– des Mais
der Opa (даду, бабаду)	– des Opas
das Kino (акино)	– des Kinos
der Schuh (аботинка, ашьаца)	– des Schuhs

3) ацштәқәа азырбо (аазырцшуа) аказшьарбақәа ркынтәи ишьақәгылақәо ахьызкақәа рџы:

das Grün (аиацәара)	– des Grüns
das Rot (ақацшь)	– des Rots

Асуффиксқәа *-us, -ismus* зцу (рыла ишьақәгылоу) ахацәа ррод ахьызкақәа генитив ападеж аџы ироузом анцәамтәқәа:

der Kasus (ападеж)	– des Kasus
der Optimismus (аоптимизм)	– des Optimismus

Иғәғәоу аиҕакра ахьызкақәа егырт ападежқәа рџы ирымазам

анцəамтəқəа. Аха (амала) азацə хыцхьазара датив ападеж афь зны-зынла ироуеит анцəамтə -e:

im Gras / im Grase liegen (ашьац афь аиара)

mit dem Tod / mit dem Tode ringen (ацсра афагылара)

Анцəамтə -e датив ападеж афь ицшəынтəалахьоу (ишьақəгылахьоу) хəашьақəак рзы ицыдаказшьоуп:

auf dem Lande (ақытəфь, ақалақь налц)

zu Hause (ауны)

im Lauf / im Laufe des Tages (енак ала, енак иалагзаны)

Ападеж Kasus	Азацə хыцхьазара Singular			
Nom.	der Tag	der Tisch	das Haus	das Buch
Gen.	des Tages	des Tisches	des Hauses	des Buches
Dat.	dem Tag	dem Tisch	dem Haus	dem Buch
Akk.	den Tag	den Tisch	das Haus	das Buch

Ицсьеу аитакра Die schwache Deklination .

Ицсьеу аитакра цыдаказшьас иамоуп (иазцыдаказшьоуп) номинатив ападеж азацə хыцхьазара ада егырт ападежқəа зегьы рфь анцəамтə -(e)n ацлара. Ицсьеу аитакрахь иацанакуеит зыцсы тоу (аматəар) азырбо (аазырцшуа) ахацəа ррод ахьызкақəа имачу ргəыц:

1) анцəамтə -e змоу, ахацəа ррод зыцсы тоу ахьызкақəа зегьы:

der Genosse	– ауыза
der Junge	– ақəыцш, ацкəын қəыцш
der Knabe	– ацкəын, ацкəын хəыцы
der Kollege	– ауыза, аколлега
der Kunde	– аахəау
der Erbe	– атынха, ахылц, ахтылц
der Zeuge	– ашахат

der Sklave	– атәы
der Russe	– аурыс
der Franzose	– афранцуз
der Affe	– амаамын
der Löwe	– алым
der Hase	– ажъа
der Falke	– ашьауардын
der Rabe	– алахәа

2) цырак ала ишьақәгылоу ахацәа ррод ахьызкақәа:

der Held	– афырхатца
der Narr	– агаза, ага
der Mensch	– ауааы
der Herr	– ах
der Hirt	– ахьча
der Prinz	– апринц
der Fürst	– ах, аҭауад
der Zar	– ахәынтқар
der Bär	– амшә
der Spatz	– абағыр
der Tor	– агәашә

А з г ө а т а: Арт ахьызкақәа номинатив ападеж ағы азацә хыпхьазарағы уаанза ирыман антәамта -е, аха урт уажәы хәычы-хәычла ирцәызит иара.

3) ақәығәғәара змоу асуффиксқәа *-ant, -ent, -ist, -at, -et, -ot, -nom, -graph, -log, -ad, -aut, -og(-e), -soph* зцу (рыла ишьақәгылоу) зыңсы ҭоуи зыңсы ҭами рхағы азырбо (аазырҭшуа) атәым ажәақәа:

der Aspirant	– аспирант
der Präsident	– апрезидент
der Poet	– апоет
der Patriot	– апатриот
der Astronom	– астроном
der Philosoph	– афилософ
der Pädagog	– арцааы
der Kommunist	– акоммунист
der Agronom	– агроном
der Philolog	– афилолог

иара убасгы:

der Architekt	– архитектор
der Tyrann	– атиран
der Barbar	– аварвар
der Kamerad	– ааыза
der Kosmonaut	– акосмонавт
der Automat	– автомат
der Komet	– акомета, ацыхэа змоу аецэа
der Konsonant	– ацыбжыка
der Obelisk	– аобелиск
der Planet	– апланета
der Paragraph	– апараграф
der Telegraph	– ателеграф

Ападеж Kasus	Азацэ хыцхьазара Singular		
	der Mensch	der Junge	der Planet
Nom.	des Menschen	des Jungen	des Planeten
Gen.	dem Menschen	dem Jungen	dem Planeten
Dat.	den Menschen	den Jungen	den Planeten
Akk.			

Хыызкақәа рееиҥаркуеит иҥсыеу аиҥакралагы иҥәғәоу аиҥакралагы:

der Bauer	– des Bauern, des Bauers (анхааы)
der Nachbar	– des Nachbarn, des Nachbars (агәыла)

Аҥхәыстә еиҥакра (Ахәса ррод ахыызкақәа реиҥакра) Die weibliche Deklination

Аҥхәыстә еиҥакра чыдаказшьас иамоуп (иазчыдаказшьоуп) ападежтә нцәамтақәа рыкамзаара. Ари аиҥакрахь иацанакуеит ахәса ррод ахыызкақәа зегьы.

Ападеж Kasus	Азацә хыҕхьазара Singular		
Nom.	die Frau	die Schule	die Universität
Gen.	der Frau	der Schule	der Universität
Dat.	der Frau	der Schule	der Universität
Akk.	die Frau	die Schule	die Universität

Аиҕакра ичыдоу атип

Аиҕакра ичыдоу атип чыдаказшьас иамоуп (иазчыдаказшьоуп) азацә хыҕхьазара генитив ападеж аҕы анцәамта *-(e)ns* ацларей азацә хыҕхьазара дативи аккузативи ападежкәа рҕы анцәамта *-(e)n* ацларей (азацә хыҕхьазара аккузатив ападеж аҕы das Herz ада). Ари аиҕакра атип ахь иацанакуеит ахацәа ррод ахьызкакәа 10:

der Friede(n)	– атынчра
der Glaube	– ахацара, агәрагара
der Name	– ахьз
der Wille	– аҕахра, агәазыхәара, ақәитра
der Gedanke	– ахшыюцак
der Funke	– акәиц, ацыҕхь
der Buchstabe	– анбан
der Same	– ажәла, ациаа ажәла
der Haufe(n)	– ачакәа
der Fels(en)	– ахра, ацакьа

Арахь иацанакуеит, иара убас абжьаратә род ахьызка das Herz.

Ападеж Kasus	Азацә хыҕхьазара Singular			
Nom.	der Gedanke	der Frieden	der Name	das Herz
Gen.	des Gedankens	des Friedens	des Namens	des Herzens
Dat.	dem Gedanken	dem Frieden	dem Namen	dem Herzen
Akk.	den Gedanken	den Frieden	den Namen	das Herz

Арацәа хыцхьазарафь ахьызкақәа реицәкра

Die Deklination der Substantive im Plural

Арацәа хыцхьазарафь ахьызкақәа зегьы иеицшны рееицтаркуеит. Датив ападеж афь урт ироуеит анцәамта *-(e)n*. Датив ападеж афь анцәамта *-(e)n* роузом ахьызка иамазар арацәа хыцхьазара арбага асуффикс *-(e)n* (die Frauen), мамзаргы *-s* (die Klubs).

Апад. Kasus	Арацәа хыцхьазара Plural				
Nom.	die Lehrer	Söhne	Bücher	Jungen	Klubs
Gen.	der Lehrer	Söhne	Bücher	Jungen	Klubs
Dat.	den Lehrern	Söhnen	Büchern	Jungen	Klubs
Akk.	die Lehrer	Söhne	Bücher	Jungen	Klubs

Ахатәы хьызқәа реицәкра

Die Deklination der Eigennamen

Артикль зцым ахатәы хьызқәа генитив ападеж афь ироуеит анцәамта *-s*, егырт ападежқәа рфь урт ироузом анцәамта:

Schinkubas Werke	Шьынқәба ирфеиамтақәа (иуымтақәа)
Goethes Gedichte	Гиоте иажәеинраалақәа
Peters Heft	Петер итетрад
Annas Eltern	Анна лтаацәа (лани лаби)
die Hauptstadt Abchasiens	Ацсны ахтнықалақь
die Flüsse Deutschlands	Германия азиасқәа

Ахатәы хьызқәа *-s, -ß, -sch, -h, -z, -ie* рыла инцәозар, ирыцлоит анцәамта *-(e)ns*:

Marie – Mariens, Franz – Franzens.

Аха иахьатәи агерман бызшәафь ахатәы хьызқәа генитив ападеж ахатыңан лассы-лассы рхы иадырхәоит датив ападеж афьгыла *von* рыцны:

der Hut *von* Fritz (Фриц ихылца)
die Operetten *von* Strauß (Штраус иопереттақәа)

Генитив ападеж ахатәы хьызқәа аңгыла *von* рыцны датив ападеж ала аңсахра аует (рылшоит) егьырт ахтысқәа зегьы рәгы:

Иеиешәырцш:

Schinkubas Werke	– die Werke <i>von</i> Schinkuba
Goethes Gedichte	– die Gedichte <i>von</i> Goethe
die Hauptstadt Abchasiens	– die Hauptstadt <i>von</i> Abchasien

Ажәла аңхәа акы ма инареиханы ахьзқәа гылазар, анцәамта зцыло ажәла ауп:

Bagrat Schinkubas Werke	Баграт Шьынқәба иоымтақәа
Johann Wolfgang Goethes	Иоханн Вольфганг Гиоте
Gedichte	иажәеинраалақәа

Ахатәы хьызқәа, ақалақьқәа ма атәылақәа рыхьзқәа ирыцзар иеилкаау артикли ахәаакәцеи, генитив ападеж ағы анцәамта -s роузом (рыцлазом).

die Gemälde des jungen Dürer	Диурер қәыцш итыхымтақәа (исахьақәа)
die Hefte des kleinen Naur	Наур хәычы итетрадқәа
die Straßen des neuen Berlin	Берлин ғыц амѡадукәа
die Städte des sonnigen Abchasien	имратәылоу Аңсны ақалақьқәа

Генитив ападеж ағы амзақәа рыхьзқәа ирыцлазом анцәамта -s, урт раңхәа ахьызка *Monat* гылазар:

Während des Monats September ... (... цәыббра мзазы)

Ахатәы хьзы аңцеи артикли аңны иахдылозар, генитив ападеж ағы (ахатәы хьзы) иацлазом анцәамта -s:

die Rede des Professors Schmidt	апрофессор Шмидт иажәа
die Vorlesungen des Professors	апрофессор Инал-ица илек-
Inal-ipa sind sehr interessant	циақәа даара аинтерес рыцоуп
auf dem Gipfel des Berges Elbrus	Ельбрус ашьха ақәцәан

Аңца артикль ацымзар, усқан ахатәы хьзы генитив ападеж ағы иацлоит анцәамта -s:

die Rede Professor Schmidts (апрофессор Шмидт иажәа)

Артикльда

N.	Oskar, Anna, Moskau, Suchum, Alexander Petrov, Professor Petrov
G.	Oskars, Annas, Moskaus, Suchums, Alexander Petrovs, Professor Petrovs
D.	Oskar, Anna, Moskau, Suchum, Alexander Petrov, Professor Petrov
A.	Oskar, Anna, Moskau, Suchum, Alexander Petrov, Professor Petrov

Артикли аказшьярбеи ацны

Nom.	der kleine Oskar, die kleine Anna, das schöne Suchum, der Professor Petrov
Gen.	des kleinen Oskar, der kleinen Anna, des schönen Suchum, des Professors Petrov
Dat.	dem kleinen Oskar, der kleinen Anna, dem schönen Suchum, dem Professor Petrov
Akk.	den kleinen Oskar, die kleine Anna, das schöne Suchum, den Professor Petrov

АКАЗШЬАРБА DAS ADJEKTIV

Агерман бызшәәфы аказшьярба амаҭәар иеиуеиҭшым аказшьяқәа аазырҭшуа зхала икоу ажәахәа хәҭоуп. Зцаарақәас иаанахәоит: *welcher?*, *welche?*, *welches?*, *welche?* – изеиҭшроузеи?, дзеиҭшроузеи?, изеиҭшрақәоузеи?

Аҭсуа бызшәәфы еиҭш агерман бызшәәғьы аказшьярбақәа шоит Ѡ-гәыҭкны:

а) ахаҭашьатә казшьярбақәа (qualitative Adjektive):

klein – ахәыҭы

gut	– абзиа
schön	– аңшза
schwer	– ахьанҭа, ауадаѡ
rot	– акаңшь
groß	– аду

б) азыкашьатә казшьарбақәа (relative Adjektive):

golden	– ахьтәы
jährlich	– есышықәсатәи
freudich	– агәырҭаратә
seiden	– абырфынтә
heutig	– иахьатәи
täglich	– есымшатәи (есенытәи)

Агерман бызшәаҕы азыкашьатә казшьарбақәа еиха имаҭны иуҭылоит аҭсуа бызшәаҕы ааста.

Агерман бызшәа аказшьарбақәа ирымоуп ѡ-формак: иназоуи икьаҕуи.

Иназоу аформа змоу аказшьарба аеаҭсахуеит родлеи, падежлеи, хьыҭхьазаралеи, игылоит ихәаакәнаҭо ахьызка аҭхьа. Иара убасгьы дара (ахьызкеи иареи) еикәшәоит родлеи, падежлеи, хьыҭхьазаралеи. Аҭсуа бызшәаҕы иказам ароди, ападежи, убри акынтә ари аѡыза аҭсахрақәа алнаршазом. Ахәоу аҕы арт аказшьарбақәа хәаакәцақәоуп.

<i>ахаҭәа ррод</i>	ein großer Erfolg	(ақәҕиара ду)
<i>ахәса ррод</i>	eine große Wirtschaft	(анхамѡа ду)
<i>абжьаратә род</i>	ein großes Ereignis	(ахтыс ду)
<i>араҭәа хьыҭхьазара</i>	große Erfolge	(ақәҕиара дуқәа)

Икьаҕу аформа змоу аказшьарба ахәоу аҕы иеилоу ахьызтә зхәа иахьызтә хәҭоуп (ипредикативуп – das Prädikativ). Падежлеи, родлеи, хьыҭхьазаралеи аеаҭсахзом. Ахьызкеи иареи еикәшәазом родлеи хьыҭхьазаралеи.

Der Berg ist hoch.	– Ашьха ҳаракуп.
Die Berge sind hoch.	– Ашьхақәа ҳаракуп.
Die Aufgabe ist schwer.	– Адҭа уадаѡуп (цәгьоуп).
Das Gebäude ist schön.	– Ахьбра ҭшзоуп.

Аказшьарбақәа рыкалара

Die Bildung der Adjektive

Агерман бызшәафы аказшьарбақәа шоит имариакәоу, ихырәиаакәоу, иеилакәоу хәа. Аңсуа бызшәафы аказшьарба ажәахырәиаара еиха имачуп агерман бызшәафы ааста.

1) Имариоу аказшьарбақәа:

jung	– ақәыңш
rund	– агъежъ
groß	– аду
rot	– ақаңшь
weiß	– ашкәакәа
leicht	– алас

2) Иахырәиаау аказшьарбақәа:

Арт аказшьарбақәа даеа жәахәа хәтак акынтәи ихәуеит аказшьарбатә суффиксқәа раццарала. Зегъ реиха ахархәара змоу аказшьарбатә суффиксқәа рахь иацанакуеит: *-lich, -bar, -sam, -er, -ig, -isch, -haft*; иара убас аңынгыла *-ин*.

Ағырғштәжәа:

- 1) Wissenschaft (ацарадырра) – wissenschaftlich (ацарадырратә)
- 2) nutzbar (ихәартәу) – nützen (ахәартара)
- 3) ratsam (иахәтоу, иқәнагоу) – raten (абжъагара)
- 4) Berliner (берлинтәи) – Berliner Betrieb (берлинтәи анаплакы)
Suchumer (акәатәи) – Suchumer Museen (акәатәи амузеикәа)
- 5) mächtig (амч гәгәа (амчхара) змоу)
mutig (ахацара злоу)
- 6) technisch (атехникатә)
akademisch (академиатә)
englisch (англызтә)
- 7) wahrhaft (ииашоу, ицабыргу)
- 8) unabhängig (ихьыңшым)
unbefristet (иәхәарадоу)

3) Иеилоу аказшьарбақәа:

Иеилоу аказшьарбақәа ркны актәи ахәтәфы игылар ауеит (калоит)

ахьызкақаа, аказшьарбақаа, ацынгылақаа; аубатәи ахәтаәы – имариоу
ма ихырәиаау аказшьарбақаа, мамзаргыы Partizip I, Partizip II:

dunkelrot (ақаңшь(х)еиқәара)

dreieckig (ахкәакьта, ахыркца)

weitgehend (хара ицо)

Аказшьарбақаа реиҥакра Die Deklination der Adjektive

Агерман бызшәаәы аказшьарбақаа реиҥакра шоит Ѡ-типкны (Ѡ-хкыкны): иңсыеу аиҥакреи (die schwache Deklination) иҥәғәоу аиҥакреи (die starke Deklination) хәа.

Иңсыеу аиҥакра Die schwache Deklination

Аказшьарба иңсыеу аиҥакрала әеаңсахуеит иара (аказшьарба) аңхәа игылазар:

а) иеилкаау артикль (der, die, das, die);

б) иеилкаау артикль еиңш зәызыңсахуа ахьызцынхәрақаа (арбагатә, азцааратә, иеилкаам):

dieser, -e, -es

welcher, -e, -es

jener, -e, -es

solcher, -e, -es

jeder, -e, -es

Иңсыеу аиҥакрахь иаңанакуа аказшьарбақаа ироуеит анцәамта -e азацә хыңхьазара ародқәа зегьы номинатив ападеж аәи азацә хыңхьазара абжьаратә роди аҳәса ррод аккумулятив ападеж аәи, азацәи арацәеи хыңхьазарақаа егырт иаанхаз ападежқәа рәы ироуеит анцәамта -en.

Иңсыеу аиҥакра асхема

Апад- еж Kasus	Азацә хыҥхьазара Singular			Арацәа хыҥхьазара ародқәа зегьы рзы Plural für alle Geschlecht
	Ахацәа ррод Maskulinum	Ахәса ррод Femininum	Абжь. ррод Neutrum	
Nom.	-e	-e	-e	-en
Gen.	-en	-en	-en	-en
Dat.	-en	-en	-en	-en
Akk.	-en	-e	-e	-en

Азацә хыҥхьазара Singular		
Ахацәа ррод Maskulinum	Абжьаратә ррод Neutrum	Ахәса ррод Femininum
Nominativ		
der dieser jener <i>rund-e</i> Tisch jeder welcher solcher	das dieses jenes <i>breit-e</i> Fenster jedes welches solches	die diese jene <i>neu-e</i> Schule jede welche solche
Genitiv		
des dieses jenes <i>rund-en</i> Tisches jedes welches solches	des dieses jenes <i>breit-en</i> Fensters jedes welches solches	der dieser jener <i>neu-en</i> Schule jeder welcher solcher
Dativ		
dem diesem jenem <i>rund-en</i> Tisch jedem welchem solchem	dem diesem jenem <i>breit-en</i> Fenster jedem welchem solchem	der dieser jener <i>neu-en</i> Schule jeder welcher solcher
Akkusativ		
den diesen jenen <i>rund-en</i> Tisch jeden welchen solchen	das dieses jenes <i>breit-e</i> Fenster jedes welches solches	die diese jene <i>neu-e</i> Schule jede welche solche

Ападеж Kasus	Арацәа хыпхьазара Plural	
Nom.	die diese jene jede welche solche	breit- en Fenster, rund- en Tische, neu- en Schulen
Gen.	der dieser jener jeder welcher solcher	breit- en Fenster, rund- en Tische, neu- en Schulen
Dat.	den diesen jenen jeden welchen solchen	breit- en Fenstern, rund- en Tischen, neu- en Schulen
Akk.	die diese jene jede welche solche	breit- en Fenster, rund- en Tische, neu- en Schulen

Игәгәоу айтакра Die starke Deklination

Аказшьарба игәгәоу айтакрала әәаңсахуеит иара (аказшьарба) моаңызго ажәа (артиклъ ма адхаларатә хьызцынхәра) ацзамкәа амацара ахьызка аңхьа игылазар.

Игәгәоу айтакрахь иацанакуа аказшьарбақәа ироуеит иеилкаау артиклъ анцәамтақәа, амала азацә хыпхьазара генитив ападеж ағы ахацәа рроди абжьаратә роди аказшьарбақәа ироуеит анцәамта -**en** (-**es** атыңан).

Игъгъоу аиџакра асхема

Апад- еж Kasus	Азаџа хыџхъазара Singular			Араџаа хыџхъазара ародџаа зегъы рзы Plural für alle Geschlecht
	Ахаџаа ррод Maskulinum	Абжъ. ррод Neutrum	Ахъса ррод Femininum	
Nom.	-er	-es	-e	-e
Gen.	-en	-en	-er	-er
Dat.	-em	-em	-er	-en
Akk.	-en	-es	-e	-e

Апад- еж Kasus	Азаџа хыџхъазара Singular		
	Ахаџаа ррод Maskulinum	Абжъ. ррод Neutrum	Ахъса ррод Femininum
Nom.	groß-er Erfolg	neu-es Buch	schön-e Stadt
Gen.	groß-en Erfolgs	neu-en Buches	schön-er Stadt
Dat.	groß-em Erfolg	neu-em Buch	schön-er Stadt
Akk.	groß-en Erfolg	neu-es Buch	schön-e Stadt

Ападеж Kasus	Араџаа хыџхъазара ародџаа зегъы рзы Plural für alle Geschlechter		
Nom.	groß-e Erfolge	neu-e Bücher	schön-e Städte
Gen.	groß-er Erfolge	neu-er Bücher	schön-er Städte
Dat.	groß-en Erfolgen	neu-en Büchern	schön-en Städten
Akk.	groß-e Erfolge	neu-e Bücher	schön-e Städte

Иеилкаам артикль, амапкратә хъызцынхәра *kein*,
адхаларатә хъызцынхәраџаа заџхъа игылоу
аказшьарбаџаа реиџакра

Die Deklination der Adjektive nach dem
unbestimmten Artikel, Negativpronomen kein
und dem Possessivpronomen

Иеилкаам артикль, амапкратә хъызцынхәра *kein*, адхаларатә
хъызцынхәраџаа аказшьарбаџаа раџхъа игылазар, ахаџаа рроди,

абжъаратә роди, ахәса рроди азацә хыпхъазара номинатив ападеж аҕи абжъаратә роди ахәса рроди азацә хыпхъазара аккумулятив ападеж аҕи аказшьарбақәа ироуеит иғәғәуу айтәкра антәамтәқәа, егырт ападежқәа рҕы – ицсыеу айтәкра антәамтәқәа.

Адхаларатә хызыцынхәрақәеи *kein*-и рышьтахь арацәа хыпхъазара ападежқәа зегьы рҕы аказшьарбақәа ироуеит ицсыеу айтәкра антәамтәқәа. Иеилкаам артикль арацәа хыпхъазараҕы ахархәара амазам, убри азы арака аказшьарбақәа рееитаркуеит артикль рыцзамкәа (артикльда), ироуеит иғәғәуу айтәкра антәамтәқәа.

Азацә хыпхъазара Singular		
Ахацәа ррод Maskulinum	Абжъаратә ррод Neutrum	Ахәса ррод Femininum
Nominativ		
ein kein gut- er Freund mein	ein kein blau- es Heft mein	eine keine schwer- e Prüfung meine
Genitiv		
eines keines gut- en Freundes meines	eines keines blau- en Heftes meines	einer keiner schwer- en Prüfung meiner
Dativ		
einem keinem gut- en Freund meinem	einem keinem blau- en Heft meinem	einer keiner schwer- en Prüfung meiner
Akkusativ		
einen keinen gut- en Freund meinen	ein kein blau- es Heft mein	eine keine schwer- e Prüfung meine

Ападеж Kasus	Арацәа хыпхъазара Plural	
Nom.	keine, meine	gut- en Freunden, schwer- e Prüfungen
Gen.	keiner, meiner	gut- en Freunden, schwer- er Prüfungen
Dat.	keinen, meinen	gut- en Freunden, schwer- en Prüfungen
Akk.	keine, meine	gut- en Freunden, schwer- e Prüfungen

Иара убас *alle* (зегы), *beide* (аобагъ, абыџагъ) рышьтахъ арацѣа хыпхъазараѣы аказшьарбақѣа рееиџаркуеит иџсыеу аиџакрала. Ахыпхъазаратѣ пхъазара хыызқѣа, ихѣаақѣџам ахъызцынхѣрақѣа *viele* (азѣырѣы), *einige* (џѣоукы), *wenige* (мачѣык), ацынгылақѣа *viel* (ирацѣаны), *wenig* (имачны), *etwas* (акы, изакѣызаалак, џѣара акы), *nichts* (акымзаракы, акгы) рышьтахъ аказшьарбақѣа реырыпсахуеит иџѣѣѣу аиџакрала.

Nom. alle	beide	guten	Bücher
Gen. aller	beider	guten	Bücher
Dat. allen	beiden	guten	Büchern
Akk. alle	beide	guten	Bücher

Nom. viele	einige	wenige	gute	Bücher
Gen. vieler	einiger	weniger	guter	Bücher
Dat. vielen	einigen	wenigen	guten	Büchern
Akk. viele	einige	wenige	gute	Bücher

Nom. zwei	wenige	gute	Freunde
Gen. zweier	weniger	guter	Freunde
Dat. zweien	wenigen	guten	Freunden
Akk. zwei	wenig	gute	Freunde

Ахъызка апхъа ѣбака-хџака казшьарба гылазар, урџ аказшьарбақѣа зегы рынџѣамџақѣа еиџшхоит:

das gut-e neu-e Buch
ein gut-es neu-es Buch
gut-es neu-es Buch

Икоуп аказшьарбақѣа эеиџазымкуа:

rosa – агѣилпџштѣы(ла)
lila – алилатѣ, алилапџштѣы
prima – зхаџабзиара хѣраку, иссирзоу, ассирза

1. Das Mädchen trägt ein *rosa* Kleid.

Азџаб (апхѣызба) агѣилпџштѣыла аџкы лшѣуп.

2. Auf dem Markt kauft sie *prima* Obst.

Абазар (аџъармыкѣа) аѣы лара иаалхѣеит иссирзоу
(зхаџабзиара хѣраку) ашѣыр.

Атѣылақѣеи ақалақѣқѣеи рыхъзқѣа ирхылѣеиааз аказшьарбақѣа рееиџаркзом:

Nom. der Leipziger Hauptbahnhof (Леипцигтәи аангыларта хада)
 Gen. des Leipziger Hauptbahnhofs
 Nom. der Suchumer Berg (Акәатәи ашьха)
 Gen. des Suchumer Berges
 Ich wohne im Suchumer Bezirk.

Асубстантивация зыхтысуа аказшьарбақәа рагъха игылоу имѡапызго ажәа зейцшроу иафырцшны рееицаркуеит аказшьарбақәа реицакра азейцш цкара иқәныкәаны:

Ападеж Kasus	Азацә хыцхьазара Singular	
Nom.	der Kranke	ein Kranker
Gen.	des Kranken	eines Kranken
Dat.	dem Kranken	einem Kranken
Akk.	den Kranken	einen Kranken

Ападеж Kasus	Арацәа хыцхьазара Plural	
Nom.	die Kranken	Kranke
Gen.	der Kranken	Kranker
Dat.	den Kranken	Kranken
Akk.	die Kranken	Kranke

Аказшьарбақәа реиѡырцшратә степенқәа Die Steigerungsstufen der Adjektive

Ацсуа бызшәафы еицш агерман бызшәафгы ахаташьатә казшьарбақәа ирымоуп аиѡырцшратә степенқәа хца: хаталатәи (der **Positiv**), аиѡырцшратәи (der **Komparativ**), ирейхазоуи (der **Superlativ**).

Хаталатәи астенени ихадоу формоуп. Иара акынтәи ауп ишхауа аиѡырцшратә степенни (компаратив) ирейхазоу астенени (суперлатив).

groß – аду schnell – алас
 klein – ахәычы kalt – ахьшәашәа

Хағалатәи астенен ағы аказшьярба иашьтанеиуазар аиғырцшра, ускан рхы иадырхәоит аидхәалагақәа: *so... wie, ebenso ... wie*.

1. Beslan schreibt gut.

Беслан ибзианы дөуеит.

2. Anna schreibt so gut wie Peter.

Анна дөуеит Петер иеицшцәкья ибзианы.

3. Sie liest ebenso gut wie er.

Лара иара иеицшцәкья ибзианы дацхьоит.

Аиғырцшратә степен шьяқәгылоит хағалатәи астенен асуффикс *-er* аццарала (ацны). Ашьягәыт бжыкақәа *a, o, u* змоу аказшьярбақәа реихарак ироуеит умлаут:

klein (ахәычы)

– *kleiner* (иеицоу)

kalt (ахьшәашәа)

– *kälter* (иаҳа ихьшәашәоу)

groß (аду)

– *größer* (иеихау)

kurz (акьяә, икьяәу)

– *kürzer* (иаҳа икьяәу)

gut (абзиа)

– *besser* (иеицбу)

Аиғырцшратә степен ағы аказшьярба иашьтанеиуазар аиғырцшра, ускан рхы иадырхәоит аидхәалага *als*:

1. Meine Schwester lernt fleißiger *als* mein Bruder.

Сара сахәшья ацараәы иаҳа деилыццоуп (дкәыбцоуп) сашья иааста.

2. Heute ist das Wetter besser *als* gestern.

Иахья амш иаҳа иеицбу иацы ааста.

Аказшьярба икьяәу аформа аиғырцшратә степан ағы рхы иадырхәоит ипредикативны:

Dieses Kleid ist schöner.

Ари ацкы иаҳа ицшзоуп.

Аказшьярба иназоу аформа аиғырцшратә степен ағы ахәаакәца афункциа анынанагзо аеацсахуеит падежла аказшьярба хағалатәи астенен ағы еицш:

Geben Sie mir, bitte, einen engeren Mantel.

Икалозар исышәт иаҳа ицшәоу апалта.

Иреихазоу астенен шьяқәгылоит хағалатәи астенен асуффикс

-(e)st аццарала. Асуффикс *-est* рыцлоит *-d, -t, -st, -tz, -s, -ß, -z* рыла инцэо аказшьярбақәа, егырт ианхаз зегы ирыцлоит асуффикс *-st*.

klein (ахәычы)	– der (das, die) klein ste	(ахәычза, ихәычзоу)
schnell (алас)	– der (das, die) schnell ste	(аласза, иласзоу)
hell (илашоу)	– der (das, die) hell ste	(алашаза, илашазоу)

Ашьягәыт бжыкақәа *a, o, u* змоу цырак ала ишьяқәгылоу аказшьярбақәа реихарак ироуеит умлаут:

kalt (ахьшәашәа)	– der (das, die) käl teste	(ахьшәашәаза, ихьшәашәазоу)
kurz (акьәф)	– der (das, die) kür zeste	(акьәфза, икьәфзоу)

Умлаут роузом:

а) џба ма инареиханы ацырақәа рыла ишьяқәгылоу аказшьярбақәа, иара убас *-bar, -sam, -haft, -ig, -lich, -el, -er, -en* рыла инцэо аказшьярбақәа:

mutig (агәагыра змоу)	– mutig er	– der das, die mutig ste
langsam (иццакым)	– lang samer	– der das, die lang samste
dunkel (алашьца, илашьцоу)	– dunk ler	– der das, die dunkel ste

б) адифтонг змоу аказшьярбақәа:

laut (абжы рдуны)	– laut er	– der das, die laut este
faul (аашья)	– faul er	– der das, die faul ste

в) цырак ала ишьяқәгылоу казшьярбақәак:

klar (аилыкка, аилкаа)	– klar er	– der das, die klar ste
rund (агыежь)	– rund er	– der das, die rund ste

Икоуп казшьярбақәак умлаутлагы ишьяқәгылоит, умлаутдагы ишьяқәгылоит:

schmal (аҭшәа)	– schmal er	– der das, die schmal ste
	– schmäl er	– der das, die schmäl ste
glatt (аиаша, ашшәыр, ашшапа)	– glatt er	– der das, die glatt ste
	– glät t er	– der das, die glät t ste
krumm (ахәахәа)	– krum m er	– der das, die krum m ste
	– krüm m er	– der das, die krüm m ste

Ари аформа адагы иреихазоу астен иамоуп дааа формагы – *am ...(e)sten*:

am kleinsten
am kältesten
am schnellsten
am klarsten
am kürzesten
am dunkelsten

Иреихазоу астен рхы иадырхэит зезыцсахуа (в склоняемой форме) аформаы (*der das, die mutigste*) еицш зезымцсахуа (в несклоняемой форме) аформагы (*am mutigsten*).

Зезыцсахуа (в склоняемой) аформагы аказшьарба (иеилкаау артикль зцу) ахэу аы рхы иадырхэит ихэаақэцаны, мамзаргы ипредикативны; зезымцсахуа аформагы (*am ...sten*) – ипредикативны мамзаргы икалашьатэ тагылазашьаны.

1. Thomas ist der schnellste Läufer. ахэаақэца
Томас зегь реиха иласзаны аора дазказоуп (зегь реиха иласу оуп).
2. Diese Straße ist die längste. апредикатив
Ари амоаду зегь реиха иаууп.
3. Inal läuft am schnellsten. акалашьатэ тагылазашьа
Инал зегь реиха ирласны дыоуеит.

Казшьарбақэак ирымоуп аиғырцшратэ степен ицыдоу ашьақэгылашья:

<i>Positiv</i>	<i>Komparativ</i>	<i>Superlativ</i>
gut (абзиа) – besser	– der, das, die beste am besten	
nah (ааигәа) – näher	– der, das, die nächste am nächsten	
hoch (аҳарак) – höher	– der, das, die höchste am höchsten	
groß (аду) – größer	– der, das, die größte am größten	

АХЫЗЦЫНХЭРА DAS PRONOMEN

Ахызцынхэра ахызкеи аказшъарбей зыцсахуа ажэахэа хэтоуп. Ахэоу аёы ахызцынхэрақэа калар ауеит изыххэааны, ихартэааганы, ипредикативны (азхэа ахьзтэ хэтаны), мамзаргы ихэаакэцаны.

Агерман бызшэаёы ахызцынхэрақэа рцаккэеи рформақэеи ирёырцшны ишоит абарт агёыпқэа рыла:

1. Ахаёытэ хызцынхэрақэа (Personalpronomen)
2. Адхаларатэ хызцынхэрақэа (Possesivpronomen)
3. Ахаргъежъратэ хызцынхэра (das Reflexivpronomen)
4. Аицкацаратэ хызцынхэрақэа (Reziprokpronomen)
5. Арбагатэ хызцынхэрақэа (Demonstrativpronomen)
6. Азцааратэ хызцанхэрақэа (Interrogativpronomen (Fragepronomen))
7. Азыкашъатэ хызцынхэрақэа (Relativpronomen)
8. Ихэаакэцам ахызцынхэрақэа (Indefinitivpronomen)
9. Ахаёыдатэ хызцынхэра -es (das unpersönliche Pronomen)
10. Амапкратэ хызцынхэрақэа (Negativpronomen)

Ахаёытэ хызцынхэрақэа Personalpronomen

Азацэ хыпхъазараёи арацэа хыпхъазараёи ахаёытэ хызцынхэрақэа ирымоуп х-хаёык, иара убас аамысташэатэ форма (ахатыркэцаратэ форма). Ахцатэи ахаёы азацэ хыпхъазараёы ахызцынхэрақэа ирымоуп (ирныцшуеит) ародқэа рыхцагы, егырт ахаёқэа рёы азацэ хыпхъазараёгы, арацэа хыпхъазараёгы ирныцшзом ародқэа.

Singular

1. Person *ich* (сапа)
2. Person *du* (уара, бара), Sie (Шэара)
3. Person *er, sie, es* (иара, лара, иара)

Plural

- wir* (хара)
- ihr* (шэара), Sie (Шэара)
- sie* (дара)

Арт ахызцынхэрақэа арака иарбоуп номинатив ападеж аёы.

Ахьызцынхәрақәа номинатив ападеж аҕы иангылоу изыххәаауп.

Ich lerne. Du lernst...

Ахьызцынхәра *sie* рхы иадырхәоит аубатәи ахаҕы азацә хыпхьазареи арацәа хыпхьазареи рҕы (аамысташәатә форма), ахцатәи ахаҕы азацә хыпхьазареи арацәа хыпхьазареи рҕы (лара – дара).

Иеиҕхарцшып:

1. *Sie* arbeitet hier.

Лара арака аус луеит.

2. Dort steht meine Freundin;
ich sehe *sie* gut.

Уака дгылоуп сара соыза зҕаб;
сара *лара* ибзианы дызбоит.

3. Meine Freunde arbeiten
in einem Werk. *Sie* arbeiten gut.

Сара соызцәа азауад аҕы аус
руеит. *Дара* ибзианы аус руеит.

4. Genosse Petrow, Ihre Arbeit
gefällt uns sehr. *Sie* arbeiten gut.

Ауыза Петров, хара даараза
иахгәаҕхоит Шәара шәусумта.
Шәара ибзианы аус жәуеит.

Ахаҕытә хьызцынхәрақәа реиҕакра Die Deklination der Personalpronomen

Singular

Nom.	ich	du	Sie	er	sie	es
Gen.	meiner	deiner	Ihrer	seiner	ihrer	seiner
Dat.	mir	dir	Ihnen	ihm	ihr	ihm
Akk.	mich	dich	Sie	ihn	sie	es

Plural

Nom.	wir	ihr	Sie	sie
Gen.	unser	euer	Ihrer	ihrer
Dat.	uns	euch	Ihnen	ihnen
Akk.	uns	euch	Sie	sie

Азгәаҕа. Иахьатәи агерман бызшәаҕы ахаҕытә хьыз-
цынхәрақәа генитив ападеж аҕы ахархәара маҕны ирымоуп.

Адхаларатə хьызцынхəрақəа

Possessivpronomen

Адхаларатə хьызцынхəра аказшьарба еицш рхы иадырхəоит. Урт ахьызка ацхьа игылоуп, насгы иеикəшəоит родлеи, хьцхьазаралеи, падежлеи. Адхаларатə хьызцынхəрақəа рыла амацəар зтəу аарцшхоит. Зцаарас иаархəоит:

wessen? – изтəыда?, дызтəыда?
 Wessen Buch ist das? – Das ist *mein* Buch.
 Изтəыда ари ашəкəы? – Ари ашəкəы сара истəуп.

Агерман бызшəафь хəфьцыцхьаза ирымоуп дара ирыкəшəо (ирышьашəало, иртəу) адхаларатə хьызцынхəрақəа.

Singular	Plural
1. Person ich – mein (стəы)	wir – unser (хтəы)
2. Person du – dein (утəы, бтəы)	ihr – euer (шəтəы)
Sie – Ihr (Шəтəы)	Sie – Ihr (Шəтəы)
3. Person er – sein (итəы)	
sie – ihr (лтəы)	sie – ihr (ртəы)
es – sein (атəы)	

Ацсуа бызшəафь адхаларатə хьызцынхəра шыақəгылоит ажəа *атəы* ахəфьтə цынгылақəа раццарала: с-тəы, у-тəы, б-тəы...

Ацсшəахь иеицəагоит иеиуеицшым авариантқəа рыла. Иахцəап:

1. Das ist *mein* Haus. – Ари аоны сара стəы ауп. (Ари аоны сара истəуп. Ари сара сыоны ауп).
2. *Mein* Haus ist groß. – Сара сыоны дууп.

Азацə хьцхьазарафь адхаларатə хьызцынхəрақəа рееицаркуеит иеилкаам артикль еицш, арацəа хьцхьазарафь – иеилкаау артикль еицш.

Singular Maskulinum

Nom.	mein,	dein,	sein,	ihr,	unser,	euer,	Ihr	Hund
Gen.	meines,	deines,	seines,	ihres,	unseres,	eures,	Ihres	Hundes
Dat.	meinem,	deinem,	seinem,	ihrem,	unserem,	eurem,	Ihrem	Hund
Akk.	meinen,	deinen,	seinen,	ihren,	unseren,	euren,	Ihren	Hund

Femininum

Nom.	meine, deine,	seine, ihre,	unsere, eure,	Ihre	Uhr
Gen.	meiner, deiner,	seiner, ihrer,	unserer, eurer,	Ihrer	Uhr
Dat.	meiner, deiner,	seiner, ihrer,	unserer, eurer,	Ihrer	Uhr
Akk.	meine, deine,	seine, ihre,	unsere, eure,	Ihre	Uhr

Neutrum

Nom.	mein, dein,	sein, ihr,	unser, euer,	Ihr	Fenster
Gen.	meines, deines,	seines, ihres,	unseres, eures,	Ihres	Fensters
Dat.	meinem, deinem,	seinem, ihrem,	unserem, eurem,	Ihrem	Fenster
Akk.	mein, dein,	sein, ihr,	unser, euer,	Ihr	Fenster

Plural

Nom.	meine, deine,	seine, ihre,	unsere, eure,	Ihre	Häuser
Gen.	meiner, deiner,	seiner, ihrer,	unserer, eurer,	Ihrer	Häuser
Dat.	meinen, deinen,	seinen, ihren,	unseren, euren,	Ihren	Häusern
Akk.	meine, deine,	seine, ihre,	unsere, eure,	Ihre	Häuser

Шәһәшшә азышәшшәт: ахызыцынхәра *euer* афы -r, иашьтанеиуазар анцәамта, аңхәа игылоу -e быжьшәоит.

Ахаргъежьратә хызыцынхәрақәа

Reflexivpronomen

Ахаргъежьратә хызыцынхәра иамоуп форма зацәык *sich*. *Sich* рхы иадырхәоит акацарба аинфинитив иацны (*sich waschen* – аеызәзәара), ахцатәи ахафы азацә хыпхьазареи арацәа хыпхьазареи рфы, иара убас аамысташәатә формафы. Актәи аобатәи ахафқәа азацә хыпхьазареи арацәа хыпхьазареи рфы *sich* атыңан рхы иадырхәсит аккумулятив ападеж афы игылоу (иарбоу) актәи аобатәи ахафқәа рхафытә хызыцынхәрақәа.

Singular

ich wasche *mich*
 du wäschst *dich*
 Sie waschen *sich*

Plural

wir waschen *uns*
 ihr wascht *euch*
 Sie waschen *sich*

er	}	wäscht <i>sich</i>	sie waschen <i>sich</i>
sie			
es			

Ажәақәа ишиашоу реишьтагыла(шьа)раҕы ахыцынхәра *sich* гылоит акаҕарба ашьтахьцәкыа, ажәақәа иаархәны реишьтагыла(шьа)раҕы – акаҕарба ашьтахь, азыххәаа хыызканы иарбазар, иара убас азыххәаа ашьтахьгы игылоит, азыххәаа хыызцынхәраны иарбазар.

Der Junge wäscht *sich* jeden morgen mit kaltem Wasser.
 Jeden Morgen wäscht *sich* der Junge mit kaltem Wasser.
 Jeden Morgen wäscht er *sich* mit kaltem Wasser.

Ахәоу цылаҕы *sich* гылоит азыххәаа аҕхыа, азыххәаа хыызканы иарбазар, иара убас азыххәаа ашьтахь, азыххәаа хыызцынхәраны, иарбазар.

Er erzählte, daß *sich* seine Familie gut erholt hat.
 Er erzählte, daß er *sich* gut erholt hat.

Арбагатә хыызцынхәрақәа Demonstrativpronomen

Арбагатә хыыцынхәрақәа рахь иаҕанакуеит:

dieser (dieses, diese)	– ари, абри
jener (jenes, jene)	– ани, абни, уи
solcher (solches, solche)	– абри еиҕш, абри аоыза
der (das, die)	– уи, убри
das	– ари, уи
es	– ари, уи
derselbe, dasselbe, dieselbe	– аницәкыа, абницәкыа, уицәкыа (убри аоызацәкыа, убри иеиҕшу)
derjenige, dasjenige, diejenige	– ани ахаҕа(цәкыа), абни ахаҕа(цәкыа), убри ахаҕа(цәкыа)
selbst (selber)	– схаҕа, ухаҕа, ихаҕа

Зегъ реиҳа ахархәара амоуп ахьызцынхәра *dieser*. Ахьызцынхәрақәа *dieser, jener, solcher* рееиҭаркуеит иеилкаам артикль еиҭш.

	Singular		
	Maskulinum	Neutrum	Femininum
<i>Nom.</i>	<i>dieser jener</i>	<i>dieses jenes</i>	<i>diese jene</i>
<i>Gen.</i>	<i>dieses jenes</i>	<i>dieses jenes</i>	<i>dieser jener</i>
<i>Dat.</i>	<i>diesem jenem</i>	<i>diesem jenem</i>	<i>dieser jener</i>
<i>Akk.</i>	<i>diesen jenen</i>	<i>dieses jenes</i>	<i>diese jene</i>

	Plural
<i>Nom.</i>	<i>diese jene</i>
<i>Gen.</i>	<i>dieser jener</i>
<i>Dat.</i>	<i>diesen jenen</i>
<i>Akk.</i>	<i>diese jene</i>

Gib mir dieses Buch, jenes Buch habe ich schon gelesen.
Исыҭ абри ашәкәы, ани ашәкәы саҭхьахьеит сара.

Ахьызцынхәра *solcher* рхы иадырхәоит иеилкаам артикль аҭны. Иара иамоуп ѱ-формак:

ein solcher (eine solche, ein solches)
solch ein (solch eine, solch ein)

Ахьызцынхәра *ein solcher* азаҭә хьҭхьазарафь аеаҭсахуеит иеилкаам артикль аказшьарба аҭны аешаҭсахуа еиҭш. Араҭәа хьҭхьазарафь иара иамоуп *solcher* иамоу аформақәа рфызҭәа. Ахьызцынхәра *solch ein* аиҭакраан актәи ахәҭа аеаҭсахзом, аобатәи ахәҭа иеилкаам артикль еиҭш аеаҭсахуеит.

Ein solcher Mensch!

Solch ein Mensch!

Абри ифьза ауафь!

Eine solche schöne Mädchen!

Solch eine schöne Mädchen!

Абри леиҭш аҭхьызба ҭшза (бзиа)!

Ich habe noch nie *ein solches* Buch gelesen.

Ich habe noch nie *solch ein* Buch gelesen.

Сара абри абыза (еицш) ашәкәы ахаан самыгхьацыт.

Иеилкаау артикль *der (das, die)* ахәоу ағы рхы иадырхәар калоит ирбагатә хьызцынхәрақәаны. Ускан уи ақәығәғәара ақәшәоит.

Gerade *das* Buch möchte ich kaufen.

Сара *абри* ашәкәы ахатацәкыа аасхәарц сҭахын
(акәын иаасхәарц исҭахыз)

Арт ахьызцынхәрақәа рееиҭаркуеит абас:

Kasus	Singular			Plural
	Maskulinum	Femininum	Neutrum	
Nom.	der	die	das	die
Gen.	dessen	deren	dessen	deren
Dat.	dem	der	dem	denen
Akk.	den	die	das	die

Арт реицш икоу ахьызцынхәрақәа реиҳарак ахархәара рымоуп ацәажәаратә жәахәағы:

1. Ich sah gestern meinen Freund. *Der* erzählte mir diese Geschichte.

Сара иацы абыза дызбеит. *Иара* исзеиҭеиҳәеит ари аҭоурых.

2. Dort wohnt mein Bruder. *Den* will ich unbedingt besuchen.

Уа дынхоит сара сашьа. Сара хымҭада *иара* иғы снейроуп (сиҭаароуп).

Ажәахәағы ахьызка аҭсахгақәас лассы-лассы ахархәара рымоуп ахьызцынхәрақәа *das, es*.

1. Wer ist *das*? *Es (das)* ist ein bekannter Schriftsteller.

Ари дарбан? Ари иеицырдыруа шәкәыауп.

2. Was ist *das*? *Das* ist ein Geschenk meines Bruders.

Ари закәи (арбан)? Ари сашьа иҳамҭа ауп.

Es, das иаҭсахыр калоит ахәамҭа шеибгоу:

Ist das interessant? – Ja, das ist *es*.

Ари интересума? – Ааи, (уи) ус ауп.

Weißt du, wann er kommt? – Ich weiß es nicht.

Уара (бара) иу(б)дыруама иара данаауа? – Сара
исыздырзом.

Арбагатә хьызцынхәрақәа *derselbe, derjenige* иеилоу арбагатә
хьызцынхәрақәоуп, ишьақәгылоуп *ю-хәтак* рыла (*der+selbe, der+jenige*).

Арт иеилоу арбагатә хьызцынхәрақәа падежла реи́такраан
реыры́цсахуеит *аю-хәтакгы*. Актәи ахәта иеилкаау артикль еи́цш
аеа́цсахуеит, аюбатәи ахәта – а́казшьарба и́цсыеу аи́такра еи́цш.

Иеилоу арбагатә хьызцынхәрақәа реи́такра

Kasus	Singular			Plural
	Maskulinum	Femininum	Neutrum	
Nom.	derselbe	dieselbe	dasselbe	dieselben
Gen.	desselben	derselben	desselben	derselben
Dat.	demselben	derselben	demselben	denselben
Akk.	denselben	dieselbe	dasselbe	dieselben
Nom.	derjenige	diejenige	dasjenige	diejenigen
Gen.	desjenigen	derjenigen	desjenigen	derjenigen
Dat.	demjenigen	derjenigen	demjenigen	denjenigen
Akk.	denjenigen	diejenige	dasjenige	diejenigen

Wir wohnten in demselben Hotel wie im vorigen Jahr.

Хара ханхон цыпх хыхьынхоз асасааирта акныцәкыа.

Арбагатә хьызцынхәра *selbst (selber)*

Ахьызцынхәра *selbst (selber)* гылоуп ахьызка ма ахьызцынхәра
ашьтахь.

1. Ich habe ihn *selbst* (und keinen anderen) gefragt.

Сара (даеазәы иакәымкәа) иара иха́та сия́зцааит.

2. Ich kann *selber* diese Arbeit machen.

Сара схала исылшоит ари аусутә а́кацара (анагзара).

Ахьызка ма аха́фьтә хьызцынхәра а́пхьа игылоу ажәа *selbst* иаанагоит
«уимоу» (даже).

1. *Selbst* in dieser kleinen Stadt finden regelmäßig Konzerte statt.
Уимоу, абри ақалақь хәычы ақынцәкьагы иеицмыркьазакәа
имәаңысуеит аконцертқәа.
2. *Selbst* er weißt das.
Уимоу, иаргы идыруеит абри.

Азцааратә хьызцынхәрақәа Interrogativpronomen (Fragepronomen)

Азцааратә хьызцынхәрақәа рахь иацанакуеит:

wer?	дарбан?, дызустәда?
was?	иарбан?, изакәызеи?
welcher?, welches?, welche?	изеицшроузеи?, дзеицшроузеи?
was für ein?, was für eine?	изеицшроузеи?, дзеицшроузеи?

Ахьызцынхәрақәа *wer? was?* еснагь азацә хьыцхьазарафь игылоуп, иара убас ирымазам родлагьы аиудыраара (родлагьы ишазом), аха (амала) падежла реырыцсахуеит:

<i>Nom.</i>	wer?	was?
<i>Gen.</i>	wessen?	wessen?
<i>Dat.</i>	wem?	—
<i>Akk.</i>	wen?	was?

Иахьатәи агерман бызшәафь ахьызцынхәра *was?* датив ападеж афь ахархәара амазам.

Ахьызцынхәра *wer?* ауафьтәыюсатә хафь иазкуп, *was?*— зыцсы там амацәарқәеи ацстәкәеи.

Wer antwortet? Дарбан атак казцо?

Wer war das? Ари дарбаныз?

Wem schreibst du? Иззыууада уара?

Wessen Buch ist das? Изтәыда ари ашәкәы?

Was liegt auf dem Tisch? Изакәузеи астал (аишәа) иқәу?

Was ist passiert? Икалеи (икалази)?

Ахьызцынхәра *was?* рхы иадырхәоит, иара убас ауафь занаатс имоу аилкааразы ианазцаауа (ианцаауа).

Was sind Sie von Beruf? Шәара занаатс ишәымои?

(Шәара занаатла шәызустәда?)

Азцааратә хьызцынхәрақәа
welcher?, welches?, welche?
рейҭакра

Kasus	Singular			Plural
	Maskulinum	Neutrum	Femininum	
<i>Nom.</i>	welcher?	welches?	welche?	welche?
<i>Gen.</i>	welches?	welches?	welcher?	welcher?
<i>Dat.</i>	welchem?	welchem?	welcher?	welchen?
<i>Akk.</i>	welchen?	welches?	welche?	welche?

Ахьызцынхәра *was für ein?* рхы иадырхәоит иеиҥшу ахаҭқәа ма амаҭәарқәа рчыдара, рхаҭабзиара, рказшьарбага зеиҥшроу аилкаара (еилыркаарц) анырҭаху.

Ахьызцынхәра *was für ein?* аҭы *ein* мацара (зацәык) аеаҭсахуеит иеилкаам артикль еиҥш. Арацәа хыҭхьазараҭы *ein* ацыршәоит, иаанхоит эеызымҭсахуа ажәеиццара *was für* мацара.

Was für eine schöne Stimme! *Was für* schöne Stimme!

Изакә бжьы ссируи (бзиои)! Изакә бжьы ссирқәои (бзиақәои)!

Азыкашьатә хьызцынхәрақәа
Relativpronomen

Зыкашьатә хьызцынхәрақәоуп:

der, das, die
 welcher, welches, welche
 wer
 was
 wo
 wohin

Арт ахьызцынхәрақәа рееиҭаркуеит иреиҥшу (ирышьашәалоу) арбагатә хьызцынхәрақәеи азцааратә хьызцынхәрақәеи реиҥш.

Азыкашьатә хьызцынхәрақәа иеидырхәалоит ахәоу хадеи ахәоу цылақәеи, ахәоу хадаҭы зызбахә хәоу амаҭәар ма ахаҭы адырбоит.

Der Junge, *dem* wir heute begegneten, lernt in unserer Klasse.

Ацкәын, иахьа ҳара ҳазпылаз (иаҳдылаз), ҳара ҳакласс аёы ацара ицойт (дтәоуп).

Die Aufgabe, *die* ich jetzt mache, ist sehr schwer.

Ауныкатәи адца, сара абыржәы икасто (инасыгзо), даара иуадаюуп (ицәгьоуп).

Kas.	Singular			Plural
	<i>Maskulinum</i>	<i>Neutrum</i>	<i>Femininum</i>	
<i>Nom.</i>	der, welcher	das, welches	die, welche	die, welche
<i>Gen.</i>	dessen	dessen	deren	deren
<i>Dat.</i>	dem, welchem	dem, welchem	der, welcher	den, welchen
<i>Akk.</i>	den, welchen	das, welches	die, welche	die, welche

Генитив ападеж азацә хыҗхьазареи арацәа хыҗхьазареи рёы ахьызцынхәра *welcher* ахархәара амазам.

Азыкашьатә хьызцынхәрақәа *wer, was* ароди ахыҗхьазареи рымазам.

Ich weiß nicht, *wer* diesen Brief geschrieben hat.

Сара исыздырзом, дарбан(у) ари асалам шәкәы зәыз.

Sie gab mir alles, *was* sie hatte.

Лара илымаз зегьы сара исылтеит.

Ахьызцынхәрақәа *wo, wohin* иахдырбоит атыҗ:

Das ist Salzburg, *wo* Mozart geboren wurde.

Ари Зальцбург ауп, Моцарт дахьиз.

Weißt du, *wohin* er gefahren ist?

Уара (бара) иу(б)дыруама, иара дахьцаз?

Ихәаакәцам (иеилкаам) ахьызцынхәрақәа

Indefinitivpronomen

(Die unbestimmten Pronomen)

Ихәаакәцам (иеилкаам) ахьызцынхәрақәа рхы иадырхәоит иеилкаам ахаёқәеи, амаҗәарқәеи, ахаҗашьақәеи рыхьзқәа рхаҗыҗан. Зегь реиха

ахархәара змоу ихәаақәдам (иеилкаам) ахьызцынхәрақәа рахь иацанакуеит:

man	(аиҭагара аузом)
jemand	– азәы, дарбанзаалак азәы
jeder	– дарбанзаалак, иарбанзаалак
alle	– зегьы
enige	– шьоукы, цьоукы, шьоукы-шьоукы
viele	– азәырәы
beide	– аобагы, аоыцъагы (уигьы-егьигьы)
wenige	– имачны, имачзаны, ирацәамкәа, ирацәаоымкәа
etwas	– акы

Ахьызцынхәра *man* падежла аеаҭсахзом, еснагь игылоуп номинатив ападеж азацә хыҭхьазарафь. Ахәоу афь *man* еснагь изыххәаауп, рхы иадырхәоит иеилкаам–ахафьтә хәоукәа рфь, зыхьз рымхәо ахафқәа ианрылацәажәо. Аҭсшәафь иказам иеиҭшу ахьызцынхәра, аҭсшәахь аиҭагара аузом. *Man* зыххәаас измоу ахәоукәа рфь азхәа гылоит 3-тәи ахафь азацә хыҭхьазарафь. Аҭсшәахь ианеиҭааго азхәа гылоит 3-тәи ахафь арацәа хыҭхьазарафь.

1. Man arbeitet.	Аус руеит.
2. Man spricht in unserer Gruppe nur deutsch.	Хара хгәыҭ афь герман бызшәала мацара ицәажәоит.
3. Sonntags arbeitet man nicht.	Меышала аус рузом.

Ахьызцынхәра *man* амодалтә кацарбақәа ианрыцу ичыдоу аиҭагашьа рымоуп. Уи гәынкылатәуп.

man kann	– икалоит
man kann nicht	– икалазом
man darf	– икалоит, иауеит
man darf nicht	– икалазом, иаузом
man muß	– иаҭахуп, икалар ахәҭоуп
man muß nicht	– иаҭахзам, икалар ахәҭазам
man soll	– иаҭахуп, иахәҭоуп
man soll nicht	– иаҭахым(хзам), иахәҭам(ҭазам)

1. Hier darf *man* nicht rauchen.
Арака аҭаҭын ахара калазом (аҭаҭын иахазом).
2. Im Lesesaal darf *man* nicht laut sprechen.

Аңхьарҗатә зал (уада) аҕы убжыы рдуны ацәажәара калазом.

Ахьызцынхәра *jemand* иеилкаау артикль еиңш падежла аеаңсахуеит, аха (амала) иара лассы-лассы ахархәара амоуп нцәамҗада.

Nom. jemand
Gen. jemandes

Dat. jemand(em)
Akk. jemand(en)

1. Hast du mit *jemand(em)* davon gesprochen?
Уара (бара) абри азы азәыр у(б)иацәажәама?
2. Gib dieses Buch *jemand(en)* aus deiner Gruppe.
Угәың акынтәи азәы иҗ ари ашәкәы.
3. Ich habe mich mit *jemand(em)* verabredet.
Сара азәы сияцәажәеит ҳаикәшәарц азы.

Ахьызцынхәра *jeder* аеаңсахуеит падежла иеилкаау артикль еиңш, насгыы азацә хыңхьазара мацараҕоуп иахьарбоу.

Kas.	<i>Maskulinum</i>	<i>Neutrum</i>	<i>Femininum</i>
<i>Nom.</i>	jeder	jedes	jede
<i>Gen.</i>	jedes	jedes	jeder
<i>Dat.</i>	jedem	jedem	jeder
<i>Akk.</i>	jeden	jedes	jede

Ари ахьызцынхәра рхы иадырхәар калоит ихьызкангы, иказшьарбангы.

1. Das weiß *jeder*.
Ари дарбанзаалак идыруеит.
2. *Jeder* Weg führt in die Stadt.
Иарбан моазаалак ақалақь ахь уагоит.

Ахьызцынхәра *etwas* иахнарбоит иеилкаам амаҗәар. Иара аеаңсахзом.

1. *Etwas* ist passiert.
Ак калеит.
2. Ich muß Ihnen *etwas* sagen.
Сара шәара ак шәасхәароуп.

Азгәаҗа. Ацәажәараҕы *etwas* ахатыңан ажәа *was* ахархәара амоуп имаңымкәан:

Darf ich Sie *was* (etwas) fragen?

Сара Шәара акы сшәазцаар калома?

Ахьызцынхәрақәа *alle, einige, viele, beide, wenige* рхы иадырхәоит арацәа хыңхьазараҕы мацара, насгы рееиҗаркуеит иеилкаау артикль еиңш.

Nom.	alle	einige	viele	beide	wenige
Gen.	aller	einiger	vieler	beider	weniger
Dat.	allen	einigen	vielen	beiden	wenigen
Akk.	alle	einige	viele	beide	wenige

1. Alle Studenten kamen zur Versammlung.

Астудентцәа зеггы аизарахь иааит.

2. An der Haltestelle standen viele (einige, wenige) Menschen.

Аангыларҗаҕы ауаа рацәаҕы (имаңыҕы) игылан.

Азгәаҗа. Агерман бызшәаҕы имаңымкәа ахархәара амоуп ахьызцынхәра *alles*-гы (зеггы). Уи азацә хыңхьазараҕы иарбоуп:

Hast du *alles* verstanden?

Уара (бара) зеггы еилу(ыб)каауама?

Амапкратә хьызцынхәрақәа

Negativpronomen

Амапкратә хьызцынхәрақәа иахдырбоит иарбанзаалак хәҕык мамзаргы маҗарк акамзаара. Урт рахь иацанакуеит:

kein	– акымзарак, иарбанзаалак
niemand, keiner	– азәгы, азәымзар азәгы, акымзарак
nichts	– акгы, акымзаракгы

Ахьызцынхәрақәа *niemand, keiner, nichts* рхы иадырхәоит ахьызка еиңш, *kein* – аказшьарба еиңш.

Ахьызцынхәрақәа *niemand, keiner* рееиҗаркуеит абас:

Nom.	niemand,	keiner
------	----------	--------

<i>Gen.</i>	niemandes,	keines
<i>Dat.</i>	niemand(em),	keinem
<i>Akk.</i>	niemand(en),	keinen

Лассы-лассы *niemand* ахархәара амоуп нцәамтада.

1. *Niemand* (keiner) ist gekommen.
Азәгы дмаазеит.
2. Ich habe es *niemand(em)* gesagt.
Сара уи атәы азәгы иасымхәазеит.
3. Ich habe *niemand(en)* (keinen) dort gesehen.
Сара уака азәгы дсымбазеит.

Ахьызцынхәра *nichts* аеацсахзом.

1. Sie sagt *nichts*.
Лара акгы лымхәазеит.
2. Ich habe von ihm *nichts* gehört.
Сара иара изы акгы смахәазеит.

Хшыюзышьтра ататәуп агерман хәоуқәа рәы амапкра знык ада ахархәара шамам (мапкрак ада шыкам):

Niemand ist hier.
Арака азәгы дыказам.
Er sagt nichts.
Иара акгы ихәазом.

А з г ө а т а. *Nichts* асубстантивациатә хтысра зауз аказшьарбақәа рапхәа игыланы иахдылар калоит. Иаххәап: *nichts Neues* (иёыцу егыкам).

Ахьызцынхәра *kein* мапкра азнауеит ахьызка мацара, иара апхәагы игылоит.

Адсшәахь ахьызцынхәра *kein акымзарак* хәа еснагы иузеитагазом. Убри акнытә *kein* зцу ажәақәа реиҭагараан иазыпшаалатәуп иахәтоу амапкра.

Ich habe *kein* Buch.
Сара ашәкәы сима(за)м.
Kein Student wollte diese Begegnung versäumen.
Астудентцәа азәгы иҭахзамызт ари аиҭыларә бжәаижьыр.

Ахьызцынхәра *kein* азацә хыпхьазарафьы әеиҥтанакуеит иеилкаам артикль еиҥш, арацәа хыпхьазарафьы – иеилкаау артикль еиҥш.

K a s u s	Singular			Plural
	<i>Maskulinum</i>	<i>Neutrum</i>	<i>Femininum</i>	
<i>N</i>	kein Schüler	kein Mädchen	keine Tante	keine Kinder
<i>G</i>	keines Schülers	keines Mädchens	keiner Tante	keiner Kinder
<i>D</i>	keinem Schüler	keinem Mädchen	keiner Tante	keinen Kindern
<i>A</i>	keinen Schüler	kein Mädchen	keine Tante	keine Kinder

Ахафьыдатә хьызцынхәра *es* Das unpersönliche Pronomen *es*

Ахафьыдатә хьызцынхәра *es* әеаҥсахзом. Иара рхы иадырхәоит зыххәаас ахафьыдатә хәоукәа рфьы: Ускан азхәа 3-тәи ахафьы азацә хыпхьазарафьы игылоит.

Es wird dunkel.	Илашьцоит.
Es regnet.	Ақәа ауеит.
Es schneit.	Асы ауеит.

Ахафьыдатә хьызцынхәра *es* рхы иадырхәоит:

a) аҥсабаратә цәырцрақәа азырбо (аазырҥшуа) ахафьыдатә кәцарбақәа ирыцны:

es regnet	– ақәа ауеит
es donnert	– идыдуеит
es schneit	– асы ауеит
es blitzt	– имацәысуеит
es friert	– ицаауеит
es dunkelt	– илашьцоит

б) ауаауы и(цәа)ныррақәа аазырҥшуа ахафьыдатә кәцарбақәа ирыцны:
Es friert mich. Ахьҭа сакит.

Es graut mir. Сара даара сшәоит.

Арака ажәәқәа реишьтагылара аеаңсахыр *es* ацыршәоит:

Mich friert.

Mir graut.

в) ахаәыдатә еицааирақәеи аконструкцияқәеи рәы:

es ist kalt

– ихьтоуп

es wird dunkel

– илашьцоит

es ist spät

– игәиануп, ихьшәоуп

Wie spät ist es?

– Асаат шакои?

Es ist 6 Uhr

– Асаат 6 ыкоуп.

Wie geht es dir?

– Ушңакоу? (Бышңакоу?)

Danke, es geht mir gut.

– Иҥабуп, хар сымам.

Welche Museen gibt es hier? – Иарбан музеиқәоу икоу ара?

Ахьызцынхәра *es* рхы иадырхәоит ихаәыдатә хьызцынхәраны. Иара иаңсахуеит 3-тәи ахаәы азаңә хыгъхьазараәы абжьаратә род ахьызкақәа. Иаххәап:

Das ist ein Buch.

Ари шәкәуп.

Es ist interessant.

Иара интересуп.

Das ist ein Mädchen.

Ари дызҥабуп.

Es ist klein.

Лара дхәычуп.

Ахьызцынхәра *es* рхы иадырхәоит ирбагатә хьызцынхәраны, насгьы цакыла иақәшәоит арбагатә хьызцынхәра *das* (ари).

Es ist ein Student.

Ари дстудентуп.

Es ist sehr gut.

Ари даара ибзиоуп.

Es war eine schwere Aufgabe.

Ари иуадауыз дцан.

Ich weiß es gut.

Сара ари ибзианы издыруеит.

АҢХҲАЗАРА ХҲЗЫ

DAS NUMERALE (DAS ZAHLWORT)

Агерман бызшәәы аҗхәазара хьызқәа шoit: ахыҗхәазаратәҗхәазара хьызқәа (die Kardinalzähle, die Grundzahlwörter), айшьтагылатәҗхәазара хьызқәа (die Ordinalzähle, die Ordnungzahlwörter), ассатәҗхәазара хьызқәа (die Bruchzähle) хәа. Ахәоу аәы аҗхәазара хьзы ейхарак ихәаакәцоуп.

Ахыҗхәазаратәҗхәазара хьызқәа Die Kardinalzähle (die Grundzahlwörter)

Ахыҗхәазаратәҗхәазара хьызқәа иаадырҗшуеит ауаатәыюса ма амаҗәарқәа рхыҗхәазара (иeilкаау ахыҗхәазара), зцаарас иаархәоит *wieviel? шака?*

Ахыҗхәазаратәҗхәазара хьызқәа 1 инаркны 12-нза рышьаҗа марианы иeилоуп (ишьагәытәқәоуп):

1 ein	5 fünf	9 neun
2 zwei	6 sechs	10 zehn
3 drei	7 sieben	11 elf
4 vier	8 acht	12 zwölf

Аҗхәазара хьзы *акы* иамоуп *ein, eins* аформақәа. Аформа *eins* рхы иадырхәоит иара ашьтахь ахьызка гыламзар.

Eins, zwei, drei! Акы, ѡба, хҗа!

Ich komme um eins. Сара (асааҗ) аказы саауеит.

Аҗхәазара хьзы *акы* ашьтахь ахьызка гылазар, ускан рхы иадырхәоит аформақәа *ein, eine*. Арҗ аҗхәазара хьызқәа рееитаркуеит иeilкаам артикль ейҗш.

Ich habe nur einen Sohn.

Сара җазацәык дсымоуп (иоуп исымоу).

А з г ө а т а. Аҗхәазара хьзы *акы* ахала (хаҗала) ахархәараәы (в самостоятельном употреблении) *einer, eine* аформақәа айур ауеит. Иара

æеиџанакуеит иеилкаау артикль еиџш, насггы ахьызкақәеи иареи лассы-лассы иеиқәшәоит генитив ападеж арацәа хьыџхьазарафь, мамзарггы аџгыла *von* ацны.

eine der großen Städte	– ақалақь дукәа рахьынтә (ркъынтә) акы
eine der schönsten Blumen	– ашәт ссирзақәа рахьынтә (ркъынтә) акы
einer von meinen Freunden	– ссызцәа рахьынтә (ркъынтә) азәы
eines der kleinen Häuser	– аон хәыцқәа рахьынтә (ркъынтә) акы

Ари аџхьазара хьзы иеилкаау артикль ацынггы рхы иадырхәар калоит, усқан уи иџсыеу аиџакрала әеаџсахуеит.

Die einen wollten arbeiten; die anderen studieren.
Цьоукы аусура рџахуп, даәа цьоукы аџараџара.

Зышьяџа марианы иеилоу (ишьягәыџтәқәоу) аџхьазара хьызқәа рахь иаџанакуеит:

100 – hundert	1000000 – eine Million
1000 – tausend	1000000000 – eine Milliarde

иара убас аџхьазара хьзы das Dutzend – диужина.

Аџхьазара хьызқәа *hundert, tausend* рхы иадырхәар калоит ахьызка еиџш:

hundert Menschen	шәык ауаа
Hunderte von Menschen	уаа шәык (шәыла ауаа)
tausend Zuschauer	зкъык ахәаџшцәа
Tausende von Zuschauern	зкъык ахәаџшцәа
ein Hundert Ziegel	шә-қьырмытк

Ein, eine, ein рыда ахьыџхьазаратә џхьазара хьызқәа рееиџаркзом. Амала аџхьазара хьызқәа *zwei, drei* генитив ападеж афь рееиџаркыр калоит, ападеж азырбо артикль ма даәа ажәак ахархәара рымамзар:

die Reise zweier Berliner	ыџьа берлинаа рныкәара
das Gespräch zweier Freunde	ыџьа аиыызцәа реицәажәара
das Gespräch der zwei Freunde	
der Erfolg dieser drei Sportler	арт ахык аспортсменцәа рықәџиара (реихьзара)
der Erfolg dreier Sportler	хык аспортсменцәа рықәџиара

А з г а т а. *zwei-и drei-и* реиодырааразы зны-зынла *zwei* атыңан *zwo* рхәоит.

Ахыңхазаратә ңхазара хьызқәа 13 инаркны 19-нза ихырғи аақәоуп (имариам). Урт шыақәгылоит акакақәа рыхьзқәа аңхазара хьзы **zehn** рыццарала:

13 – dreizehn	17 – siebzehn (ашьагәыт и ацәызуеит -en)
14 – vierzehn	
15 – fünfzehn	18 – achtzehn
16 – sechzehn (ашьагәыт и ацәызуеит -s)	19 – neunzehn

Ажәабақәа хьырбо иахырғи аақәоу аңхазара хьызқәа 20 инаркны ишыақәгылоит ажәабақәа рыхьзқәа асуффикс **-zig** рыццарала, **dreißig** ада:

20 – zwanzig	60 – sechzig (ашьагәыт и ацәызуеит -s)
30 – dreißig	70 – siebzig (ашьагәыт и ацәызуеит -en)
40 – vierzig	80 – achtzig
50 – fünfzig	90 – neunzig

21 инаркны 99-нза иеилоу хыңхазаратә ңхазара хьызқәоуп, ишыақәгылоит аидхәалага und ацхыраарала.

21 – einundzwanzig
76 – sechundsiebzig
98 – achtundneunzig

Агерман бызшәағы ахыңхазаратә ңхазара хьызқәа зеггы нбан хәычыла иеиццаны ирәуеит. Нбан дула ирәуеит амиллионқәеи амиллиардқәеи рыхьзқәа мацара:

27	– siebenundzwanzig
135	– hundertfünfunddreißig
3245	– dreitausendzweihundertfünfundvierzig
1583688	– eine Million fünfhundertdreieundachtzigtausendsechshundertachtundachtzig

Ашықәсңхазара арбараан азқьқәеи ашәкқәеи ртыңан ирхәоит ашәкқәа рыхьз мацара:

1955 шықәсазы – im Jahre neunzehnhundertfünfundfünfzig

Асубстантивация зыхтысыз ахыпхазаратә пхазара хьызқәа еихарак аҳәса ррод ахь иацанакуеит; азацә хыпхазарафь урт реырыпсахзом, арацәа хыпхазарафь ироуеит урт анцәамта -en:

Die Fünf (für Straßenbahn oder Autobus) hält meinem Hause gegenüber.

Ахәбатәи (атрамваи ма автобус азы) сыюны аҭапхьа (апхьа) иаанфасуеит.

Steigen Sie *in die Zehn* ein!

Шәақәтәа ажәабатәи!

Emir hat in Deutsch *eine Vier* (für Note) bekommen.

Емир агерман бызшәазы пшьба (ахәшьара) иоуит.

Аишьтагылашьатә пхазара хьызқәа Die Ordinalzahlen (die Ordnungszahlwörter)

Аишьтагылашьатә пхазара хьызқәа иахдырбоит амафәарқәа ма ауаатәюса иеилкаау реишьтагылашьа, зцаарас иаархәоит *der, die, das wievielte?* Урт шыақәгылоит ахыпхазаратә пхазара хьызқәа 2 инаркны 19-нза асуффикс *-te* аццарала, 20-еи 20 инареихани асуффикс *-ste* аццарала. Пхазара хьызқәак ирымоуп ичыдоу ашыақәгылашьа (*der erste, der dritte*).

1. erste	20. zwanzigste
2. zweite	21. einundzwanzigste
3. dritte	...
4. vierte	80. achtzigste
5. fünfte	87. siebenundachtzigste
6. sechste	90. neunzigste
7. siebente	100. hundertste
8. achte	101. hunderterste
9. neunte	1000. tausendste
10. zehnte	
...	
19. neunzehnte	

Аишьтагылашьатә пхазара хьызқәа еснагь иеилкаау артикль аццаны рхы иадырхәоит.

der zweite	– аѡбатѡи
der vierte	– аѡшьбатѡи
der zehnte	– ажѡабатѡи
der neunzehnte	– азеижѡтѡи
der zwanzigste	– аѡажѡатѡи
der vierzigste	– ѡынѡажѡатѡи
der hundertste	– ашѡктѡи
der tausendste	– азыкѡтѡи

Аишьѡагылашьѡтѡ ѡхѡазара хѡызѡѡа иеилѡау артикли ахѡызѡеи рыбѡѡара игылоуп. Урѡ еилѡау артикль зѡу аѡазшьарба еиѡш рееиѡарѡеит.

Morgen ist der *erste* September.
 Уаѡѡы ѡѡыбѡрамза аѡуп.
 Ich bin am fünfundzwanzigsten März geboren.
 Сара сиит хѡажѡѡыра 25 рѡы.

Амзаѡѡеи ашыѡѡспхѡазараѡѡеи рыѡораан аѡифра (арыѡхѡ) ашьѡахѡ идыргылоит аѡѡѡ. Уи иаѡсаѡеит аишьѡагылашьѡтѡ ѡхѡазара хѡзы анѡѡамѡа.

Am 11. Oktober (am *elften* Oktober) gehen wir ins Museum.
 Heute ist der 9. August (der *neunte* August).
 Den 22. März 1947 – den zweiundzwanzigsten März
 `neunzehnhundertsiebenundvierzig.
 1.10.1964 – der *erste* zehnte (Oktober) 1964.

Ассатѡ ѡхѡазара хѡызѡѡа Die Bruchzahlen

Ассатѡ ѡхѡазара хѡызѡѡа шыѡѡѡылоит ахыѡхѡазаратѡѡѡа 2 инарѡны 19-нза асуфѡфикс *-tel* (р)аѡѡарала, 20-еи 20 инареиѡѡаны асуфѡфикс *-stel* (р)аѡѡарала:

1/4	– das (ein) Viertel
1/6	– das (ein) Sechstel
1/20	– das (ein) Zwanzigstel
1/100	– das (ein) Hundertstel

Ассатә ғхьазара хьызқәа нбан дула ирәуеит. Иңыдоу ашьяқәгыла-
шья рымоуп:

$\frac{1}{3}$ – ein Drittel
 $\frac{1}{8}$ – ein Achtel

Ассатә ғхьазара хьзы $\frac{1}{2}$ иарбоуп обаны:

halb (икьяәу аформала ахьызқа ацзамкәа):
um halb neun – жәба рыбжазы.

halb (иназоу аформала ахьызқа ағхьа игыланы, аказшьарба
еиңш рееиңтаркуеит):

eine halbe Stunde – саатбжак (саатк абжа)
ein halbes Kilo Äpfel – кылабжак ацәа
ein halbes Jahr – шықәсыбжак

Игәнышәкыл (шәыхшыю азышәышът) абарт ассатә ғхьазара хьызқәа:

$1\frac{1}{2}$ – anderhalb (eineinhalb)
 $2\frac{1}{2}$ – zweieinhalb уб.иц.

Жәабалатәи ассақәа (die Dezimalzahlen) аарңшуп (арбоуп)
ахыңхьазаратә ғхьазара хьызқәа рыла, и(агь)рыңхьоит абас:

0,5 – null Komma fünf
3,4 – drei Komma vier
0,0252 – null Komma null zwei fünf zwei

Ассақәа раңхьашьазы ихадароу аңкарақәа

$\frac{1}{2}$ ein halb
 $\frac{1}{3}$ ein Drittel
 $\frac{1}{4}$ ein Viertel
 $\frac{3}{4}$ drei Viertel
 $\frac{1}{8}$ ein Achtel
 $1\frac{1}{2}$ eineinhalb=anderhalb
 $\frac{12}{27}$ zwölf siebenundzwanzigstel
= zwölf durch siebenundzwanzigstel
= zwölf geteilt durch siebenundzwanzig

100/210 hundert durch zweihundertzehn
 = hundert geteilt durch zweihundertzehn
 0,5 Null (null) Komma fünf
 3,141 drei Komma eins vier eins

***Аамта азырбо аҥхьазара хьызқәа
 раҥхьашьазы аҥкарақәа:***

7.05 = sieben Uhr fünf = fünf nach sieben
 7.15 = sieben Uhr fünfzehn = Viertel nach sieben
 7.30 = sieben Uhr dreißig = halb acht
 7.45 = sieben Uhr fünfundvierzig = Viertel vor acht = drei Viertel acht
 19.15 = neunzehn Uhr fünfzehn = Viertel nach sieben = Viertel acht
 19.30 = neunzehn Uhr dreißig = halb acht

***Ҳәынтқаррақәак рҕы җарала рыхәқәа
 рарбара аҥхьашьазы аҥкарақәа:***

5,20 DM	
DM 5,20	fünf Mark zwanzig
–, 20	zwanzig Pfennig (BRD)
40,70 ÖS	vierzig Schilling siebzig
–,80 ÖS	achtzig Groschen (Österreich)
11,30 SF	elf Franken dreißig
–,50 SF	fünzig Rappen (Schweiz)

***Математикатә еихшьалақәак
 раҥхьашьазы аҥкарақәа:***

7+4=11 sieben plus vier ist elf
 10–4=6 zehn minus vier ist sechs
 3x3=9 drei mal drei ist neun
 18:3=6 achtzehn durch drei ist sechs = achtzehn geteilt
 5² fünf hoch zwei ist fünfundzwanzig
 √25=5 Wurzel aus fünfundzwanzig ist fünf

**Иениуеицшым ашәага-зага азырбо аңхьазара
хьызқәа раңхьашьазы аңкарақәа:**

5 mm	fünf Millimeter
1 cm	ein Zentimeter
45 m	fünfundvierzig Meter
1,55 m	ein Meter fünfundfünfzig (Zentimeter)
95 km	fünfundneunzig Kilometer
50 km/h	fünfzig Kilometer in der Stunde fünfzig Stundenkilometer
-12°	minus zwölf Grad = zwölf Grad unter Null
+8°	plus acht Grad = acht Grad über Null
20°C	zwanzig Grad Celsius
1½ L	eineinhalb (anderhalb) Liter
5 g	fünf Gramm
2 Pfd.	zwei Pfund = ein Kilo

Ахәоу аәы ашәага-загақәа (акапан, аура, аамта ухәа убас егыртгы)
рарбараан рхы иадырхәоит аккумулятив ападеж:

Das Wasser ist hier nur *einen* Meter tief.
Der Fluß ist *einen* Kilometer breit.
Der Sack wiegt *einen* Zentner (= 50 kg)
Er fuhr *einen* Tag und *eine* Nacht.
Das Kind ist *einen* Monat alt.

Ахыпхьазаратә пхьазара хьызқәа ркынтәи ишьақәгылоит иара убас
ацынгылақәа.

1. Асуффикс *-fach* зцу ацынгылақәа:

einfach
zweifach = doppelt
dreifach
ein dreifaches Hurra
ихынтәтәиу ура
Bitte, füllen Sie das Formular dreifach aus.
Ихашәыртәаа, икалозар, аформулиар хынтә
(х-экземплиаркны).

2. Асуффикс *-mal* зцу ацынгылақәа:

einmal	zweimal zwei ist vier
zweimal	џынтәџба (икалоит) цшыба
dreimal	

Ich habe es dir hundertmal gesagt...

Сара шәынтә иуасхәахьеит уи шыта...

3. Асуффикс *-ens* зцу ацынгылақәа:

- 1) = erstens
- 2) = zweitens
- 3) = drittens
- 4) = viertens

Wir müssen unsere Wanderung gut vorbereiten. Erstens brauchen wir neue Rucksäcke, zweitens einen Kompass, drittens Medikamente...

Хара хныкәара ибзианы хәазыкахцароуп. Акыс иахтахуп ариукзак ґыцқәа, џбагы – акомпас, хцагы – амедикаментқәа.

4. Аңгыла *zu-и* асуффикс *-t-и* зцу ацынгылақәа:

zu zweit	хџыцъагы, шәџыцъагы..., џыцъаны
zu dritt	хахџык, шәыхџык..., хџыкны
zu viert	цшыџык, шәыцшыџык..., цшыџыкны

АКАЦАРБА

DAS VERB

Аңсуа бызшәәҕы еиңш агерман бызшәәҕы акацарба арҕиара ма аказаара аазырҕшуа жәахәа хәҕоуп. Ахәоу аҕы иара еихарак изхәоуп, насгы аеаңсахуеит хәҕылеи, хыңхьазаралеи, аамталей.

Акацарба иамоуп аамтатә формақәа фба, аркынаақәа хҕа, актив аформей пассив аформей. Арт зегы акацарба ахаҕытә (хәҕыла зезымҕсахуа) (а)формахь иацанакуеит.

Агерман бызшәәҕы икоуп акацарба ахьызтә (зезымҕсахуа, зееиҕазымкуа) (а)формагы. Арахь иацанакуеит: инфинитиви (der Infinitiv) партиципи (der Partizip).

Акацарба агәыңқәа

Агерман бызшәәҕы акацарбақәа шоит иеуеиңшым агәыңқәа рыла:

1. имариақәоу, ихырҕиаақәоу, иеилақәоу;
2. ацакынагзақәеи (полнозначные) ацхыраагзатәқәеи;
3. иҕәҕәақәоу, иңсьеқәоу, ииашақәам;
4. ахаҕытәқәеи ахаҕыдатәқәеи;
5. иеиҕацқәои иеиҕамцқәои.

1. Имариакәоуи, ихырҕиаақәоуи, иеилақәоуи

Имариакәоу акацарбақәа Einfache Verben

Имариакәоу акацарбақәа шыақәгылоит ашыагәыҕи инфинитив асуффикс **-(e)n**-и рыла: *lernen, lesen, schreiben, sammeln*.

Ихырфеиаақөу ақацарбақәа

Abgeleitete Verben

Ихырфеиаау ақацарбақәа ҳауеит имариақөу ақацарбақәа аңынгылақәеи, асуффиксқәеи, аумлаутқәеи раццарала:

<i>auf</i> stehen	– ағылара
<i>be</i> kommen	– аиура
<i>klin</i> geln	– ацәцәасра
<i>stud</i> ieren	– ацарацара (еихау ацараиуртаәы)
<i>f</i> ühren (fuhr акынтәи)	– агара, амѡацгара
<i>w</i> ärmen (warm акынтәи)	– арцхара, аршра
<i>ä</i> ndern (ander акынтәи)	– ацсахра, аицakra;

Ақацарбатә цынгылақәа калар ауеит ажәа иакәытхә цынгылақәани иакәымтхә цынгылақәани.

Ажәа иакәымтхә аңынгылақәа

Агерман бызшәаәы ажәа иакәымтхә аңынгылақәа зынза ааба ыкоуп. Урт иреиуоуп: *be-*, *ge-*, *er-*, *ver-*, *zer-*, *ent-*, *emp-*, *miß-*. Арт еснагь ақәыгәгәара роузом, насгы ақацарба иакәытхазом. Арака ақәыгәгәара зауа ашьагәыт ауп.

<i>be</i> kommen	– аиура
<i>geh</i> ören	– атәра, атәызаара
<i>erz</i> ählen	– аицaхәара
<i>ver</i> stehen	– аилкаара
<i>zer</i> schlagen	– ацәра
<i>ent</i> sprechen	– ақәшәара, ашьашәалара
<i>emp</i> fangen	– адкылара, аиура
<i>miß</i> trauen	– агәрамгара

1. Ich *be*komme oft Briefe.

Сара лассы-лассы асалам шәыкәқәа соуеит.

2. Er *ver*steht gut Deutsch.

Иара агерман бызшәа ибзианы иеиликаауеит.

Ажәа иакәытхо аңынгылақәа

Ажәа иакәытхо аңынгылақәа рахь иацанакуеит: *an-, auf-, aus-, bei-, ab-, ein-, fort-, her-, mit-, vor-, nach-, vorbei-, zu-* уб.иц. Ажәа иакәытхо аңынгылақәа еснагь ироуеит ақәығәғәара, насгьы презенси, претерити, адцаратә ркыынааи рҕы акацарба иакәытханы аҳәоу аңцәамтәҕы игылоит.

<i>ankommen</i>	– аара, ааира
<i>aufstehen</i>	– агылара
<i>aussteigen</i>	– адәылцра, атыцра
<i>beiwohnen</i>	– алахәра, алатәара
<i>mitfahren</i>	– азәы уицны машыынала, еыла, уардынла ацара
<i>abgeben</i>	– аҕара
<i>vorbeigehen</i>	– акы иавсны ацара
<i>zumachen</i>	– аркра

1. Er *steht* um 8 Uhr morgens *auf*.
Иара ашыжь асаат 8 рзы дгылоит.
2. Er *stand* um 8 Uhr morgens *auf*.
Иара ашыжь асаат 8 рзы дгылеит.
3. *Steh* um 8 Uhr morgens *auf*!
Ашыжь асаат 8 рзы угыл!

Партицип II ашыақәгыларан ажәа иакәытхо аңынгылақәа гылоит аңынгыла *ge-* аҕхьа, иара убас ироуеит акацарба иаццаны:

Wir sind um 8 Uhr morgens *aufgestanden*.
Ҳара ашыжь асаат 8 рзы хгылеит.

Ҷынгылақәак калар аеит (алшоит) ажәа иакәытхо Ҷынгылақәангы иакәымтхо Ҷынгылақәангы, уи иахкьаны акацарба ацакы аеацсахуеит.

Урт иреиуоп: *um-, über-, durch-, wieder-, unter-, hinter-*.

- 'umfahren* – ашыапы ақәыркьара, алырәра, ахыршәтра
- um'fahren* – машыынала, еыла акәшара (ахыкәшара)
- 'übersetzen* – акала азы аргара, егы аҕықә ахь аргара
- über'setzen* – дәәа бызшәак ахь аиҕагара

1. Er *übersetzt* den Text ohne Wörterbuch.

Иара атекст еиҥеигоит жәарда.

2. Er *setzte* uns ans andere Ufer *über*.

Иара ҳара азиас егырахътәи (нактәирахътәи) ахықә
(аҕықә) ахь ҳаригеит.

Иеилоу акацарбақәа Zusammengesetzte Verben

Иеилоу акацарбақәа шыақәгылоит җажәак рыла. Арт акацарбақәа
рҕы еснагь ихадоу ақәығәғәара аиуеит актәи ажәа. Дара рееиҥаркуеит
иакәыҥхо аңынғылақәа рыла ишыақәгылоу акацарбақәа реиҥш.

teilnehmen – аеалархәра

stattfinden – акалара, амҗаҕысра

kennenlernen – аибадырра

Die Studenten *nehmen* am Sportfest *teil*.

Астудентцәа аспорт ныхәа реаладырхәуеит.

2. Ацакынагза аазырҥшуа акацарбақәеи ацхыраагзатә кәцарбақәеи

Ацакынагза аазырҥшуа акацарбақәа (Vollverben) ирымоуп дара
рхатәцакы, иаадырҥшуеит арҕиара ма аказаара.

Ich *besuche* meinem Freund.

Сара оыза сиҥаауеит (ибара сцоит).

Wir *lasen* ein Buch.

Ҳара ашәкәы ҳаҕхьеит.

Ацхыраагзатә кәцарбақәа (Hilfsverben) рхы иадырхәоит иеилоу
акәцарбатә формақәа рышыақәгыларәҕы. Ацхыраагзатә кәцарбақәа рахь
иацанакуеит: амодалтә кәцарбақәеи *haben, sein, werden* акацарбақәеи.

Акацарбақәа *haben, sein, werden* рхатәцакы анрымоу иеиҥаргоит абас:

haben – амазаара

sein – аказаара

werden – акалара
Ich *habe* einen Hund.
Er *war* den ganzen Tag zu Hause.
Sie *wird* Lehrerin.

Акацарбақәа *haben, sein, werden* реитакраан (хаёыла аеыцсахраан) ирымоуп ачыдарақәа рацәаны, ақкара иакәшәазом. Убри акнытә арт акацарбақәа реитакра гәынкылатәуп.

Акацарба *haben* ашытахь ахьызка аккумулятив ападеж аёы игылоит:
Ich habe ein Buch (einen Kugelschreiber, eine Idee).

Акацарбақәа *haben, sein, werden* рхы иадырхәоит иеилоу акацарбатә формақәа рышыақәгыларазы. Ускан урт ирцәызуеит рхатә цакы. Даеа бызшәак ахь аиҭагара аузом.

Акацарбақәа *haben, sein* рхы иадырхәоит ииасхьоу аамҭа иеилоу аформақәа раарцшразы, акацарба *werden* – пассиви икалаша аамҭеи раарцшразы.

Die Kinder *sind* in den Hof *gegangen*.
Ахәыцқәа аштахь ицеит.
Er *hat* sich gut *erholt*.
Иара ибзианы ицсы ишьеит.
Die Kinder *werden* am Morgen in die Schule *gehen*.
Ахәыцқәа ашыжь ашкол ахь ицоит.
Hier *wird* ein schönes Haus *gebaut*.
Арака идыргылоит аоны цшза.

Акацарбақәа *sein, werden* лассы-лассы рхы иадырхәоит иеилоу ахьызтә зхәаёы акацарба-еидхәалагас.

Er ist Schüler.
Er wird Schüler.

Амодалтә кацарбақәа (Modalverben) иаадыргшзом арҭиара, урт иарбанзаалак амаҭәар ма ахаёы арҭиара ишазыкоу адырбоит. Урт ирымоуп алшара, зыда цсыхәа амам (зыда ихәартам), агәацхара (аҭаххара) рцакы. Амодалтә кацарбақәа рахь иацанакуеит: *können, dürfen, müssen, sollen, wollen, mögen*.

Амодалтə ꞑацарбаꞑа рхы иадырхəоит хадара злоу дəа ꞑацарбак
рыцны. Уи аꞑацарба инфинитив аформаꞑы игылоуп. Арт реицылара
иканатəоит иеилоу аꞑацарбатə зхəа. Араꞑа амодалтə ꞑацарба зəызыꞑсахуа
хəтоуп, инфинитив хадара злоу аꞑацарба зəызымꞑсахуа хəтоуп.

Ich kann schwimmen.

Сара азсара здыруеит (сызсоит).

Hier darf man nicht rauchen.

Араꞑа аꞑатын ахара ꞑалазом.

Имариоу ажəабжытə хəоуи азцааратə ажəа змоу азцааратə хəоуи
рꞑы амодалтə ꞑацарба аубатəи атыꞑ аꞑы игылоуп, инфинитив хадара
злоу аꞑацарба – ахəоу анцəамꞑаꞑы.

Die Studenten wollen nach Suchum fahren.

Астудентцəа Акəаꞑа ицар рꞑахуп.

Wohin wollen die Studenten fahren?

Иабарꞑаху ицарц астудентцəа?

Азцааратə ажəа зцым азцааратə хəоу аꞑы амодалтə ꞑацарба актəи
атыꞑ аꞑы игылоит, инфинитив хадара злоу аꞑацарба – ахəоу анцəамꞑаꞑы:

Wollen die Studenten nach Suchum fahren?

Ирꞑахума астудентцəа Акəаꞑа ацара?

Азхəа амаꞑкра формаꞑы амаꞑкра *nicht* гылар ꞑалоит ма амодалтə
ꞑацарба ашыꞑахь, ма инфинитив хадара злоу аꞑацарба аꞑхьа:

Die Studenten wollen nicht nach Suchum fahren.

Die Studenten wollen nach Suchum nicht fahren.

Астудентцəа Акəаꞑа ицар рꞑахым.

Аꞑацарба können (алшара) иамоуп алшара аꞑаꞑы (аꞑы аꞑацара алшара):

Morgen habe ich Zeit und kann dich besuchen.

Уаꞑꞑы сара аамꞑа сымоуп, исылшоит уара (бара) уышꞑа
(бышꞑа) снеир.

Sie kann Klavier spielen.

Лара апианино ахəмаршыа лдыруеит.

Аꞑацарба dürfen (алшара, аꞑалара) иамоуп аꞑəйттəра, азин аꝼара
аꝼаꝼы (аꝼы аꝼацара аꝼəйтꝼра, аꝼы аꝼацара азин амазаара):

Du darfst nicht rauchen!

Уара (бара) аҭаҭын у(б)ахар калазом (азин у(бы)мазам)!
(Уара (бара) аҭаҭын ахара у(б)ақәиҭым!).

Darf ich Sie fragen?

Шәара сшәазцаар калома? (Шәара шәазцаара азин
сымоума (сақәиҭума)?).

Akaцарба müssen (уалс адзаара (ақәзаара), иуалуп, иаҭахуп,
иахәҭоуп) иамоуп зыда ҭсыхәа амам (зыда ихәарҭам) аҭакы (акы
каумҭар ада ҭсыхәа ззыкам (змам):

Morgen habe ich eine Prüfung. Ich muß heute viel arbeiten.

Уаҭәы сара аҭышәара сымоуп, иахьа ираҭәаны
сеазыкаҭцароуп (сеазыкасымҭар ҭсыхәа сымам).

Man muß täglich trainieren, um gute Leistungen zu haben.

Ибзиоу алҭшәақәа умазарҭ азы, иаҭахуп (иахәҭоуп)
есены аеазыкаҭара.

Akaцарба sollen (ахымҭадатәра, хымҭада акалара) иамоуп ауалҭшәа
аҭакы (азәы иудитҭо акы хымҭада (икамлар ззыкамло) икаҭатәу):

Der Lehrer sagte, daß wir zwei Übungen machen sollen.

Арҭаәы ихәеит, ҳара Ѡ-еаршьҭыларак каҭҭар шакәу
(каҭамҭар шыкамло).

Soll ich antworten?

Аҭак каҭцароума сара?

Wann soll ich kommen?

Саар анбахәҭоу? (Саара анбахәҭоу?)

Akaцарба wollen (аҭаххара, аҭахра) иамоуп агәаҭхара, аҭаххара аҭакы:

Wir wollen am Wochenende eine Ausflug machen.

Аҭсшьарамшқәа раан ҳара иахҭахуп аныкәара моаҭаагар.

Sie will deutsch studieren.

Лара агерман бызшәа лҭар (аҭара) лҭахуп.

Akaцарба mögen (аҭаххара, агәаҭхара) иамоуп аҭаххара,
агәаҭхара аҭакы, (кониунктив II аформаҭы, акы бзиа абара, агәаҭхара):

Ich möchte dieses Buch kaufen.

Сара исҭахуп ари ашәкәы аахәара (аасхәар).

Ich mag keinen Fisch.

Сара аҭсыз бзиа избазом (избом).

3. Иғәғәу ақацарбақәа, иңсыеу ақацарбақәа, ииашам ақацарбақәа

Агерман бызшәәы ақацарбақәа хәыла әеыңсахра иәырңшны ишоит иғәғәуи (die starken Verben), иңсыеуи (die schwachen Verben), ииашами (die unregelmäßigen Verben) ақацарбақәа хәа.

Агерман бызшәа ақацарба иамоуп ихадоу аформақәа хңа: Infinitiv I Aktiv, Präteritum, Partizip II, урт (дара) егырт аформақәа зегы рышәақәгылара иашәаҭоуп. Ихадоу аформақәа ақацарбақәа зегы рғы иеиңшзам, азеиңш ңкарала ақацарбақәа реихарак дара шышәақәна(ды)ргылогы.

Иғәғәу ақацарбақәа

Die starken Verben

Иғәғәу ақацарбақәа ихадоу аформақәа шәақәдыргылоит аблаут захъзу ашәагәытә бжыкақәа реиҥныңсахларала. Аблаут аказшәа иәырңшны иғәғәу ақацарбақәа шоит быжь-гәыңкны:

	<i>Infinitiv I Aktiv</i>	<i>Präteritum</i>	<i>Partizip II</i>
<i>I.</i>			
<i>a)</i>	<i>ei</i> beweisen bleiben leihen scheiden scheinen schreiben schreien schweigen steigen treiben	<i>ie</i> bewies blieb lieh schied schien schrieb schrie schwieg stieg trieb	<i>ie</i> bewiesen geblieben geliehen geschieden geschienen geschrieben geschrie(e)n geschwiegen gestiegen getrieben
<i>b)</i>	<i>ei</i> beißen gleiten	<i>i</i> biß glitt	<i>i</i> gebissen geglitten

	greifen leiden pfeifen schneiden	griff litt pfiff schnitt	gegriffen gelitten gepfiffen geschnitten
2.			
a)	<i>ie</i> biegen bieten fliegen schieben verlieren ziehen	<i>o(ö)</i> bog bot flog schob verlor zog	<i>o</i> gebogen geboten geflogen geschoben verloren gezogen
b)	<i>ie</i> fließen gießen schießen schließen	<i>o</i> floß goß schoß schloß	<i>o</i> geflossen gegossen geschossen geschlossen
3.			
a)	<i>i</i> binden finden gelingen singen springen trinken zwingen	<i>a</i> band fand gelang sang sprang trank zwang	<i>u</i> gebunden gefunden gelungen gesungen gesprungen getrunken gezwungen
b)	<i>i</i> beginnen gewinnen schwimmen	<i>a</i> begann gewann schwamm	<i>o</i> begonnen gewonnen geschwommen
c)	<i>e</i> helfen sterben werfen	<i>a</i> half starb warf	<i>o</i> geholfen gestorben geworfen

4.			
a)	<i>eh(ä)</i>	<i>a</i>	<i>o</i>
	befehlen	befahl	befohlen
	empfehlen	empfohl	empfohlen
	nehmen	nahm	genommen
	stehlen	stahl	gestohlen
b)	<i>e</i>	<i>a</i>	<i>o</i>
	brechen	brach	gebrochen
	sprechen	sprach	gesprochen
	treffen	traf	getroffen
	kommen	kam	gekommen
5.			
a)	<i>e</i>	<i>a</i>	<i>e</i>
	geben	gab	gegeben
	geschehen	geschah	geschehen
	lesen	las	gelesen
	sehen	sah	gesehen
	treten	trat	getreten
b)	<i>e</i>	<i>a</i>	<i>e</i>
	essen	aß	gegessen
	fressen	fraß	gefressen
	vergessen	vergaß	vergessen
	bitten	bat	gebeten
	liegen	lag	gelegen
	sitzen	saß	gesessen
6.			
a)	<i>a</i>	<i>u</i>	<i>a</i>
	fahren	fuhr	gefahren
	tragen	trug	getragen
	laden	lud	geladen
	schlagen	schlug	geschlagen
b)	<i>a</i>	<i>u</i>	<i>a</i>
	backen	buk	gebacken

schaffen	schuf	geschaffen
waschen	wusch	gewaschen
wachsen	wuchs	gewachsen

7.

<i>a, o, u,</i> <i>au, ei</i>	<i>ie</i>	<i>a, o, u,</i> <i>au, ei</i>
fallen	fiel	gefallen
halten	hielt	gehalten
lassen	ließ	gelassen
schlafen	schief	geschlafen
stoßen	stieß	gestoßen
rufen	rief	gerufen
laufen	lief	gelaufen
heißen	hieß	geheißen
gehen	ging	gegangen

Иңсыеу акацарбақәа Die schwachen Verben

Агерман бызшәәҕы иңсыеу акацарбақәа ргәың иаҳа ирацәоуп. Иңсыеу акацарбақәа ихадоу рформақәа шыақәгылоит абас: претеритум (Präteritum) шыақәгылоит асуффикс *-(e)te* ацхыраарала, Partizip II – асуффикс *-(e)t*, аңынгыла *ge-* рыла. Асуффикс *-ete, -et*, рхы иадырхәоит зышыаҕа *d, t, dm, tm, dn, gn, chn, ffn* рыла инцәо акацарбақәа рҕы.

<i>Infinitiv</i>	<i>Präteritum</i>	<i>Partizip II</i>
fragen	fragte	gefragt
machen	machte	gemacht
lernen	lernte	gelernt
erzählen	erzählte	erzählt
baden	badete	gebadet
arbeiten	arbeitete	gearbeitet
atmen	atmete	geatmet
ordnen	ordnete	geordnet

begegnen	begegnete	begegnet
zeichnen	zeichnete	gezeichnet
öffnen	öffnete	geöffnet

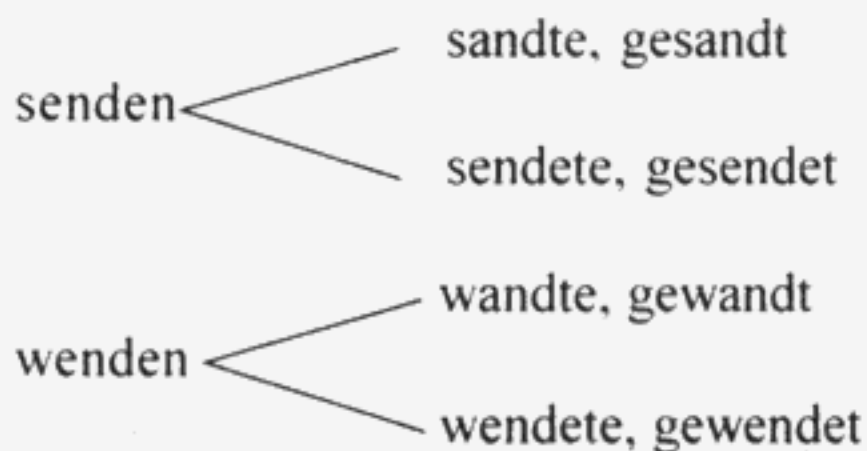
Ииашам акацарбақәа Die unregelmäßigen Verben

Ихадой аформақәа рышьақәыргыларан иғәғәоуи иңсыеуи акацарбақәа ркынтәи ацәхьацра (отклонение) змоу акацарбақәа ииашам акацарбақәа хәа ирышьтоуп. (Аңкара иацәхьацуа (иақәымшәо) акацарбақәа ииашам акацарбақәа хәа ирышьтоуп). Арт акацарбақәа ихадой рформақәа шыақәгылоит ичыданы. Убри акнытә урт иңсыеу акацарбақәа ичыдоу ргәың хәагы ирышьтоуп. Ииашам акацарбақәа рахь иацанакуеит:

1) акацарбақәа kennen (адырра), nennen (ахьызхәара), brennen (абылра), rennen (ирласны, итрысны ацара), wenden (аархәра, артәира), senden (ашьтра), denken (ахәыцра, азхәыцра). Арт акацарбақәа ихадой рформақәа шыақәдыргылоит иңсыеу акацарбақәа реиңш, аха (амала) ашьагәыттә бжыыка *e* рыңсахуеит *a* ала.

<i>Infinitiv</i>	<i>Präteritum</i>	<i>Partizip II</i>
kennen	kannte	gekannt
nennen	nannte	genannt
brennen	brannte	gebrannt
rennen	rannte	gerannt
wenden	wandte	gewandt
senden	sandte	gesandt

А з г ө а т а. Акацарбақәа *senden, wenden* ирымоуп апараллельтә (иеицтәару) аформақәа абжыыка мңсахкәа:

Er sendete / sandte den Brief.

Иара асалам шәкәы ишьтит.

Er wendete / wandte langsam den Kopf.

Иара ашьшьыхәа ихы наирхәит.

2) амодалтә кацарбақәеи *wissen* (адырра) акацарбеи. Арт акацарбақәа ихадоу рформақәа рзы ичыдаказшьоуп претеритум ағы асуффикс *-te*, партицип II ағы асуффикс *-t*, иңсьеу акацарбақәа рғы еиңш, акацарбақәа *müssen, können, mögen, dürfen* ркны умлаут азра, иара убас акацарба *wissen* ағы абжыка *i u* ала аңсахра. Иара убас акацарба *mögen* ағы ацыбжыка *g* аңсаххоит *ch* ала. Арт акацарбақәа зегы *Präterito-präsentia* хәа ирышьтоуп.

Infinitiv

Präteritum

Partizip II

wollen
können
dürfen
müssen
sollen
mögen
wissen

wollte
konnte
durfte
mußte
sollte
mochte
wußte

gewollt
gekonnt
gedurft
gemußt
gesollt
gemocht
gewußt

3) акацарбақәа *sein* (аказаара), *haben* (амазаара), *werden* (акалара), *stehen* (агылара), *gehen* (ацара), *tun* (акацара, аура), *bringen* (аагара).

Infinitiv

Präteritum

Partizip II

sein
haben
werden

war
hatte
wurde

gewesen
gehabt
geworden

stehen
gehen
tun
bringen

stand
ging
tat
brachte

gestanden
gegangen
getan
gebracht

4. Ахафытәи ахафыдатәи кацарбақәа Persönliche und unpersönliche Verben

Азыххәаа азыказаашьа иафырцшны акацарба шоит ахафытә кацарбақәеи ахафыдатә кацарбақәеи хәа.

Ахафытә кацарбақәа Die persönlichen Verben

Ахафытә кацарбақәа рхы иадырхәар калоит рыххафыкгы ркны азацә хыпхьазареи арацәа хыпхьазареи рфы.

Ich schreibe.
Du lernst gut.
Er lacht.

Wir sprechen deutsch.
Ihr arbeitet.
Sie treiben Sport.

Ахафыдатә кацарбақәа Die unpersönlichen Verben

Ахафыдатә кацарбақәа рхы иадырхәоит 3-тәи ахафы азацә хыпхьазарафы мацара ахафыдатә хьызцынхәра *es* рыцны аамтатә формақәа зеггы рфы. Ахафыдатә кацарбақәа ирныцшуеит (иадырбоит) еихаразак ацсабаратә цәырцрақәа.

Es friert.
Es regnet.
Es schneit.
Es dunkelt.
Es blitzt.
Es donnert.
Es hangelt.

Ицәауеит.
Ақәа ауеит.
Асы ауеит.
Илашьцоит.
Имацәысуеит.
Идыдуеит.
Акырцх ауеит.

Арт ахәоукәа зегы рәы зыххәаара аует ахафьдатә хьызцынхәра *es*.

Аңсабаратә цәырцрақәа аазырцшуа агерман хафьдатә кацарбақәа аңсшәахь реиҭагараан акацарба ахафьдатә форма еснагь ахархәара амоургы калойт.

Акацарбақәа рацәаны ахархәара роур калойт ихафьтә кацарбангы ихафьдатә кацарбангы, ускан (убаскан) дара ироует иеиуеицшым ацакқәа (дара рцакы зны-зынла аеаңсахует).

gehen:	Wir <i>gehen</i> in den Park. Wie <i>geht es</i> dir?	Хара апарк ахь ҳдойт. Уара (бара) у(бы)шҭакоу?
geben:	Er <i>gibt</i> mir ein Buch. In diesem Buch <i>gibt es</i> viele interessante Erzählungen.	Иара ашәкәы сиҭойт. Ари ашәкәы иануп аинтерес зцоу ажәабжьқәа рацәаны.
stehen:	Der Hörer <i>steht</i> an der Tafel und antwortet. Wie <i>steht es</i> mit deiner Arbeit?	Азырәы ағәы (афь дгыланы) дадгыланы аҭак каиҭойт. Уара (бара) у(б)усура (у(б)усутә) усқәа шҭакоу?

Аха акацарба ацакы аеамҭсахыргы калойт.

läuten:	Der Vorsitzende <i>läutet. Es läutet.</i>	Ахантәаы ацәцәа дасует. Ацәцәа абжы гоит.
---------	--	--

5. Иеиҭацуеи иеиҭамцуеи акацарбақәа Transitive und intransitive Verben

Ахартәаага азыказаашьа иафьырцшны акацарба шойт иеиҭацуа акацарбақәеи иеиҭамцуа акацарбақәеи ҳәа. Иҭиоу ахартәаага зыхьзырцшуа акацарбақәа ирышьҭоуп *иеиҭацуа акацарбақәа* ҳәа. Арака ахартәаага гылойт аккумулятив ападеж афь цгылада.

Ich lese einen Brief (ein Buch, eine Zeitung).	Сара асалам шәкәы (ашәкәы, агазет) саҭхьойт.
Ich besuche meinen Freund.(Akk.)	Сара сәыза сиҭаает (ишка сдойт).

Ажәар афь акацарбақәа реиҭацра арбоуп анбанқәа иҭрыла.

Иеиџамцуа акаџарбаџаа ирыхьдырџшуеит (требуют) иџиам ахарџаага. Арака ахарџаага гылоит генитив ападеж аџы ма датив ападеж аџы џгылада, мамзаргы аџгыла рыџны.

Die Kinder halfen der Mutter. (Dat.)	Ахэыџџаа (р)ан илыџхрааит.
Ich spreche mit meinem Freund. (Dat.)	Сара сџыза сиаџаџеит.
Er fährt aufs Land. (Akk.)	Иара аџыџахь дџоит.

Иеиџамцуа акаџарбаџаа рахь иаџанакуеит иара убас ахаргыџьратџ каџарбаџаагы (ахаргыџьратџ хьыџџынхџра зџу).

Er verabschiedete sich von seinen Freunden (Dat.).	Иара иџыџџаа абзиараз хџа реиџеит.
--	------------------------------------

Иеиџамцуа каџарбаџаас ирыџхьазоит иара убас иарбанзаалак харџаагак зыхьзмырџшуа акаџарбаџаа.

Er schläft fest.	Иара дыџџоуп дџахџхџа.
------------------	------------------------

Аџџар аџы иеиџамцуа акаџарбаџаа арџоуп анбанџаа *vi* рыла.

Акаџарба аамџатџ формаџа рышьяџџгылашьеи рхархџареи **Bildung und Gebrauch der Zeitformen**

Хыхь ишаџџахьџоу еиџш агерман бызшџаџы акаџарба иамоуп аамџатџ формаџа фба:

- das Präsens
- das Präteritum (Imperfekt)
- das Perfekt
- das Plusquamperfekt
- das Futurum I
- das Futurum II

Агерман џызшџаџы аамџатџ формаџа ахархџара роуп аеит абсолюттџ (иџкым) џакылеи азыџашьатџ џакылеи. Абсолюттџ хархџараан аамџатџ формаџа иаадырџшуеит (иадырџоит) уаџџтџи аамџа, ииасхьџоу аамџа ма иџалаша аамџа. Азыџашьатџ (относительное)

хархәараан катцарбала иарбоу (иааргшу) арҕиарақәа реицыкатцарала ма
реиарак даеа реиарак агхьа акаларала дара-дара еиҕдыргшуеит.

Уажәтәи аамта

Презенс

Das Präsens

Презенс рхы иадырхәоит:

1) арҕиара уажәтәи амомент азы икалозар:

Der Lehrer liest vor.

Арцаҕы ибжыы тганы дагхьоит.

2) арҕиара еснагь (иеицмыркыазакәа) имҕагыслозар:

Die Erde dreht sich um die Sonne.

Адгьыл амра иакәшоит.

3) арҕиара иеиҕакалараны иказар:

Jährlich findet in Leipzig die berühmte Leipziger Messe statt.

Есышықәса Леипциг имҕагысуеит иеицырдыруа Леипцигтәи
аҕьырмыкыа.

4) арҕиара икалаша аамтаҕы икалозар:

Morgen fahren wir nach Suchum.

Уацәы хара Акәака хцоит.

5) арҕиара ииасхьоу аамтаҕы арбаразы:

4. August 1782: Mozart heiratet Constanze Weber.

1782 ш. нанхәа 4 рзы Моцарт Констанция Вебер гхәысс дигоит.

Презенс шыақәгылоит акацарба ашыаҕа ахаҕытә нцәамтақәа
раццарала.

Презенс аҕы акацарбақәа рхаҕытә нцәамтақәа

<i>Person</i>	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
1.	-e	-(e)n
2.	-(e)st	-(e)t
3.	-(e)t	-(e)n

Аамсташәатә форма (хатырқатаратә форма) Шәара – Sie формала 3-тәи ахафы арацәа хыпхьазара иакәшәоит.

Аиҥakraан ажәа иакәытхо аңынгылақәа презенс афы хазы иакәытханы ахәоу анцәамтәфы игылоит.

Ich schreibe ihm meine Adresse auf.

Сара стызта иара изаныстоит.

Er kommt heute abend wieder.

Иара уаха ахәылбыыха деиҥаауеит.

Презенс афы акацарбақәа реиҥakra

Иҥсыеу акацарбақәа рышьаҥақәа *d, t, dm, tm, dn, gn, chn, ffn* рыла инцәозар 2-тәи 3-тәи ахафқәа азацә хыпхьазареи 2-тәи ахафы арацәа хыпхьазареи рфы ашьагәыҥи ахафытә нцәамтәи рыбжьара игылоит *-e* (дәеакала иаххәозар, ахафытә нцәамтә аҥхьа игылоит *-e*):

	<i>arbeiten</i>	<i>antworten</i>	<i>bilden</i>	<i>öffnen</i>
ich	arbeit-e	antwort-e	bild-e	öffn-e
du	arbeit-e-st	antwort-e-st	bild-e-st	öffn-e-st
er	arbeit-e-t	antwort-e-t	bild-e-t	öffn-e-t
sie				
es				
wir	arbeit-en	antwort-en	bild-en	öffn-en
ihr	arbeit-e-t	antwort-e-t	bild-e-t	öffn-e-t
sie	arbeit-en	antwort-en	bild-en	öffn-en
Sie				

Акацарбақәа рышьаҥақәа *s, ß, z, tz* рыла инцәозар, аубатәи ахафы азацә хыпхьазарафы ахафырбага *-st* аҥыҥан иаанахәоит *-t*:

	<i>grüßen</i>	<i>sitzen</i>	<i>übersetzen</i>
ich	grüß-e	sitz-e	übersetz-e
du	grüß-t	sitz-t	übersetz-t

er	}	grüß-t	sitz-t	übersetz-t
sie				
es				
wir		grüß-en	sitz-en	übersetz-en
ihr		grüß-t	sitz-t	übersetz-t
sie	}	grüß-en	sitz-en	übersetz-en
Sie				

Игәгәуу акаңарбақәа *a, o* ашыагәытә бжыыкақәеи *au* адифтонги змоу (*schaffen, kommen* рыда) 2-тәи 3-тәи ахәғқәа азаңә хыңхьазарағы ироуеит умлаут:

	<i>fahren</i>	<i>tragen</i>	<i>laufen</i>	<i>stoßen</i>
ich	fahre	trage	laufe	stoße
du	fährst	trägst	läufst	stößt
er	}	trägt	läuft	stößt
sie				
es				
wir	fahren	tragen	laufen	stoßen
ihr	fahrt	tragt	lauft	stoßt
sie	}	tragen	laufen	stoßen
Sie				

Игәгәуу акаңарбақәа ашыагәытә бжыыка *e* змоу 2-тәи 3-тәи ахәғқәа азаңә хыңхьазарағы *e* ңсаххоит иауу *i*, мамзаргы икьәуу *i* рыла (акаңарбақәа *gehen, stehen, heben, weben, bewegen, genesen* рыда):

	<i>lesen</i>	<i>sprechen</i>	<i>sehen</i>	<i>geben</i>
ich	lese	spreche	sehe	gebe
du	liest	sprichst	siehst	gibst
er	}	spricht	sieht	gibt
sie				
es				

wir	lesen	sprechen	sehen	geben
ihr	lest	sprecht	seht	gebt
sie	lesen	sprechen	sehen	geben
Sie				

Treten, nehmen реицш икоу акацарбақәа ашыагәыттә бжыыка ацсахра адаггы, ацыбжыыка шытыбжыы обанатәуеит:

ich	trete	wir	treten	ich	nehme	wir	nehmen
du	trittst	ihr	tretet	du	nimmst	ihr	nehmt
er	tritt	sie	treten	er	nimmt	sie	nehmen
sie				sie			
es		Sie		es		Sie	

Амодалтә кацарбақәеи **wissen** акацарбеи ршыагәыттә бжыыкақәа реырыцсахуеит азацә хыцхьазара ахаәқәа зеггы рҕы (акацарба **sollen** ада), насггы азацә хыцхьазара 1-тәи 3-тәи ахаәқәа ирымазам ахаәытә нцәамтақәа.

<i>können</i>	<i>dürfen</i>	<i>wollen</i>	<i>mögen</i>
ich kann	darf	will	mag
du kannst	darfst	willst	magst
er	darf	will	mag
sie			
es			
wir können	dürfen	wollen	mögen
ihr könnt	dürft	wollt	mögt
sie	dürfen	wollen	mögen
Sie			

	<i>müssen</i>	<i>sollen</i>	<i>wissen</i>
ich	muß	soll	weiß
du	mußt	sollst	weißt

er	}	muß	soll	weiß
sie				
es				
wir	}	müssen	sollen	wissen
ihr		müßt	sollt	wißt
sie		müssen	sollen	wissen
Sie				

Ақаңарбақаа **haben, sein, werden, tun** реиҥакраан ирымоуп ачыдарақаа раҥааны, азпҥаа иаҥахьаҥуеит (откланяются от нормы) (аҥкара иақашәом). Арҥ ақаңарбақаа реиҥакра гәынкылатәуп.

<i>haben</i>	<i>sein</i>	<i>werden</i>	<i>tun</i>
ich habe	bin	werde	tu(e)
du hast	bist	wirst	tust
er } hat	ist	wird	tut
sie }			
es }			
wir haben	sind	werden	tun
ihr habt	seid	werdet	tut
sie } haben	sind	werden	tun
Sie }			

**Презенс ағы ахаргьежьратә
қаңарбақаа
Die Präsens der Verben mit sich
(Reflexivverben)**

Ахаргьежьратә қаңарбақаа ҳаа ирышьтоуп арғиара казцо ахағы иара ахаҥа иазынархоу арғиара (ахазуратә рғиара) аазырпшуа (азырбо) ақаңарбақаа.

Агерман бызшәәы ахаргьежьратә кацарба шыақәгылоит ахаргьежьратә хьызцынхәра «sich» ала, аңсуа бызшәәы – ахаргьежьратә префикс «е» ала.

Агерман бызшәәы ахаргьежьратә кацарбақәа реицакраан ахаргьежьратә хьызцынхәра «sich» рхы иадрыхәоит ахцатәи ахаәы азацә хьцхьазареи арацәа хьцхьазареи рәы. Актәи аџбатәи ахаәқәа азацә хьцхьазареи арацәа хьцхьазареи рәы «sich» атыңан рхы иадырхәоит аккумулятив ападеж аәы иарбоу ахаәытә хьызцынхәрақәа.

Singular

ich wasche mich
du wäschst dich
er }
sie } wäscht sich
es }

Plural

wir waschen uns
ihr wascht euch
sie }
Sie } waschen sich

Агерман бызшәәи аңсуа бызшәәи рәы ахаргьежьратә кацарбақәа анеикәымшәо ыкоуп, иахцәап:

sich erinnern – ағәалашәара
sich erholen – аңсшьара
baden – аеыкәабара

Ахәоу аәы ахьызцынхәра «sich» атың

Die Stellung des Pronomens «sich»

Ажәабжьтә хәоу ажәақәа ишиашоу реишьтагылареи азцааратә ажәа злоу азцааратә хәоуи рәы ахаргьежьратә хьызцынхәра «sich» акацарба ашьтахьцәкьа игылоит.

1. Dieses Kind wäscht *sich*
immer gern.

Ари ахәычы еснагь
гәахәарыла иеыизәзәоит.

2. Wer wäscht *sich*
immer gern?

Дарбан зәызызәзәо
еснагь гәахәарыла?

Ажәабжътә хәоу ажәақәа аархәны реишьтагылар(шь)еи азцааратә хәоуи рәы азыххәаа хьызканы иарбазар, ахаргьежьратә хьызцынхәра «*sich*» акацарба ашьтахьцәкьа игылоит, аха азыххәаа арбазар хәфьтә хьызцынхәраны, ускан ахаргьежьратә хьызцынхәра азыххәаа ашьтахь игылоит.

1. Jetzt wäscht sich mein Kind. Уажәы сара схәычы иеыизәзәоит.

2. Wann wäscht sich Ihr Kind? Иеанбеизәзәо Шәара шәхәычы?

Аха:

1. Am Morgen wäscht es sich.

Ашьыжь иеыизәзәоит иара.

2. Wann wäscht es sich?

Иеанбеизәзәо иара?

Инфинитив аформафь «*sich*» еснагь акацарба аңхьа игылоуп.
Иаххәап: *sich waschen, sich erholen, sich erinnern, sich freuen.*

Ииасхьоу аамта Die Vergangenheit

Аңсуа бызшәафь еиңш агерман бызшәафьы ииасхьоу аамтатә формақәа рацәоуп. Аңсуа бызшәафьы икоуп ииасхьоу аамтатә формақәа хәба. Агерман бызшәафьы ииасхьоу аамта аазырңшуа аформақәа хңа ыкоуп: Präteritum (Imperfekt), Perfekt, Plusquamperfekt. Рышьақәгылашья (рыкалашья) зеиңшроу ала, Präteritum имариоу аамтатә формоуп. Perfekt-и Plusquamperfekt-и иеилоу аамтатә формақәоуп.

Претеритум

Das Präteritum (Das Imperfekt)

Претеритум ииасхьоу имариоу аамтатə формоуп. Претеритум рхы иадырхəоит ажəабжьқəеи ахтысқəеи ииасхьоу аамтəфь реиґахəаразы (рыхцəажəаразы). Убри азы претеритум ииасхьоу ажəабжьтə аамтə хəа иашьтоуп (прошедшее повествовательное).

Акацарба ахафьтə нцəамтəқəа претеритум афь

Person	Singular	Plural
1.	--	-(e)n
2.	-(e)st	-(e)t
3.	--	-(e)n

1-тəи 3-тəи ахафьқəа азацə хьпхьазара претеритум афь акацарбақəа зегьы ирымазам ахафьтə нцəамтəқəа.

Претеритум ашықəгылараан иазгəатəтəуп акацарбақəа иғəғəоуи ицсьеуи рыла ашара. Ицсьеу акацарбақəа претеритум шықəдыргылоит акацарба ашыаґа *-te* асуффикси ахафьтə нцəамтəқəеи раццарала. Ицсьеу акацарбақəа рышыаґа *d, t, dm, tm, chn, gn, dn* рыла инцəозар, ироуеит (ирыццлоит) *-ete* асуффикс.

	<i>machen</i>	<i>lernen</i>	<i>baden</i>	<i>zeichnen</i>
ich	<i>mach-te</i>	<i>lern-te</i>	<i>bad-ete</i>	<i>zeichn-ete</i>
du	<i>mach-te-st</i>	<i>lern-te-st</i>	<i>bad-ete-st</i>	<i>zeichn-ete-st</i>
er	<i>mach-te</i>	<i>lern-te</i>	<i>bad-ete</i>	<i>zeichn-ete</i>
sie				
es				
wir	<i>mach-te-n</i>	<i>lern-te-n</i>	<i>bad-ete-n</i>	<i>zeichn-ete-n</i>
ihr	<i>mach-te-t</i>	<i>lern-te-t</i>	<i>bad-ete-t</i>	<i>zeichn-ete-t</i>
sie	<i>mach-te-n</i>	<i>lern-te-n</i>	<i>bad-ete-n</i>	<i>zeichn-ete-n</i>
Sie				

Иғәғәу ақацарбақәа претеритум шыақәдыргылоит ашыагәытә бжыка аңсахралей ашыаҭа ахаҕытә нцәамтақәа раццаралей.

	<i>schreiben</i>	<i>sprechen</i>	<i>gehen</i>	<i>fahren</i>
ich	schrieb	sprach	ging	fuhr
du	schrieb-st	sprach-st	ging-st	fuhr-st
er	schrieb	sprach	ging	fuhr
sie				
es				
wir	schrieb-en	sprach-en	ging-en	fuhr-en
ihr	schrieb-t	sprach-t	ging-t	fuhr-t
sie	schrieb-en	sprach-en	ging-en	fuhr-en
Sie				

Ақацарбақәа *haben, sein, werden* реиҭакра

	<i>haben</i>	<i>sein</i>	<i>werden</i>
ich	hatte	war	wurde
du	hatte-st	war-st	wurde-st
er	hatte	war	wurde
sie			
es			
wir	hatte-n	war-en	wurde-n
ihr	hatte-t	war-t	wurde-t
sie	hatte-n	war-en	wurde-n
Sie			

Амодалтә қацарбақәа, ақацарба *wissen* претеритум аҕы ирыцлоит асуффикс *-te*, ашыагәытә бжыка умлаут ацәызуеит.

	<i>müssen</i>	<i>sollen</i>	<i>dürfen</i>	<i>können</i>
ich	mußte	sollte	durfte	konnte
du	mußte-st	sollte-st	durfte-st	konnte-st
er	} mußte	} sollte	} durfte	} konnte
sie				
es				
wir	mußte-n	sollte-n	durfte-n	konnte-n
ihr	mußte-t	sollte-t	durfte-t	konnte-t
sie	} mußte-n	} sollte-n	} durfte-n	} konnte-n
Sie				

	<i>mögen</i>	<i>wollen</i>	<i>wissen</i>
ich	mochte	wollte	wußte
du	mochte -st	wollte-st	wußte-st
er	} mochte	} wollte	} wußte
sie			
es			
wir	mochte-n	wollte-n	wußte-n
ihr	mochte-t	wollte-t	wußte-t
sie	} mochte-n	} wollte-n	} wußte-n
Sie			

Ақаңарбақаа *bringen, reimen, denken, brennen, kennen, senden, nennen, werden* претеритум ағы иңсыңеу ақаңарбақаа реиңш ирыңлоит асуффикс *-te*, иңәғәу ақаңарбақаа реиңш ашыағәыттә бжыкақаа реырыңсахуеит:

	<i>denken</i>	<i>bringen</i>	<i>kennen</i>	<i>nennen</i>
ich	dachte	brachte	kannte	nannte
du	dachte-st	brachte-st	kannte-st	nannte-st

er	}	dachte	brachte	kannte	nannte
sie					
es					
wir		dachte-n	brachte-n	kannte-n	nannte-n
ihr		dachte-t	brachte-t	kannte-t	nannte-t
sie	}	dachte-n	brachte-n	kannte-n	nannte-n
Sie					

Презенс акны еицш претеритум афгы ажәа иакәытхо акацарбатә ынгылақәа иакәытханы хазы ахәоу анцәамтафы игылоит.

Er *kehrte* gestern nach Hause *zurück*.

Иара иацы аоныка дхынхәит (дгъежыит).

Перфект Das Perfekt

Перфект ииасхьоу иеилоу аамтатә формоуп. Перфект рхы иадырхәоит аицәажәарафы (адиалогқәа рфы), убри азы перфект ииасхьоу аицәажәагәтә аамта хәа иашьтоуп:

- Wie *hast* du deine Ferien *verbracht*?
- Ich *habe* eine Reise nach Deutschland *gemacht*.

Перфект шыакәгылоит *haben* ма *sein* ацхыраагзатә кацарбақәеи партицип II ахшыюцак хада змоу акацарбеи рыла. Ацхыраагзатә кацарбақәа презенс афы игылоуп. Партицип II ахәоу анцәамтафы игылоуп.

Perfekt = haben / sein (Präsens) + Partizip II
ахшыюцак хада змоу акацарба

Ich *habe* ein interessantes Buch *gelesen*.
Er *ist* gestern *gekommen*.

Перфект ашыақыларағы ацхыраагзатә кацарба алхра зыдхәалоу
ахшыуцак хада змоу акацарба ацакы ауп.

Акацарба *haben* ала перфект шыақылоит:

1) иеиҥацуа акацарбақәа зегы (*lesen, nehmen, schreiben, sehen*):

Ich <i>habe</i> einen Brief <i>geschrieben</i> .	Сара асалам шәкәы зәит.
Er <i>hat</i> dieses Buch <i>gelesen</i> .	Иара ари ашәкәы даҥхәеит.

2) ахаргыежъратә хыцынхәра *sich* зцу акацарбақәа зегы:

Ich <i>habe</i> mich gut <i>erholt</i> .	Сара ибзианы сыҥсы сшъеит.
<i>Hast</i> du <i>dich</i> auf die Prüfung gut <i>vorbereitet</i> ?	Уара (бара) аҥышәара ибзианы у(б)еазыкауцама?

3) амодалтә кацарбақәа зегы:

Das Kind <i>hat</i> nicht <i>einschlafen</i> <i>wollen</i> .	Ахәыцы ацәара иҥахымызт.
Gestern <i>habe</i> ich zum Unterricht <i>gehen müssen</i> .	Иацы сара ацарахыы сцар акәын.

4) аказаара (умцысзо тынч аказаара, аҥагылазаашъа) ма аҥынчра
аазырҥшуа иеиҥамцуа акацарбақәа рацәаны (*stehen, sitzen, schlafen,*
leben):

Wir <i>haben</i> gut <i>geschlafen</i> .	Хара ибзианы ҳацәан.
Er <i>hat</i> vor dem Haus <i>gestanden</i> .	Иара аоны аҥаҥхъа (аҥхъа) дгылан.

5) ахағыдатә кацарбақәа:

Es <i>hat</i> gestern <i>geregnet</i> .	Иацы ақәа ауит (ауан).
---	------------------------

6) акацарба *haben*:

Ich <i>habe</i> einen schönen Hund <i>gehabt</i> .	Сара исыман ала ҥшза.
---	-----------------------

Акацарба *sein* ала перфект шыақәгылоит:

1) аныкәара, ацысра (аиҭацра) аазырҭшуа иеиҭамцуа акацарбақәа (*gehen, kommen, laufen* уб. иҭ.):

Er *ist* vorgestern *gekommen*.

Иара жәацы дааит.

Sie *ist* gestern in die Schule
nicht *gegangen*.

Лара иацы ашкол ахь
дымцазеит.

2) аҭагылазаашьа ма аҭыҭ аҭсахра (ҭагылазаашьа аҭкынтәи дааа ҭагылазаашьа ахь аиасра) (изменение состояния, или места) азырбо иеиҭамцуа акацарбақәа (*aufstehen, einschlafen, erwachen, sterben, altern*):

Wir *sind* gestern spät *eingeschlafen*.

Ҳара иацы ихьшәаны ҳацәеит.

Er *ist* heute um 9 Uhr *erwacht*.

Иара иахьа асааҭ 9 рзы дааҭшит

3) акацарбақәа *sein, werden, bleiben, geschehen, passieren, gelingen, mißlingen, begegnen, folgen*:

Gestern *sind* wir im Theater *gewesen*.

Иацы ҳара атеатр аҭы ҳакан.

Er *ist* krank *geworden*.

Иара дычмазаәхеит.

Ich *bin* zu Hause *geblieben*.

Сара аҭны саанхеит (саанҭааст)

Was *ist* *geschehen*?

Икалеи?

Ажәа иакәыҭхо аҭынгылақәа зцу акацарбақәа рҭы аҭынгыла *ge-* ажәа иакәыҭхо аҭынгылеи акацарба ашьаҭеи рыбжьара ибжьагылоит: *aufstehen – aufgestanden, ankommen – angekommen, zumachen – zugemacht, einschlafen – eingeschlafen*.

Ich *bin* um 7 Uhr *aufgestanden*.

Партицип II Das Partizip II

Партицип II иҭсыеу акацарбақәа шыақәгылоит акацарба ашьаҭа аҭынгыла *ge-*, асуффикс *-(e)t* аццарала:

fragen – *gefragt*

arbeiten – *gearbeitet*

lernen – *gelernt*

machen – *gemacht*

hören – *gehört*

antworten – *geantwortet*

Партицип II иғәғәу ақацарбақәа шыақәгылоит ақацарба ашыаҭа аңынгыла *ge-*, асуффикс *-en* раццарала. Ашыагәыт бжыікақәа лассы-лассы (рееиҭаркуеит) реырыцсахуеит, убри акнытә иғәғәу ақацарбақәа ихадоу рформақәа гәынкылатәуп.

lesen – <i>gelesen</i>	kommen – <i>gekommen</i>
gehen – <i>gegangen</i>	fahren – <i>gefahren</i>
geben – <i>gegeben</i>	helfen – <i>geholffen</i>

Партицип II ашыақәгыларалаан аңынгыла *ge-* рыццлазом ажәа иакәымтхо аңынгылақәеи *-ieren* асуффикси зцу ақацарбақәа:

besuchen – <i>besucht</i>	bekommen – <i>bekommt</i>
erzählen – <i>erzählt</i>	verstehen – <i>verstanden</i>
studieren – <i>studiert</i>	spazieren – <i>spaziert</i>

Ажәа иакәытхо аңынгылақәа зцу ақацарбақәа рәы аңынгыла *ge-* гылоит ажәа иакәытхо аңынгылеи ақацарба ашыаҭеи рыбжьара:

aufstehen – <i>aufgestanden</i>	ankommen – <i>angekommen</i>
zumachen – <i>zugemacht</i>	aussteigen – <i>ausgestiegen</i>

Иеиҭацуа ақацарбақәа рпартицип II (Partizip II переходных глаголов) иаанарцшуеит иназоу (инагзоу) арәиара, иамоуп апассивтә казшыа:

der gelesene Roman (изыпхьоу ароман)
das gebaute Haus (иргылоу аюны)

Иеиҭамцуа ақацарбақәа рпартицип II (Partizip II непереходных глаголов) иаанарцшуеит иара убас иназоу (инагзоу) арәиара, аха иамоуп активтә казшыа:

der angekommte Zug (иааиз адәыҭба)
der vergangene Tag (иасыз амш)

Ахәоу аҭы партицип II калар ауеит (алшоит)

1) ихәаакәцаны:

Die *gefallenen* Blätter lagen auf dem Boden.

2) ақацарбатә зхәа иахәҭакны:

Mein Freund *ist* nach Deutschland *gefahren*.

3) ахьызтә зхәа иахәҭакны:

Das Fenster *ist geöffnet*.

4) икалашьатә ҭагылазаашьаны:

Sie erzählte *begeistert* über ihre Reise.

Перфект ағы ақаңарбақаа реиҗакра

ich	habe gefragt	ich	bin gekommen
du	hast gefragt	du	bist gekommen
er } sie } es }	hat gefragt	er } sie } es }	ist gekommen
wir	haben gefragt	wir	sind gekommen
ihr	habt gefragt	ihr	seid gekommen
sie } Sie }	haben gefragt	sie } Sie }	sind gekommen
ich	bin gewesen	ich	habe gehabt
du	bist gewesen	du	hast gehabt
er } sie } es }	ist gewesen	er } sie } es }	hat gehabt
wir	sind gewesen	wir	haben gehabt
ihr	seid gewesen	ihr	habt gehabt
sie } Sie }	sind gewesen	sie } Sie }	haben gehabt
ich	bin geworden	wir	sind geworden
du	bist geworden	ihr	seid geworden
er } sie } es }	ist geworden	sie } Sie }	sind geworden

Плусквамперфект

Das Plusquamperfekt

Плусквамперфект ииасхьюу иеилоу аамҗатә формоуп.
Плусквамперфект еиҳаразак иамоуп азыкашьатә аамҗатә цакы.

Плусквамперфект рхы иадырхәоит ахәоу ағы ианыкоу ииасхьоу аамтазы имоапысыз ѿ-рәиарак: рәиарак егы арәиара аңхәа имоапысуеит. Уи аңхәа имоапысыз арәиара атәы ахәоит плусквамперфект, уи иашьтанеиуа – претеритум, убри акнытә ииасхьоу акрызхыцуа (ииасхьоу иапынгылоу) (предпрошедшее) хәа иашьтоуп.

Перфект еиңш плусквамперфектгы шьақәгылоит *haben* ма *sein* ацхыраагзатә қацарбақәеи партицип II ахшыюцак змоу ақацарбеи рыла. Ацхыраагзатә қацарбақәа претеритум аформағы игылоуп. Перфект иамоу ацхыраагзатә қацарба алхра аңкарақәа роуп плусквамперфектгы иамоу.

Plusquamperfekt = sein / haben (Präteritum) + Partizip II
ахшыюцак хада змоу ақацарба

Ich *hatte* einen Brief *bekommen*, dann schrieb ich die Antwort.
 Сара исоуит асалам шәкәы, нас изоит атак.

Плусквамперфект еихарак лассы-лассы рхы иадырхәоит ахыыңшы-еилатә хәоукәа рғы, аамтатә хәоу цылақәа рғы иара убас зхала икоу ахәоукәа рғы:

Nachdem ich viel <i>gearbeitet hatte</i> ,	Ирацәаны аус анызулак
<i>fühlte</i> ich mich müde.	ашьтахь, сара исныңшуеит
	саацсара.

Плусквамперфект ағы ақацарбақәа реитакра

ich	hatte	gefragt	ich	war	gekommen
du	hattest	gefragt	du	warst	gekommen
er	hatte	gefragt	er	war	gekommen
sie			sie		
es			es		
wir	hatten	gefragt	wir	waren	gekommen
ihr	hattet	gefragt	ihr	wart	gekommen
sie	hatten	gefragt	sie	waren	gekommen
Sie			Sie		

ich	war	gewesen
du	warst	gewesen
er	war	gewesen
sie		
es		

ich	hatte	gehabt
du	hattest	gehabt
er	hatte	gehabt
sie		
es		

wir	waren	gewesen
ihr	wart	gewesen
sie	waren	gewesen
Sie		

wir	hatten	gehabt
ihr	hattet	gehabt
sie	hatten	gehabt
Sie		

ich	war	geworden
du	warst	geworden
er	war	geworden
sie		
es		

wir	waren	geworden
ihr	wart	geworden
sie	waren	geworden
Sie		

Акацарба икалаша аамтатә формақәа

Das Futurum der Verben

Агерман бызшәа иамоуп икалаша аамтатә формақәа җба: футурум I, футурум II.

Футурум I икалаша иеилоу аамтатә формоуп. Футурум I рхы иадырхәоит арҗиара икалаша аамтәҗы арбаразы.

Er *wird* morgen mich *besuchen*.

Иара уацәы сара дыстаауеит (сара сахь даауеит).

Футурум I шьақәгылоит ацхыраагзатә кацарба *werden*-и инфинитив I ахшыюцак хада змоу акацарбеи рыла. Ацхыраагзатә кацарба презенс аформаҗы игылоуп, инфинитив ахәоу анцәамтәҗы игылоуп.

Futurum I = werden (Präsens) + Infinitiv I
ахшыюцак хада змоу акацарба

Футурум I аёы акацарбақәа реиҥакра

ich	werde kommen	wir	werden kommen
du	wirst kommen	ihr	werdet kommen
er	wird kommen	sie	werden kommen
sie			
es		Sie	

Агерман бызшәаёы икалаша аамҥа арбаразы бжеиҳан рхы иадырхәоит уажәтәи аамҥа арбага аформа презенс.

Футурум ахаҥыңан презенс рхы иадырхәар калоит атекст аёы иарбанзаалак ажәак иаҳнарбозар икалаша аамҥа. Урҥ ажәақәа рахь иацанакуеит: *bald* (ирласны, иаарласны), *morgen* (уацәы), *übermorgen* (уацәашьтахь), *in zwei Stunden* (Ѡ-саатк рышьтахь), *in fünf Tagen* (хәымш рышьтахь), *in einigen Jahren* (шықәсқәак рышьтахь), *heute* (иахьа) уб. иц.

Bald *kommt* er.

Ирласны даауеит иара.

In zwei Stunden *sind* wir *frei*.

Ѡ-саатк рышьтахь ҳара ххы ҳақәиҥхоит.

Morgen *ist* Sonntag.

Уацәы мөышоуп.

Икалаша узырбо ажәақәа аҳәоу аёы икамзар, усқан хымҥада футурум I рхы иадырхәоит.

Wir *werden* eine Versammlung *haben*.

Ҳара аизара ҳауеит.

Ажәабжь шеибгоу икалаша аамҥа акәзар изцазкуа (иацанакуазар), актәи аҳәоу аёы рхы иадырхәар калоит футурум I, иарбан аамҥоу излацәажәо еилкаахарц азы. Уи анаѠсан икалоит ииасыр презенс ашқа.

Ich *werde* die Mittelschule *absolvieren*. Dann *wähle* ich mir einen Beruf. Er *soll* interessant *sein*. Er *soll* den Menschen Nutzen *bringen*. Ich *kann* in das Medizinische Institut *eintreten* und Arzt *werden*.

Сара абжьаратә школ салгоит. Сара схазы иалсхуеит азанаат. Иара интересзароуп. Иара ауаа хәарҥара рнаҥозар ауп (ирыхәозароуп). Сара исылшоит амедицинатә институт стәлар, иара убасгы сҳақымхар.

Хара халацэажэон уажэтэи аамта рацэак иацэыхарам икалаша аамта. Икоуп ицегь (еиҥа) хараза хаҥхьака икалаша аамтагы, ажэашықэсақэа рышьтахь, мамзаргы ашэышықэсақэа рышьтахь икалараны икоу аамта хзырбо. Уи аиҥахэараан рхы иадырхэоит футурум I.

Auf dem Mond *wird* eine interplanetare Station *sein*.

Амзаёы икалоит апланетабжьаратэ станция (аангыларта).

Die Menschen *werden* auf anderen Planeten *leben*.

Ауаа егырт апланетақэа рёы инхалоит.

Иеилароашьатэым ацхыраагзатэ кацарба *werden* футурум аформаёы ахархэара анамои, иара убри акацарба (икалашаёы) акалара ацакы аманы иеилоу ахьызтэ зхэаёы еидхэалагас рхы ианадырхэо.

Ich *werde* Lehrer.
Du *wirst* bald *gesund*.
Es *wird* kalt.

Сара сырцаохоит.
Уара ирласны убзиахоит.
Ихьшэашэарахоит.

Футурум II шьақэгылоит ацхыраагзатэ кацарба *werden*-и инфинитив II ахшыюцак хада змоу акацарбеи рыла. Ацхыраагзатэ кацарба презенс аформаёы игылоуп.

Futurum II = werden (Präsens) + Infinitiv II
ахшыюцак хада змоу акацарба

Es *wird* gekommen *sein*.
Sie *wird* gearbeitet *haben*.

Футурум II аёы акацарбақэа реиҥакра

ich	werde	gearbeitet	haben
du	wirst	gearbeitet	haben
er	} wird	gearbeitet	haben
sie			
es			

wir	werden gearbeitet haben
ihr	werdet gearbeitet haben
sie	werden gearbeitet haben
Sie	

ich	werde gekommen sein
du	wirst gekommen sein
er	wird gekommen sein
sie	
es	

wir	werden gekommen sein
ihr	werdet gekommen sein
sie	werden gekommen sein
Sie	

Футурум II лассы-лассы иаанарцшуеит агѳара (агѳара, агѳаанагара) амодалтѳ цакы. Агѳара (агѳаанагара футурум I иаанарцшыр калѳит. Футурум I иаанарцшуеит уажѳтѳи аамѳа иаѳанакуа агѳара (агѳаанагара), футурум II – ииасхѳѳу аамѳа иаѳанакуа агѳара (агѳаанагара).

Sie *wird* wohl zu Hause *sein*.
 Sie *wird* wohl zu Hause *gewesen*
sein.

Лара аѳны дыказар калап.
 Лара аѳны дыказ(ѳгы)ар
 каларын.

Футурум II рхы иадырхѳѳит икалашаѳы даѳа рѳиарак аѳхѳа имѳаѳысуа арѳиара аарѳшразы. Аха футурум II аамѳатѳ формас шамахамзар ахархѳара амазам (рхы иадырхѳѳом) – иара перфѳѳт иаѳсахѳѳит (перфѳѳт ала иѳсаххѳѳит).

Ииѳхарѳшып:

Ich *werde* dir das Buch *geben*, nachdem ich es *gelesen haben werde*. –
 Ich *werde* dir das Buch *geben*, nachdem ich es *gelesen habe*.
 Сара уара ашѳкѳы уѳѳѳит, иара санаѳхѳалак ашѳѳахѳ.

Аамт(ны) ала иеицыкалои иеицыкамлои арѣиарақәа аамтатә формақәа рыла раарцшра

Агерман бызшәаѣы акацарба аамтатә формақәа арѣиара аныкало аамта (иасхьоу, уажәтәи ма икалаша рѣы) арбарадагы, иадырбоит, иара убас, арѣиара аицыкалара амѡацысра ма рѣиарак аґхьа даеа рѣиарак амѡацысра.

Арѣиарақәа аамтакны имѡацысуазар, ускан урт, хымґада, иеицшу аамтатә формақәа рыла иаарцшхоит (иарбахоит).

Während die Mutter *kocht*, *decke* ich den Tisch.

(Präsens – Präsens)

Es *war* schon dunkel, als ich nach Hause *kam*.

(Präteritum – Präteritum)

Рѣиарак аґхьа даеа рѣиарак мѡацысуазар, ускан ахәоу аѣы ахархәара роуеит абас еицш икоу аамтатә формақәа реиццара:

Wenn ich meinen Koffer *gepackt habe*, *fahre* ich zum Bahnhof.

Perfekt – Präsens (Futurum)

Nachdem er viel *gearbeitet hatte*, *fühlte* er sich müde.

Plusquamperfekt – Präteritum

Аркынаатә категория (Аркынаақәа) Der Modus (Die Modi)

Агерман бызшәаѣы икоуп аркынаақәа хґа: ажәабжьтә ркынаа (**der Indikativ**), адцаратә ркынаа (**der Imperativ**), архьыцшратә ркынаа (**der Konjunktiv**).

Индикатив иаанарцшуеит ареалтә рѣиара, цабыргны (иашацәкьаны) имѡацысуа арѣиара уажәтәи, иасхьоу, икалаша аамтақәа ирықәыршәаны.

Императив иаанарцшуеит ажәахәа дзацәажәо адцара, ахәара, азеиґашьара ухәа убас ицегьы рыла рѣиарак анагзара дшадигьало.

Кониунктив иаанарцшуеит ицабыргым (ирреалтәу) икамлац, аха икалар зылшо, ма икалар зылшо, аха изыкамлаз аѣиара.

Адцаратә ркынаа Der Imperativ

Императив иахнарбоит ажәахәа дзацәажәо иахь ирхоу адцара, ахәара, ақәымчра, ақәмақарра, иеиуеипшым аапхьарақәа.

Императив иамоуп аформақәа пшьба:

1. Аубатәи ахафьы азацә хыпхьазара	– Arbeite! Lies!
2. Аубатәи ахафьы арацәа хыпхьазара	– Arbeitet! Lest!
3. Аамысташәатә (ахатыркәцаратә)
хзырхатә форма	– Arbeiten Sie! Lesen Sie!
4. Актәи ахафьы арацәа хыпхьазара	– Arbeiten wir! Lesen wir!

1. Аубатәи ахафьы азацә хыпхьазара аформа иацыршәоит ахафьитә хьызцынхәра, акацарба ашьаҭа иацлар калоит анцәамҭа *-e*. Анцәамҭа *-e*, хымҭада ирыцлоит акацарбақәа зышьаҭа *d, t, tm, dn, chn, gn, ffn* рыла инцәо. Игәгәоу акацарбақәа умлаут рцәызуеит. Ашьагәытә бжыка *-e* змоу игәгәоу акацарбақәа псаххоит *-i* ала, ускан анцәамҭа *-e* аанахәазом (аиузом). Ажәа иакәытхо аңынгылақәа змоу акацарбақәа рфьы аңынгыла акацарба иакәытханы ахәоу анцәамҭафьы игылоит. Ари аформа ахархәара амоуп уара хәа зархәо ахафьы иазынарханы.

du fragst	– Frag(e)!	(fragen)
du arbeitest	– Arbeite!	(arbeiten)
du erzählst	– Erzähl(e)!	(erzählen)
du fährst	– Fahr(e)!	(fahren)
du läufst	– Lauf(e)!	(laufen)
du badest	– Bade!	(baden)
du schreibst	– Schreib(e)!	(schreiben)
du lernst	– Lern(e)!	(lernen)
du liest	– Lies!	(lesen)
du sprichst	– Sprich!	(sprechen)
du nimmst	– Nimm!	(nehmen)
du siehst	– Sieh!	(sehen)
du stehst auf	– Steh(e) auf!	(aufstehen)

2. Аубатәи ахафьы арацәа хыпхьазара аформа иацыршәоит ахафьитә хьызцынхәра.

Ihr fragt	– Fragt!	(fragen)
-----------	----------	----------

Ihr arbeitet	– Arbeitet!	(arbeiten)
Ihr erzählt	– Erzählt!	(erzählen)
Ihr fahrt	– Fahrt!	(fahren)
Ihr lauft	– Lauft!	(laufen)
Ihr badet	– Badet!	(baden)
Ihr schreibt	– Schreibt!	(schreiben)
Ihr lernt	– Lernt!	(lernen)
Ihr lest	– Lest!	(lesen)
Ihr sprecht	– Sprecht!	(sprechen)
Ihr nehmt	– Nehmt!	(nehmen)
Ihr seht	– Seht!	(sehen)
Ihr steht auf	– Steht auf!	(aufstehen)

3. Аамысташәәтә хырызхатә форма индикатив аамсташәәтә форма иакәшәөит, ахаәытә хыызцынхәра *Sie* акацарба ашьтахь игылоит.

Sie fragen	– Fragen Sie!	(fragen)
Sie arbeiten	– Arbeiten Sie!	(arbeiten)
Sie erzählen	– Erzählen Sie!	(erzählen)
Sie fahren	– Fahren Sie!	(fahren)
Sie laufen	– Laufen Sie!	(laufen)
Sie baden	– Baden Sie!	(baden)
Sie schreiben	– Schreiben Sie!	(schreiben)
Sie lesen	– Lesen Sie!	(lesen)
Sie sprechen	– Sprechen Sie!	(sprechen)
Sie nehmen	– Nehmen Sie!	(nehmen)
Sie sehen	– Sehen Sie!	(sehen)
Sie stehen auf	– Stehen Sie auf!	(aufstehen)

4. Актәи ахаәы арацәа хыпхьазара аформа индикатив презенс актәи ахаәы арацәа хыпхьазара иакәшәөит, ахаәытә хыызцынхәра *wir* акацарба ашьтахь игылоит.

Wir fragen	– Fragen wir!	(fragen)
Wir arbeiten	– Arbeiten wir!	(arbeiten)
Wir erzählen	– Erzählen wir!	(erzählen)
Wir fahren	– Fahren wir!	(fahren)
Wir laufen	– Laufen wir!	(laufen)
Wir baden	– Baden wir!	(baden)
Wir schreiben	– Schreiben wir!	(schreiben)

Wir lernen	– Lernen wir!	(lernen)
Wir lesen	– Lesen wir!	(lesen)
Wir sprechen	– Sprechen wir!	(sprechen)
Wir nehmen	– Nehmen wir!	(nehmen)
Wir sehen	– Sehen wir!	(sehen)
Wir stehen auf	– Stehen wir auf!	(aufstehen)

Хшыюзышьтра ашәт (обратите внимание) императив ахаргъежьратә хьызцынхәра змоу акацарбақәа рышьақәгылашья ачыдарақәа:

sich waschen

1. du wäschst dich – Wäsche dich!
2. ihr wascht euch – Wascht euch!
3. Sie waschen sich – Waschen Sie sich!
4. wir waschen uns – Waschen wir uns!

sich freuen

1. du freust dich – Freu(e) dich!
2. ihr freut euch – Freut euch!
3. Sie freuen sich – Freuen Sie sich!
4. wir freuen uns – Freuen wir uns!

Императив *haben, sein, werden* акацарбақәа:

1. Habe!	Sei!	Werde!
2. Habt!	Seid!	Werdet!
3. Haben Sie!	Seien Sie!	Werden Sie!
4. Haben wir!	Seien wir!	Werden wir!

Архьыцшратә ркынаа

Der Konjunktiv

Ацсуа бызшәаҕы архьыцшратә, ахьыцшратә, агәацхаратә ухәа убас егырт аркынаатә формақәагы рейцш агерман бызшәаҕы кониунктив иаанарцшуеит зынагзара амуа агәацхара, ирреалтәу (ицабыргым) аҕагылазаашья, алшарақәа, агәызџарақәа. Убас шакәугы ацсуа

рхьыцшратә ркынааи агерман кониунктиви ирымоуп айцшымзаарақәа ашьақәгылараәгы ахархәараәгы.

Индикатив иамоу аамтатә формақәа зегы кониунктивгы иамоуп. Арт аамтатә формақәа рыдагы агерман бызшәаеы кониунктив иамоуп кондиционалис аформагы (**der Konditionalis I, II**). Кониунктив аамтатә формақәа зегы ирымоуп даеа цакык, даеа хархәашьяк индикатив аеы ааста. Кониунктив рхы иадырхәоит даеазәы иажәахәа айтаҳәаразы.

Кониунктив ашьақәгылашья

Презенс кониунктив

Präsens Konjunktiv

Презенс кониунктив шьяқәгылоит презенс индикатив ашьаҭа асуффикс *-e* аццарала. Ицәгәоу акацарбақәеи ицсыеу акацарбақәеи рҭы ашьагәытә бжыкақәа реырыцсахзом. Амодалтә кацарбақәа умлаут шрымоу иаанхоит ахаәқәа зегы рҭы. Ацхыраагзатә кацарбақәа *haben, werden* рееитаркуеит азеицш цкара инақәыршәаны, презенс кониунктив аеы *sein* иамоуп ичыдоу аформа.

Person	Singular	Plural
1.	-e-	-e-n
2.	-e-st	-e-t
3.	-e-	-e-n

Презенс кониунктив аеы акацарбақәа реиҭакра

ich	frag-e	mach-e	fahr-e	nehm-e
du	frag-e-st	mach-e-st	fahr-e-st	nehm-e-st
er	frag-e	mach-e	fahr-e	nehm-e
wir	frag-e-n	mach-e-n	fahr-e-n	nehm-e-n
ihr	frag-e-t	mach-e-t	fahr-e-t	nehm-e-t
sie	frag-e-n	mach-e-n	fahr-e-n	nehm-e-n

Амодалтә кацарбақәа

ich	könn-e	dürf-e	müss-e
du	könn-e-st	dürf-e-st	müss-e-st
er	könn-e	dürf-e	müss-e
wir	könn-e-n	dürf-e-n	müss-e-n
ihr	könn-e-t	dürf-e-t	müss-e-t
sie	könn-e-n	dürf-e-n	müss-e-n

ich	mög-e	soll-e	woll-e
du	mög-e-st	soll-e-st	woll-e-st
er	mög-e	soll-e	woll-e
wir	mög-e-n	soll-e-n	woll-e-n
ihr	mög-e-t	soll-e-t	woll-e-t
sie	mög-e-n	soll-e-n	woll-e-n

Ацхыраагзатә кацарбақәа

ich	hab-e	sei	werd-e
du	hab-e-st	sei-(e)-st	werd-(e)-st
er	hab-e	sei	werd-e
wir	hab-e-n	sei-e-n	werd-e-n
ihr	hab-e-t	sei-e-t	werd-e-t
sie	hab-e-n	sei-e-n	werd-e-n

Претеритум кониунктив

Präteritum Konjunktiv

Претеритум кониунктив ицсыеу акацарбақәеи претеритум индикативи рышьақәгылашьа еиқәшәоит (еицшуп). Претеритум кониунктив иғәғәоу акацарбақәа шыақәгылоит претеритум индикатив ашьаҭа -e зсуффикси ахаҕытә нцәамҭақәеи раццарала. Ашьагәыцтә бжыыкақәа *a, o, u* ироуеит умлаут.

Амодалтә кацарбақәа ироуеит умлаут *sollen, wollen* рыда. Претеритум кониунктиви претеритум индикативи рҕы акацарбақәа *sollen, wollen* рышьақәгылашьа еицшуп.

Ацхыраагзатә кацарбақәа *sein, werden* претеритум кониунктив шьақәгылоит иғәғәоу акацарбақәа реицш. Ацхыраагзатә кацарба *haben* иаанахәоит (иаиуеит) умлаут.

Претеритум кониунктив аҕы акацарбақәа реицакра

ich	frag-te	ging-e	nähm-e	führ-e	flög-e
du	frag-te-st	ging-e-st	nähm-e-st	führ-e-st	flög-e-st
er	frag-te	ging-e	nähm-e	führ-e	flög-e
wir	frag-te-n	ging-e-n	nähm-e-n	führ-e-n	flög-e-n
ihr	frag-te-t	ging-e-t	nähm-e-t	führ-e-t	flög-e-t
sie	frag-te-n	ging-e-n	nähm-e-n	führ-e-n	flög-e-n

Амодалтә кацарбақәа

ich	könn-te	dürf-te	müß-te
du	könn-te-st	dürf-te-st	müß-te-st
er	könn-te	dürf-te	müß-te
wir	könn-te-n	dürf-te-n	müß-te-n
ihr	könn-te-t	dürf-te-t	müß-te-t
sie	könn-te-n	dürf-te-n	müß-te-n
ich	möch-te	soll-te	woll-te
du	möch-te-st	soll-te-st	woll-te-st
er	möch-te	soll-te	woll-te
wir	möch-te-n	soll-te-n	woll-te-n
ihr	möch-te-t	soll-te-t	woll-te-t
sie	möch-te-n	soll-te-n	woll-te-n

Ацхыраагзатә кацарбақәа

ich	hätt-e	wär-e	würd-e
du	hätt-e-st	wär-(e)-st	würd-(e)-st
er	hätt-e	wär-e	würd-e
wir	hätt-e-n	wär-e-n	würd-e-n
ihr	hätt-e-t	wär-e-t	würd-e-t
sie	hätt-e-n	wär-e-n	würd-e-n

Перфект, плусквамперфект, футурум кониунктив Perfekt, Plusquamperfekt und Futurum Konjunktiv

Перфект кониунктиви, плусквамперфект кониунктиви, футурум кониунктиви шыақәгылоит индикатив перфекти, плусквамперфекти, футуруми шышыақәгыло еиңш. Кониунктив ағы игылоит (иарбахоит) ацхыраагзатә қацарбақәа мацара.

Perfekt Konjunktiv

ich	habe	gefragt	ich	sei	gekommen
du	habest	gefragt	du	seiest	gekommen
er	habe	gefragt	er	sei	gekommen
wir	haben	gefragt	wir	seien	gekommen
ihr	habet	gefragt	ihr	seiet	gekommen
sie	haben	gefragt	sie	seien	gekommen

Plusquamperfekt Konjunktiv

ich	hätte	gefragt	ich	wäre	gekommen
du	hättest	gefragt	du	wärest	gekommen
er	hätte	gefragt	er	wäre	gekommen
wir	hätten	gefragt	wir	wären	gekommen
ihr	hättet	gefragt	ihr	wäret	gekommen
sie	hätten	gefragt	sie	wären	gekommen

Futurum I Konjunktiv

ich	werde	fragen	wir	werden	fragen
du	werdest	fragen	ihr	werdet	fragen
er	werde	fragen	sie	werden	fragen

Кондиционалис I, II Der Konditionalis I, II

Кондиционалис I шыақәгылоит абас:

Konditionalis I = werden (Präteritum Konjunktiv) + Infinitiv I
ахшыюцак хада змоу ақацарба

Konditionalis I аёы акацарбақәа реиҥакра

ich	würde	kommen	wir	würden	kommen
du	würdest	kommen	ihr	würdet	kommen
er	würde	kommen	sie	würden	kommen

Кондиционалис II шыақәгылоит акацарба *würde* инфинитив II ахшыюцак хада змоу акацарба аццарала.

***Konditionalis II = werden (Präteritum Konjunktiv) +
Infinitiv II ахшыюцак хада змоу акацарба***

Konditionalis II аёы акацарбақәа реиҥакра

ich	würde	gefragt haben
du	würdest	gefragt haben
er	würde	gefragt haben
wir	würden	gefragt haben
ihr	würdet	gefragt haben
sie	würden	gefragt haben

ich	würde	gegangen sein
du	würdest	gegangen sein
er	würde	gegangen sein
wir	würden	gegangen sein
ihr	würdet	gegangen sein
sie	würden	gegangen sein

Кониунктив ахархәара

Ақсуа бызшәаёы синтаксисла ахархәараан архыыңшратә ркынаа формақәа змоу ахәоу аёы, хымҥада, иказароуп даеа кацарбак, избанзар, архыыңшратә кацарба ахала ацакы нагзаны иазаарҥшзом. Убри акнытә, шамахамзар, ахәоуқәа рцакы нагзаны иаанамырҥшыр (рцакы нагзара рнымҥшыр) калоит агерман бызшәахьтә ақсшәахь аиҥагараан.

Кониунктив рхы иадырхэоит:

1) Ирреалтәу (ицабыргым) алшара арбаразы (аарцшразы).
Ари аңсуа бызшәәҕы ахыңшратә ркынааи
архыңшратә гәызоаратә ркынааи иреиңшуп.

Уажәтәи икалашеи аамтақәа

*Konditionalis I
Präteritum Konjunktiv*

Ich würde dieses Buch kaufen.
Ich kaufte dieses Buch.
Sie würde morgen kommen.
Sie käme morgen.

Иаасхәарын (иаасхәашан)
сара ари ашәкәы.
Лара уацәы даарын (даашан).

Ииасхьоу аамта

*Plusquamperfekt Konjunktiv
(уарла-шәарла, иналаршә-
ааларшәны: Konditionalis II)*

Ich hätte gestern dieses Buch gekauft.
Ich würde dieses Buch gestern
gekauft haben.

Сара ари ашәкәы
иацы иаасхәон...

(уарла-шәарла)

Sie wäre gestern gekommen.
Sie würde gestern gekommen
sein *(уарла-шәарла)*

Лара иацы даауан.

Азгәаҭа. Иахьатәи агерман бызшәәҕы ирреалтәу (ицабыргым)
алшарақәа уажәтәи икалашеи аамтақәа рҕы рарбаразы (раарцшразы)
претеритум кониунктив аҭыңан рхы иадырхэоит кондиционалис I.

Ich würde heute ins Theater gehen.

Ich würde mit dem Bus fahren.

2) Ирреалтәу (ицабыргым) агәаңхара арбаразы (аарцшразы).
Аңсшәәҕы агәаңхаратә ркынааи ахыңшратә ркынааи иреиңшуп.

*Уажәтәи икалашеи
аамтақәа*

*Präteritum Konjunktiv
(уарла-шәарла: Konditionalis I)*

Wenn ich Zeit hätte!
Hätte ich Zeit!

Сара аамта сымазтҕы...
(сыманда(з))

Wenn es nicht so kalt wäre!
Wäre es nicht so kalt!

Ускак ихътамызтгы...
(ихътамында(з).

Wenn er mich fragte!
Wenn er mich fragen würde!

Иара сара дсазцаазтгы...
(дсазцаанда(з).

Ииасхьоу аамта

Plusquamperfekt Konjunktiv

Wenn ich gestern Zeit gehabt hätte!
Hätte ich gestern Zeit gehabt!

Сара иацы аамта
сымазтгы... (сыманда(з)

Wenn es gestern nicht so
kalt gewesen wäre!
Wäre es gestern nicht so
kalt gewesen!

Иацы ускак ихътамызтгы...
(ихътамында(з)

Wenn er mich damals gefragt hätte!
Hätte ich mich damals gefragt!

Иара ускан сара
дсазцаазтгы (дсазцаанда(з).

А з г ө а т а. Ирреалтәу (ицабыргым) агәаңхара аазырңшуа ахәоукәа формала ирықәшәоит аидхәалага *wenn* зцу ахьыңшратә хәоу цылақәа. Аидхәалага *wenn* быжышәозар, ускан ахәоу ағы зәызыңсахуа ахәта гылоит актәи атың ағы.

3) Ирреалтәу (ицабыргым) атагылазаашья арбаразы (аарңшразы).

Кониунктив ианарңшуеит ахьыңшыеилатә хәоу ағы ирреалтәу (ицабыргым) атагылазаашья. Арака ахәоу хадаағы еиңш ахәоу цылаағы ахархәара амоуп кониунктив. Ирреалтәу (ицабыргым) атагылазаашьятә хәоукәа алагалахоит (иеидхәалахоит) аидхәалага *wenn* ала, мамзаргы икалар рылшоит еидхәалагадагы. Иеидхәалагадау ахәоукәа рғы акацарба гылоит ахәоу алагамтаағы.

Уажәтәи икалашеи аамтақәа рзы

Ахәоу цыла
Präteritum Konjunktiv

ахәоу хада
Konditionalis I
Präteritum Konjunktiv

Wenn das Wetter besser wäre, würde wir spazierengehen.
Wenn das Wetter besser wäre, gingen wir spazieren.

Амш еиха иеиғызтғыы (иеиғызар), ҳара неиааира ҳамқоз (ҳқон).
 Wäre das Wetter besser, könnten wir spazierengehen.
 Амш еиха иеиғызар (иеиғызтғыы), ҳара неиааира ҳқар ҳалшон
 (ҳалымшоз).

Ииасхьоу аамтазы

<i>Аҳәоу цыла</i>	<i>аҳәоу хада</i>
<i>Plusquamperfekt Konjunktiv</i>	<i>Plusquamperfekt Konjunktiv,</i>
	<i>уарла-шәарла: Konditionalis II</i>

Wenn das Wetter gestern besser gewesen wäre, hätten wir einen
 Ausflug gemacht.
 Wäre das Wetter gestern besser gewesen, hätten wir einen
 Ausflug gemacht.
 Иацы амш еиғызтғыы, ҳара ныкәара (аңшахьырсра)
 ҳамқоз (ҳқон).

4) Ирреалтәу (ицабыргым) аиғырқшра арбаразы (аарқшразы).
 Ақсуа бызшәа азааигәаратә ркынаа иеиңшуп.

<i>Уажәтәи икалашеи</i>	<i>Präteritum Konjunktiv</i>
<i>аамтақәа рзы</i>	<i>уарла-шәарла: Präsens Konjunktiv</i>

Er sieht so aus, als ob er krank wäre (sei).	Иара иҝаңшылара шыкоу, дьч- мазаоушәа (дьчмазаоухазшәа) ауп
Sie spricht so gut Deutsch, als wäre (sei) sie Deutsche.	Лара убас ибзианы агерман быз- шәа лхәоит (герман бызшәала дцәажәоит) дгерман тыпҳаушәа (тыпҳау цьушьап).

<i>Ииасхьоу аамтазы</i>	<i>Plusquamperfekt Konjunktiv</i>
	<i>иналаршә-ааларшәны:</i>
	<i>Perfekt Indikativ</i>

Er sieht so aus, als ob er krank gewesen wäre (sei).	Иара иҝаңшылара шыкоу, дьчмазаоыызшәа ауп. (дьчмазаоыыз цьушьап)
---	--

Sie spricht so gut Deutsch, als hätte sie lange in Deutschland gelebt.

Лара убас агерман бызшәа лхәоит, акыраамта Германия дынхозшәа.

5) Ажәахәа (ацәажәара) ашьклацшра арбаразы (аарцшразы).

Арака лассы-лассы рхы иадырхәоит претеритум кониунктив ма кондиционалис I.

Ich wäre anderer Meinung.
Ich möchte eine Tasse Kaffee.
Ich hätte gern ein Eis.

Сара дәәа гәаанагарак сымоуп.
Сара чашкак акаҳуа сҭахын.
Сара аршәы сфар (аасхәар) сҭахын (сфашан, аасхәашан).
Аангыларта (авокзал) ахыыкоу сашәхәар камлари?

Könnten Sie mir bitte sagen, wo der Bahnhof ist?

6) Азеиҭгашьарақәа, адныхәаларақәа, агәызоарақәа, азгҭхьанцақәа рарбаразы (раарцшразы).

Арака еихарак ахархәара амоуп презенс кониунктив (иналаршә-ааларшәны перфект кониунктив).

Ацсшәаҭы азоужьратә ркынаа иазааигәоуп (иеицшуп).

Es lebe die Freiheit!
Man nehme täglich eine Tablette.

Нагзара ақәзааит ахақәитра!
Таблеткак-таблеткак есены ижәлатәуп.

Ициам ажәахәаҭы кониунктив ахархәара

Ициам ажәахәа аарцшхар калоит ахартәаагатә хәоу цылақәа рыла, ахәоу хада иадхәалахоит аидхәалага ала ма еидхәалагада.

Кониунктив, хымҭада, рхы иадырхәоит ициам аоратә ажәахәаҭы, еидхәалагада ахартәаагатә хәоу цылала иара аарцшызар. Арака (абри еицш аан) кониунктив атәым ажәақәа шеиҭахәахо азырбо хархәаганы ауп ишыкоу.

Еидхәалагала ахартәаагатә хәоу цылаҭы индикатив еицш кониунктивгы ахархәара аиур калоит.

Er sagte, daß er unbedingt kommt. (*Indikativ*)

Er sagte, daß er unbedingt komme. (*Präsens Konjunktiv*)

Er sagte, daß er unbedingt käme. (*Präteritum Konjunktiv*).

Er sagte, er komme unbedingt. (*Präsens Konjunktiv*)

Er sagte, er käme unbedingt. (*Präteritum Konjunktiv*)

Ициам ажэахэафэ рхы иадырхэоит кониунктив аформақэа хқа:

1. Ажэахэа ахэара аамтеи ициам ажэахэа арфеиареи реикэшэараан рхы иадырхэоит презенс ма претеритум кониунктив (*Präsens, Präteritum Konjunktiv*):

Sie sagte, daß sie in die Schule gehe (ginge).

2. Ициам ажэахэа арфеиара ажэахэа ахэара аамта иаңыюлозар (иаңгылозар), усқан рхы иадырхэоит перфект ма плусквамперфект кониунктив (*Perfekt, Plusquamperfekt Konjunktiv*):

Sie sagte, daß sie gestern ihre Freundin besucht habe (hätte).

3. Ициам ажэахэа арфеиара ажэахэа ахэара аамта иашьтанеиуазар, усқан рхы иадырхэоит футурум кониунктив ма Кондиционалис I (*Futurum Konjunktiv, Konditionalis I*).

Sie sagte, daß sie mich morgen besuchen werde (würde).

Ацэажэара аамта аңхьа	Ацэажэара аамта ақэшэара	Ацэажэара аамта ашьтахь
Perfekt Konjunktiv Plusquamperfekt Konjunktiv	Präsens Konjunktiv Präteritum Konjunktiv	Futurum Konjunktiv Konditionalis I

Агерман бызшэафэ еихарак ахархэара рымоуп кониунктив (кониунктив I) апрезенттэ формақэа *Präsens, Perfekt, Futurum Konjunktiv*. Аха (амала) ициам ажэахэа ахэараан кониунктив I аформақэа индикатив иақэшэозар, усқан рхы иадырхэоит кониунктив II аформақэа ирышьашэалоу (*Präteritum, Plusquamperfekt, Konditionalis I*).

ich habe	ich hätte	ich müsse	
du habest		du müssest	
er habe		sie müsse	
wir haben	wir hätten	wir müssen	wir müßten
ihr habet		ihr müsset	
sie haben	sie hätten	sie müssen	sie müßten

ich komme	<i>ich käme</i>	wir kommen	<i>wir kämen</i>
du kommest		ihr kommet	
er komme		sie kommen	<i>sie kämen</i>

Иеиҥхарҕшып иҥиоуи иҥиами ажэахэақэа:

Иҥиоу ажэахэа (*Indikativ*)

1. Er sagte: „Ich habe gute Schneeschuhe“.

Иара ихэеит: «Сара исымоуп ашэааа бзиақэа».

2. Er sagte: „Ich hatte gute Schneeschuhe gehabt“.

Иара ихэеит: «Сара исыман ашэааа бзиақэа».

3. Er sagte: „Ich werde gute Schneeschuhe haben“.

Иара ихэеит: «Сара исоуеит ашэааа бзиақэа».

Иҥиам ажэахэа (*Konjunktiv*)

Er sagte, er habe gute Schneeschuhe.

Иара ихэеит, иара ашэааа бзиақэа шимоу.

Er sagte, er habe gute Schneeschuhe gehabt.

Иара ихэеит, иара ашэааа бзиақэа шимаз.

Er sagte, er werde gute Schneeschuhe haben.

Иара ихэеит, иара ашэааа бзиақэа шиоуаз.

А з г ө а ҕ а. Иҥиоу ажэахэа иаанарҕшуазар ахэара, ускан иара а(иҕа)хэарааҕы рхы иадырхэоит аҕацарба *mögen*. Иҥиоу ажэахэа ианыҕшуазар адца (адцара), ускан рхы иадырхэоит аҕацарба *sollen*.

Die Mutter bittet das Kind:
„Reiche mir bitte das Salz“.

Die Mutter bittet das Kind, es
möge ihr das Salz reichen.

Die Mutter befiehlt dem Kind:
„Du machst zuerst deine
Schularbeit“.

Die Mutter befiehlt dem Kind,
er *solle* zuerst seine Schularbeit
machen.

Пассив (Акацарба ахтынхьаатә залог) Das Passiv

Агерман бызшәафәы икоуп ацабыргылатә залогы (*das Aktiv*) ахтынхьаатә залогы (*das Passiv*).

Иахьатәи агерман бызшәафәы пассив ирацәаны ахархәара амоуп. Еиҳарак лассы-лассы иуцылоит аполитикатәи ацарадырратәи алитературафәы. Ацсуа бызшәафәы иказам пассив аформа.

Актив афәы азыххәаа арәиара кәзцо (зыхтысуа) хәәуп ма мацәаруп:

Wir lesen das Buch mit Interesse.

Хара ашәкәы ҳаңхьоит интересс икны.

Пассив афәы азыххәаа иарбанзаалак рәиарак кәнацәзом (ахтысзом), арәиара иара ашкә ихоуп (акәымзар):

Das Buch wird (von uns) mit Interesse gelesen.

Ашәкәы интересс икны иаңхьоит.

Актив афәы аәиара кәзцо (зыхтысуа) ахафәы ма амацәар, хымҗада, иарбазароуп, пассив афәы иарбамзаргы кәлоит:

In unserer Stadt werden viele neue Häuser gebaut.

Хәкәлак афәы адын җыцкәа рацәаны идыргылоит.

Пассив шьақәгылоит иеиҗацуа акацарбақәа рыла.

Пассив шьақәдыргылазом:

– иеиҗацуа акацарбақәа: haben, besitzen, bekommen, erhalten, enthalten, erfahren, wissen, kennen, kosten;

– амодалтә кәцарбақәа;

– ажәеиццара (ажәеицаaira) es gibt;

– аккумулятив ападеж афәы кәцарбақәаки ахьызкәқәеи реиццарафәы (реицаairaфәы): den Kopf schütteln, die Jacke ausziehen.

Пассив шьақәгылоит ацхыраагзатә кәцарба *werden*-и Partizip II ахшыюцәк хада змоу акацарбеи рыла. Perfekt, Plusquamperfekt аформақәа рәы рхы иадырхәоит Partizip II акацарба *werden* ажәйтә форма *worden*.

Пассив акацарбақәа реиҭакра

Präsens Passiv

werden (Präsens)+ Partizip II

ich werde gefragt
du wirst gefragt
er wird gefragt

wir werden gefragt
ihr werdet gefragt
sie werden gefragt

Präteritum Passiv

werden (Präteritum)+ Partizip II

ich wurde gefragt
du wurdest gefragt
er wurde gefragt

wir wurden gefragt
ihr wurdet gefragt
sie wurden gefragt

Perfekt Passiv

werden (Perfekt)+ Partizip II

ich bin gefragt worden
du bist gefragt worden
er ist gefragt worden

wir sind gefragt worden
ihr seid gefragt worden
sie sind gefragt worden

Plusquamperfekt Passiv

werden (Plusquamperfekt)+ Partizip II

ich war gefragt worden
du warst gefragt worden
er war gefragt worden

wir waren gefragt worden
ihr wart gefragt worden
sie waren gefragt worden

Futurum I Passiv

werden (Futurum I)+ Partizip II

ich werde gefragt werden
du wirst gefragt werden
er wird gefragt werden

wir werden gefragt werden
ihr werdet gefragt werden
sie werden gefragt werden

Ақтив иамоу аамтатәцакқәа роуп, пассивгы иамоу. Пассив зегь реиха ахархәара змоу аамтатә формақәоуп *Präsens*–и *Präteritum*–и.

Пассив аёы арёиара кзцо ахаёы ма амаҕәар арбазар, арёиара кзцо уи ахаёы ма амаҕәар аарҕшхоит хартәаагала аҕылақәа *von*, мамзаргы *durch* рыцны. Аҕыла *von* рхы иадырхәоит зыҕсы ҕоу рыхьзқәа рхәараан, аҕыла *durch* – амаҕәарқәеи абстракттә еилкаарақәеи рыхьзқәа рхәараан.

1. Ich wurde *von* meiner Mutter geweckt.

Саpa сан слырёыхеит.

2. Ich wurde *durch* den Wecker geweckt.

Саpa арёыхага саат сарёыхеит.

Ахаёыдатә пассив **Das unpersönliche Passiv**

Агерман бызшәаёы икоуп ахаёыдатә пассив. Ахаёыдатә пассив рхы иадырхәоит, арёиара кзцо (зыхтысуа) и(а)збахә мхәазакәа арёиара ахаҕа алкаара анаҕаху. Ускан актәи атыҕ аёы игылоит ахаёыдатә хьызцынхәра «es»:

Es wird hier nicht geraucht!

Арака аҕатын иахазом!

Es wird jetzt viel gebaut.

Уажәы ирацәаны аргыларакәа моаҕыргоит.

Es wird dort viel gearbeitet.

Уака ирацәаны аус руеит.

Ас еиҕш икоу ахәоукәа «es» адагы ахархәара аиур калоит, ускан актәи атыҕ (ааннакылоит) аёы игылоит атыҕ рбагатә ҕагылазаашья, мамзаргы аамта рбагатә ҕагылазаашья:

Hier wird nicht geraucht!

Jetzt wird viel gebaut.

Dort wird viel gearbeitet.

(Хыхь ишеиҕагоу еиҕш ауп ишеиҕарго).

Инфинитив пассив Infinitiv Passiv

Инфинитив пассив шыақәгылоит иеиҥакуа аҥацарба *Partizip II werden* аҥацарба аинфинитиви рыла:

fragen	– gefragt werden
schreiben	– geschrieben werden

Инфинитив пассив лассы-лассы рхы иадырхәоит амодалтә ҥацарбақәа рыццаны.

1. Diese Aufgabe *kann* sehr leicht *gelöst werden*.
Ари аҳасабтә имарианы аҳасабра ауеит (ауазароуп).
2. Die Arbeit *soll* in zwei Stunden *beendet werden*.
Аусутә ԥ-саатк рыла иалгатәуп (иалгазароуп).
3. Diese Fragen *müssen* *besprochen werden*.
Арҥ азцаарақәа ирылацәажәазароуп (ирылацәажәатәуп).

Пассив аҥазаашья Zustandspassiv

Иеиҥацуа аҥацарбақәа ркынтәи ишыақәгылоит иара убас *sein + Partizip II* аконструкция. Иамоуп пассив аҥақы. Пассив аҥазаашья (пассив состояния) хәа иашьтоуп (штатив хәагы иашьтоуп). Арҕиара апроцесс аазырҥшуа *werden + Partizip II* иаҕхарҥшуазар, *sein + Partizip II* аконструкция иаанарҥшуеит арҕиара алцшәа (результат) мацара.

Арҕиара (Passiv)

Арҕиара алцшәа (Stativ)

Das Fenster wird geöffnet.
Аҕенцъыр (ахышә) аатуеит.

Das Fenster ist geöffnet.
Аҕенцъыр (ахышә) аартуп.

Die Brücke wird gebaut.
Ацха дыргылоит
(аргылар аиæуп).

Die Brücke ist gebaut.
Ацха ргылоуп.

Пассив аказаашыа иамоуп аамтатә формақәа зегы, аха зегь реиха ахархәара рымоуп презенси претеритуми.

Präsens: Das Haus ist gebaut.
Präteritum: Das Haus war gebaut.

Акацарба ахызтә формақәа Die Nominalformen des Verbes

Акацарба ахызтә формақәа рахь иацанакуеит инфинитив I, II (Infinitiv I, II), партицип I, II (*Partizip I, II*).

Арт акацарбақәа ирыхьзуп (ирышьтоуп) ахызтәқәа хәа, избанзар урт ирымоуп ахызкақәеи аказшьарбақәеи рчыдарақәак.

ИНФИНИТИВ Der Infinitiv

Der Infinitiv – ари иеилкаам акацарбатә форма ауп (ацсшәаеы амасдартә форма хәа иашьтоуп, ишьақәгылоит акацарба ашьаҭа асуффикс *-ra* аццарала (ацсшәаеы): ацара, ахәара, аҭхьара, аора...).

Агерман бызшәаеы инфинитив шыақәгылоит акацарба ашьаҭа асуффикс *-en* аццарала: *lern-en, sag-en, mal-en* уб.иц.

Инфинитив арҭиара ахьз ахәоит, уи ианыцшзом (иаанарцшзом) ахаеы, ахыцхьазара, аамта, аркынаа. Агерман бызшәаеы инфинитив шоит *Infinitiv Aktiv, Infinitiv Passiv* хәа, иара убас *Infinitiv I, Infinitiv II* хәа.

Infinitiv I

Infinitiv Aktiv	– fragen
Infinitiv Passiv	– gefragt werden

InfinitivII

Infinitiv Aktiv	– gefragt haben
Infinitiv Passiv	– gefragt worden sein

Infinitiv рхы иадырхээр калоит иеиуеицшым хэоу хэҗақәаны: изыххәаны, ихартәааганы, ихәаақәцаны, иҗагылазаашьаны, изхәаны (иеилоу азхәа иахәҗакны). *Infinitiv* еснагь игылоуп ахәоу анцәамтәеы.

Ахәоу аеы *Infinitiv* ахархәара амоуп ахәҗац *zu* ацны, мамзаргы иацзамкәа. Ахәҗац *zu* инфинитив аңхьа игылоит, аха инфинитив иамазар ажәа иакәытхо аңынгыла, ускан ахәҗац *zu* акацарба ашьа-гәыти аңынгылеи рыбжьара игылоит.

1. *Infinitiv Aktiv* ахәҗац *zu* ацзамкәа рхы иадырхәоит:

а) амодалтә кацарбақәеи *lassen* акацарбеи рышьҗахь:

Mein Bruder *will* Schach *spielen*.

Сашьа ашахмат асра иҗахуп.

Er *muß* seine Hausaufgaben *machen*.

Иара июныкатәи адцақәа каицароуп.

Der Lehrer *ließ* uns den Text *übersetzen*.

Арцаоы хара ихадицеит атекст аиҗагара.

Im Lesesaal *darf* man nicht laut *sprechen*.

Аңхьартатә зал аеы (аңхьартәеы) убжьы рдуны

уцәажәар (ацәажәара) калазом.

б) акацарбақәа: *bleiben, schicken, nennen, heißen, haben* рышьҗахь:

Die Mutter *schickt* den Sohn Brot *kaufen*.

Ан лҗа ача аахәара длышьтәеит.

Das *heißt* *arbeiten*.

Ари иахьзуп аусура.

в) ацәанырратә кацарбақәа: *sehen, hören, fühlen, spüren*:

Ich *hörte* sie ein Lied *singen*.

Сара лара ашәа шылхәоз саҳауан.

Ich *sehe* ein Auto *kommen*.

Сара амашьына шаауа збоит.

г) акацарбақаа: *lehren, lernen, helfen* рышытаһь:

Er *lehrt* sie *lesen und schreiben*.

Иара лара аҥхареи аҥреи (аҥхашьей аҥышьей) лирцон.

Sie *lernt schwimmen*.

Лара азсара (азсашья) лцоит.

д) аиҥацра, аныкәара аазырцшуа акацарбақаа: *fahren, gehen, kommen, laufen* рышытаһь:

Ich *gehe* meinen Freund *besuchen*.

Сара сәыза ибара (сиҥаарц) сцоит.

Die Kinder *gingen* in den Wald Pilze *suchen*.

Ахәыцкәа абнаһь кәыкәбаакәшәара ицеит.

2. *Infinitiv Aktiv* ахәҥац *zu* ацны рхы иадырхәоит:

а) акацарбақаа зегьы рышытаһь (хыхь инфинитив ахәҥац *zu* ацзамкәа ахархәараәы иарбақәоу рыда):

Es begann *zu regnen*.

Ақәаура иалагеит.

Sie beschlossen, mit den Rädern in den Wald *zu fahren*.

Дара ирызбит, амаланыкәакәа рыла (ирықәтәан) абнаһь ицарц.

Man schlug uns vor, einige Prüfungen vorfristig *abzulegen*.

Хара иҳадыргалеит цышәарақәак (заа) аҥхәаранза иахтарц.

б) абстракттәцакы змоу хьызкақәак рышытаһь (Art, Freude, Zeit, Lust, Mittel, Kunst, Möglichkeit уб.иц.):

Ich habe heute keine Lust, ins Theater *zu gehen*.

Сара иахья атеатр ахь ацаразы зынза гәахәарак сымам.

Wir hatten die Möglichkeit, nach Deutschland *zu fahren*.

Хара Германия(ка) ацаразы (хцартә) алшара хаман.

Ich habe keine Zeit, dich *anzurufen*.

Сара аҥел сыбзасыртә (сузасыртә) зынза аамҥа сьмазамызт.

в) Ипредикативны иахдыло кәзшьярбақәак рышытаһь (*leicht, bereit, schwer, nötig, wichtig ...*):

Er ist immer bereit, uns *zu helfen*.

Иара еснагь дыхиоуп хара хәцхырааразы.

Es ist nicht leicht, Deutsch *zu* studieren.
 Агерман бызшәа ацара мариазам.
 Es ist wichtig, den grammatischen Stoff *zu* wiederholen.
 Ихадароуп аграмматикатә материал аиҥахысра.
 Es ist leicht, diesen Fehler *zu* korrigieren.
 Ари агха ариашара (арееира) мариоуп.

Иара убас иҥоуп иҥыдоу аинфинитивтә конструкциякәа *haben + zu + Infinitiv, sein + zu + Infinitiv*.

Haben + zu + Infinitiv аконструкция (аицааира) иамоуп иахәтоу, иҥаумцар ада ҥсыхәа змам ацакы, насгы ирықәшәоит (ирышьашәалоуп) амодалтә ҥацарбақәа *müssen* ма *sollen + Infinitiv*. Ари аконструкция (аицааира) зцу ахәоу иамоуп ақтивтә ҥазшьа.

Wir haben diese Aufgabe
morgen zu erfüllen.
Wir müssen diese Aufgabe
morgen erfüllen.

Ҧара ари адца уацәы
иҥахцар ахәтоуп (иҥахцароуп).

Sein + zu + Infinitiv аконструкция (аицааира) иауалу, иахәтоу, иҥамлар ада ҥсыхәа змам ацакы еиҥш иамоуп алшара ацакгы. Ирықәшәоит (ирышьашәалоуп) иара амодалтә ҥацарбақәа *müssen, sollen, können + Infinitiv*. Ари аконструкция (аицааира) зцу ахәоу иамоуп апассивтә ҥазшьа).

Der Brief ist morgen abzusenden.

(=Der Brief muß/soll morgen
abgesendet werden).
Die Aufgabe war nicht zu lösen.
(=Die Aufgabe konnte nicht
gelöst werden).

Ари асалам шәкәы уацәы
ишьтызар ауп (ишьттәуп)

Ари адца анагзара аузом.

Иҥоуп аинфинитивтә еицааирақәа хҥа: *um ... zu; ohne ... zu; statt (anstatt) ... zu*. Арҥ аинфинитивтә еицааирақәа ахәоу аҥы иҥагылазаашьақәоуп, еснагь иалкаахоит кьардала.

Аинфинитивтә еицааира *um ... zu* иаанарҥшуеит азкырбагатә ҥагылазаашьа, *ohne ... zu; statt (anstatt) ... zu* – аҥалашьатә ҥагылазаашьа.

Ich brauche ein Wörterbuch, *um* diesen Text *zu* übersetzen.
 Сара исҥахуп ажәар, абри атекст аиҥагаразы (иеиҥазгарц азы).

Sie sitzen im Zimmer, *statt (anstatt) spazierengehen*.

Неиааира ацара ацынхәрас (ахатыңан), ауада ионатәоуп дара.

Er geht fort, *ohne ein Wort zu sagen*.

Иара дцеит ажәакгы мхәазакәа.

Аинфинитивтә еицааира ахәоу алагамтәеы игылазар, акьарда ашьтахь иаразнак акацарба ахәытә форма ала иалагоит.

Um gut zu lernen, muß man viel arbeiten.

Ибзианы ацара уцарц азы, ирацәаны аусура атахуп.

Anstatt zu schreiben, liest er.

Аора ацынхәрас (атыңан), иара дапхьоит.

Арт аинфинитивтә еицааиракәа зцу имариоу инеицыху хәоукәоуп.

Invinitiv Aktiv асубстантивация ахтысыр калоит (ауеит), иаххәап, das Lesen – аңхара, das Gehen – аныкәара. Иара убасгы инанагзар ауеит ахьызка иеиуеицшым асинтаксистә функциякәагы.

Партицип

Partizipien

Партицип I

Partizip I

Partizip I шыакәгылоит акацарба ашьаҭа асуффикс *-(e)nd* аццарала.

Infinitiv

schreib-en

les-en

lauf-en

sprech-en

Partizip I

schreib+ end = schreibend

les + end = lesend

lauf + end = laufend

sprech + end = sprechend

Partizip I иамоуп ақтивтә казшыа (цакы), иара убасгыы иаанарцшуеит акыраамтатәи инагзам арѣиара:

Die Mutter sah ein *schlafendes* Kind.

Ан ицәаз ахәычы дихәацшуан.

Ein *lesendes* Mädchen saß am Tisch.

Иацхьо азґаб астал дахатәан.

Ахәоу аѣы Partizip I рхы иадырхәоит:

а) иҳәаакәцаны:

Die *lesenden* Studenten sitzen im Lesesaal.

Иацхьо астудентцәа ацхьартатә зал аѣы итәоуп.

б) икалашьатә тагылазаашьаны:

Lesend lächte er laut auf.

Дшацхьоз, ибжыы рдуны (тганы) дыччеит иара.

Das Kind kam lächelnd der Mutter entgegen.

Ахәычы дыччо (дцышәарччо) иан дылцылеит.

Партицип II

Partizip II

Partizip II шыакәгылоит акацарба ашьаґа аңынгыла *ge-*, асуффикс *-(e)t* (ицсыеу акацарбақәа рзы), асуффикс *-en* (иґәґәоу акацарбақәа рзы) раццарала. Акацарба акәытхатә цынгыла амазар, апрефикс *ge-* дыргылоит ажәа иакәытхо аңынгылеи акацарба ашьагәыти рыбжьара.

Infinitiv

mach-en

arbeit-en

les-en

aufsteh-en

durchseh-en

Partizip II

gemach-t

gearbeit-et

geles-en

aufgestand-en

durchgeseh-en

Аңынғыла *ge-*рыцлазом ажәа иакәымтхо аңынғылақәа змоу акацарбақәеи асуффикс *-ieren* змоу акацарбақәеи.

Infinitiv

besprechen
bekommen
erzählen
marschieren
deklinieren

Partizip II

besprochen
bekommen
erzählt
marschiert
dekliniert

Partizip II рхы иадырхәоит:

а) иҳәаакәцаны:

Auf dem Tisch lag ein *aufgeschlagendes* Buch.
 Астол (аҥы) иқәын иаартыз ашәкәы.

б) акацарба иеилоу аамтатә формақәа рҥы зәызымқсахуа хәҥаны:

а) er ist *gekommen* } перфект
 er hat *gelesen* }

б) er war *gekommen* } плюсквамперфект
 er hatte *gelesen* }

в) er glaubt, das schon *gemacht* zu haben – инфинитив II

г) die Arbeit wird *gemacht* – пассив

д) die Arbeit ist *gemacht* – sein + Partizip II иеиҥацуа
 акацарбақәа

АЦЫНГЫЛА DAS ADVERB

Аңсуа бызшәәфы еиңш агерман бызшәәфгы ацынгылақәа шоит:

1. Атыңтә цынгылақәа:

hier – ара, **dort** – уа, **убра**, **unten** – цака, **links** – армарахь, **oben** – хыхь, **überall** – иахьабалак, **зехьынцъара**, **hin** – уахь уб.итц.

2. Аамтатә цынгылақәа:

bald – ирласны, иласны, **früh** – заа, цәыкьа, **gestern** – иацы, **heute** – иахьа, **morgen** – уацәы, **einmal** – зны, **täglich** – есены, **spät** – ихьшәаны, игәианны уб.итц.

3. Акалашьатә цынгылақәа:

rasch – иласны, ирласны, **wohl** – ибзианы, **umsonst** – баша уб.итц.

4. Ашәага-загатә цынгылақәа:

sehr – даара, **zu** – и(на)мыцхәны, **mehr** – ирацәаны (иреиханы), **genug** – ишахәтоу, иазхаратәы уб.итц.

5. Амзыйтәи азкытәи цынгылақәа:

darum, deshalb, deswegen – убри акнытә, **dazu** – убри азы, **wozu** – иззы уб.итц.

6. Амапкратә цынгылақәа:

nie, niemals – бзанцы, ианакәзаалак, ахаангы, **nirgends** – цъаргы, **nein** – мап, мамоу уб.итц.

7. Амодалтә цынгылақәа:

vielleicht – (и)калап, икалар алшоит, **wahrscheinlich** – ...зар калоит(ап), акәхап, **sicher** – хымқада уб.итц.

8. Азцааратә цынгылақәа:

wo – иаба, **warum** – избан, иззы, **wann** – ианба, **wie** – ишқа уб.итц.

9. Ахьызцынхәратә цынгылақәа:

worin – изла, **wofür** – иззы, **darin** – абри ала, **darüber** – убриазы, абриазы уб.итц.

Ахәоу аҕы ацынғылақәа еихарак иҕагылазаашыақәоуп. Уи адагы, цынғылақәак ахәоукәа реидхәалараҕы рхы иадырхәоит, еидхәалагатә ажәақәоуп, иаххәап: dann, deshalb, darum уб.иц.

Ацынғылақәа реиҕырцшратә степенқәа Die Steigerungsstufen der Adverbien

Ацынғылақәа эеызымпсахуа ажәахәа хәҕақәа рахь иацанакуеит, цынғылақәак ирныцшуеит аиҕырцшратә степенқәа. Урт реиҕырцшратә степенқәа шыақәгылоит аказшьарбақәа злашьақәгыло ацкара ала, аха иреихазоу астен аҕы урт ирымоуп *am ... sten* аформа мацара.

<i>Positiv</i>	<i>Komparativ</i>	<i>Superlativ</i>
früh (заа, цәыкыа)	früher	am früh(e)sten
spät (ихьшәаны)	später	am spätesten

Цынғылақәак реиҕырцшратә степенқәа шыақәгылоит иеиуеицшым ашыагәыцқәа ркынтәи (рыла):

<i>Positiv</i>	<i>Komparativ</i>	<i>Superlativ</i>
bald (ирласны)	eher	am ehesten
gern (гәацхарала)	lieber	am liebsten
viel (ирацәаны)	mehr	am meisten
wenig (имачны)	weniger	am wenigsten
	minder	am mindesten

Ахьызцынхәратә цынғылақәа Die Pronominaladverbien

Агерман бызшәаҕы ахьызцынхәратә цынғылақәа шыақәгылоит *wo* ма *da* ацынғылақәеи ацгылеи реилаларала (рыла):

wo + von = wovon (зызбахә хәоу арбан) (иззы)
da + von = davon (убри (уи) азы)

Аңғыла абжыка шытыбжы ала иалагозар аңыңыла актәи ахәта иаиуеит *wor* ма *dar* аформа:

wor + an = woran (изла)

dar + an = daran (убри ала)

Ахызыцынхәратә цыңгылақәа шоит азцааратәқәеи арбагатәқәеи хәа.

Азцааратә хызыцынхәратә цыңгылақәа шыақәгылоит азцааратә цыңгыла *wo(r)* аңгыла аццарала. Арбагатә хызыцынхәратә цыңгылақәа шыақәгылоит арбагатә цыңгыла *da(r)* аңгыла аццарала.

Ахызыцынхәратә цыңгылақәа рышыақәгылашыа асхема

Азцааратәқәа

wo	{	für	{	an
		mit		auf
		bei		aus
		durch		in
		nach		über
		von		um
		vor		unter
		zu		

Арбагатәқәа

da	{	für	{	an
		mit		auf
		bei		aus
		durch		in
		nach		über
		von		um
		vor		unter
		zu		

Ахьызцынхәратә цынгылақәа рхы иадырхәоит зыңсы там амаҕарқәа ма абстракттә еилкаарақәа ианрылацәажәо (рызбахә анырхәо). Ауаа ракәзар зызбахә рхәо (излацәажәо), усқан рхы иадырхәоит аңгыла ахаҕытә хьызцынхәра ацны.

Иеиҕхарҕшып:

Worauf wartest du?

У(бы)ззыңшузеи у(б)ара?

Ich warte auf den Bus.

Сара автобус сазыңшуп.

Auf wen wartest du?

У(бы)ззыңшыда у(б)ара?

Ich warte auf meinen Bruder.

Сара сашья сизыңшуп.

Worüber sprechen Sie?

Шәара шәызлацәажәо

(зызбахә шәхәо) закәи?

Über wen sprechen Sie?

Шәара зызбахә шәхәо

дарбан?

Wir sprechen über Musik.

Хара амузыка халацәажәоит.

Wir sprechen über unsere Freunde.

Хара хьызцәа рызбахә ххәоит.

Азцааратә хьызцынхәратә цынгылақәа рхы иадырхәар калоит зцааратә хәоуқәаны, хыхь иарбоу аҕырҕштәқәа рҕы ишаабо еиңш.

Арбагатә хьызцынхәратә цынгылақәа рхы иадырхәоит еихарак ахьызкеи (ма ахьызцынхәреи) аңгылеи реиццара еиҕахәамхарц азы.

Mein Freund sprach über sein Leben. Er sprach darüber, sehr interessant.

Сара сьыза иеиҕеихәон иара иңстазаара атәы. Иара уи (иара) иеиҕеихәон аинтерес ацацаны.

АҢГЫЛАҚӘА DIE PRÄPOSITIONEN

Агерман бызшәаҕы аңгылақәа ирыхьдырҕшуеит ахьызка ападежқәа. Аңсшәаҕы иказам аңгылақәа (аиҕагараан урт злаарҕшхо еихарак шьтынгылала ауп).

Икоуп пгылақәак падежк амацара зыхьзырқшуа: генитив, датив, аккумулятив ападежқәа хаз-хазы. Икоуп дәеа пгылақәак изыхьзырқшуа датив ападежгы аккумулятив ападежгы.

Агерман бызшәаҕы аңгылақәа еснагь игылоит изцазкуа ахьызка аңхьа, аха пгылақәак ирылшоит (икалоит) игылар ахьызка ашьтахьгы.

1. Ich gehe *durch die* Straße.

Сара амѡаду (аулица) саныланы сцоит (снейуеит).

2. *Dem Haus gegenüber* befindet sich der Markt.

Аоны аҕаңхьа аңьармыкьа ыкоуп.

Аңгылеи артикли реилалара

Präposition + Artikel

Дативи аккумулятиви ападежқәа зыхьзырқшуа аңгылақәа пытк еилалар ылшоит (калоит) иеилкаау артикли дареи. Урт реилалара арбахоит абас:

zu + der = zur

zu + dem = zum

von + dem = vom

bei + dem = beim

an + dem = am

in + dem = im

um + das = ums

durch + das = durchs

an + das = ans

auf + das = aufs

in + das = ins

Аҕырқштәқәа:

1. Wir gehen *in das* Institut. – Wir gehen *ins* Institut.

2. Ich wohne nicht weit *von dem* Institut. – Ich wohne nicht weit *vom* Institut.

Датив ападеж зыхьзырқшуа аңгылақәа

Die Präpositionen mit dem Dativ

Датив ападеж ыыхьдырқшуеит аңгылақәа: *mit, nach, aus, zu, von, bei, seit, außer, gegenüber, entgegen.*

Ағырштыққа:

1. *Aus den Zeitungen* erfahren wir viel Neues.
Агазетқаа *рқынтәи* (рыла) қара иеилаққауеит ажәабжъ
ғыцқаа рацәаны.
2. Er kommt *aus* Deutschland.
Иара Германиа *нтәда*аит (иара Германиа *тәуп*).
3. Ich fahre *mit dem* Bus nach Hause.
Сара автобусл *аоныка* сцоит.
4. *Nach der* Arbeit geht er nach Hause.
Аусура *ашьтахь* иара *аоныка* дцоит.
5. Diesen Sommer verbrachte er *bei seinen* Eltern.
Ари ақхынра иара итаацәа *рғы* ихигеит.

Аңғылаққаа *entgegen, gegenüber* лассы-лассы игылоит ахьызқа ашьтахь:

1. Das Kind geht *seinem* Vater *entgegen*.
Ахәыңы иаб диңылоит (диңыларц днәиуеит).
2. Das Haus steht *dem* Park *gegenüber*.
Аоны гылоуп апарк ағаақхәа.

Аккузатив ападеж зыхьзырқшуа аңғылаққаа Die Präpositionen mit dem Akkusativ

Аккузатив ападеж рыхьдырқшуеит аңғылаққаа: *durch, für, ohne, um, gegen, bis, entlang*.

1. Er schaute *durch das* Fenster.
Иара аңенңыыр (ахышә) ақынтәи (далңшны) дыңшуан.
2. Er kam *gegen* zehn Uhr.
Иара асаат 10 реиңш дааит.
3. Sie kämpften *gegen ihre* Feinde.
Дара рағацәа иреагыланы иқәңон.
4. Du mußt *bis* morgen warten.
Уацәынза у(бы)ңшыроуп у(б)ара.

Аңғыла *ohne* ашьтахь ахьызқа еихарак рхы иадырхәоит артикльда:
Ich übersetze den Text *ohne* Wörterbuch.
Сара атекст ажәарда иеиңазгоит.

Аңгыла *entlang* гылоит ахьызка ашьтахь:

Den Weg entlang zogen sich dichte Wälder.

Амѡа иаваршѡны абнаршѡырақѡа нашътын (шьтан).

**Датив ападежи аккузатив ападежи
зыхъзырқшуа аңгылақѡа
Die Präpositionen mit dem Dativ
und mit dem Akkusativ**

Арахъ иацанакуеит аңгылақѡа: *an, auf, hinter, neben, in, über, unter, vor, zwischen.*

Арт аңгылақѡа аккузатив рыхъдырқшуеит арѡиара ахырхарта арбараѡы, азцаара *wohin?* атак канацозар (акацараѡы). Иара убас арт аңгылақѡа датив ападеж рыхъдырқшуеит арѡиара атың арбараѡы, азцаара *wo?* атак канацозар (акацараѡы), насгъы арѡиара аамта арбараѡы азцаара *wann?* атак канацозар.

Akkusativ (wohin?)

1. Ich lege das Buch *auf den* Tisch.
Сара ашѡкѡы астал иқѡыстоит.
2. Sie hängt den Spiegel
an die Wand.
Лара асаркѡа атамц аѡы
икналхауеит.
3. Stelle den Stuhl *neben*
den Schrank!
Акѡардѡ ашьқаң иаваргыла
(иадыргыл)!
4. Die Katze setzt sich
unter den Tisch.
Ацгѡы астал ицатѡоит.
5. Ich gieße Tee *in die* Tasse.
Ацѡа ачаи тастѡоит.

Dativ (wo?)

1. Das Buch liegt *auf dem* Tisch.
Ашѡкѡы астал иқѡуп.
2. Die Spiegel hängt
an der Wand.
Асаркѡа атамц аѡы
икнахауп.
3. Der Stuhl steht *neben*
dem Schrank!
Акѡардѡ ашьқаң
иавагылоуп (иадгылоуп).
4. Die Katze sitzt
unter dem Tisch.
Ацгѡы астал ицатѡоуп.
5. *In der* Tasse ist heißer Tee.
Ацѡа ачаи ршны итаѡоуп.

6. Ich komme *in einer* Woche.

Сара мчыбжык ашытахь саауеит.

7. Es ist zwei Minuten *vor* acht.

Ө-минутк агуп ааба рзы.

In der Nacht, in diesen Tagen,

im Juni, im Herbst, im Jahre 2005.

Аккузатив ападеж афы иарбоу акацарбақәа иаадырцшуеит арѣиара.
Датив ападеж афы иарбоу акацарбақәа иаадырцшуеит аказаара.

Генитив ападеж зыхьзырцшуа аңгылақәа ***Die Präpositionen mit dem Genitiv***

Генитив ападеж рыхьдырцшуеит аңгылақәа: *unweit, statt (anstatt), während, wegen, laut, trotz, anlässlich, jenseits, diesseits, infolge, außerhalb, innerhalb.*

1. Er kam *statt seines* Freundes.

Иара иыза ицынхәрас дааит.

2. *Trotz des* Regens geht die Arbeit weiter.

Ақәа хьаас имкыкәа аусура иаццахоит.

3. *Wegen des* schlechten Wetters konnten wir nicht weiterfahren.

Амш бааҗс иахкьаны ҳара ҳамәа иаҳзацымцазеит.

4. *Während der* Deutschstunde sprechen wir nicht abchasisch.

Агерман бызшәа аурок аан ҳара аңсышәала ҳцәажәазом.

Аңгылақәа *trotz, wegen* ацәажәарафы ахархәара роуп калоит (ауеит)
датив ападеж афгы:

trotz des Regens / *trotz dem* Regen

wegen des schlechten Wetters / *wegen dem* schlechten Wetter

АИДХӘАЛАГА DIE KONJUNKTION

Агерман бызшәәы аидхәалагақәа, аңгылақәа реиңш, инарыгзоит акрызцазкуа ароль ахәоу аилазаараәы. Дара ирылшоит ажәақәа, ахәоу хәҭақәа, мамзаргы ахәоуқәа дара-дара реидхәалара.

Аидхәалагақәа реилазаашьақәа иреҭырңшны ишоит:

а) имариақәоу:

aber – аха

oder – ма, мамзар

denn – избан акәзар, избанзар

und – ..гы, ..еи .. еи

б) иеилақәоу:

sowie – иара убас

nachdem – ... ашьҭахь

trotzdem – уи адагы, усгы

so daß – убас еиңш

als ob – ... (ус) акәушәа

в) ҭба-ҭбала ишьақәгылоу:

nicht nur..., sondern auch – ... мою, ...гы

bald..., bald – зны ..., зны

Асинтаксистә роль иаҭырңшны аидхәалагақәа шоит ахьыңшымратә еидхәалагақәа (koordinierende (beiordnende) Konjunktionen), ахьыңшратә еидхәалагақәа (subordinierende (unterordnende) Konjunktionen) хәа.

Ахьыңшымратә (ихьыңшым) еидхәалагақәа Die koordinierenden Konjunktionen

Ахьыңшымратә еидхәалагақәа иеидырхәалоит ахәоу аәы ажәақәа, иеижәлантәу ахәоу хәҭақәа, мамзаргы иеижәлантәу ахәоуқәа. Ахьыңшымратә еидхәалагақәеи аидхәалагатә ажәақәеи рахь иацанакуеит:

und	– -гъы, ...еи ...еи
sowie	– иара убас
oder	– ма, мамзар
aber	– аха
doch	– аха
denn	– избан акэзар, избанзар
dann	– нас, ашьтахь, ускан
sondern	– аха
danach	– уиашьтахь
darum, deshalb, deswegen	– убри азы, акынтә

Имариоу ахьыцшымратә еидхәалагақәа (*und, aber, oder, denn...*) ахәоу афы ажәақәа реишьтагылар(шь)а иаңырхагазам.

1. Sie lernt Deutsch, *und* er lernt Englisch.

Лара агерман бызшәа лцоит, иара англаз бызшәа ицоит.

2. Ich habe viele Zeitungen *und* Zeitschriften.

Сара ирацәаны ажурналқәеи агазетқәеи сымоуп.

3. Ich wollte kommen, *aber* ich hatte keine Zeit.

Сара аара (саар) стахын, аха аамта сывамызт.

Ахәоу афы аграмматикатә тың аанкыло ажәақәа реишьтагылар(шь)а рыцсахуеит *darum, deshalb, dann, trotzdem* аидхәалагақәеи аидхәалагатә ажәақәеи.

1. Ich bin krank, *darum (deshalb)* bleibe ich zu Hause.

Сара сычмазаюуп, убри азы аоны саанхеит.

2. Ich frühstücke, *dann* gehe ich zur Arbeit.

Сара шьыжьхьа сфоит, нас аусурахь сцоит.

Ахьыцшратә еидхәалагақәа Die subordinierenden Konjunktionen

Ахьыцшратә еидхәалагақәа еихарак иеидырхәалоит ахәоу цылеи ахәоу хадеи. Урт рахь иацанакуеит: *daß, ob, weil, da, als, wenn, nachdem, bis*.

Агерман бызшәафы аидхәалагақәа рыла ишьақәгылоу ахәоу цылақәа ирымоуп ичыдоу ажәақәа реишьтагылар(шь)а: аидхәалагақәа

ианыркылоит актәи атың, уи ашьтахь ицоит азыххәаи егырт ахәоу хәтәкәи, азхәа гылоит анцәамтәы.

1. Ich weiß, *daß* er bald kommt.

Сара издыруеит иара ирласны дшаауа.

2. *Als* ich ihn besuchen wollte, war er gerade verreist.

Сара иара ибара анеира аныстахыз, иара цъара дцаны дыкан.

3. *Während* er arbeitete, rauchte nie.

Аус аниуаз аамтазы, иара бзанцы атадын дахазомызт.

4. *Nachdem* er das gesagt hatte, ging er.

Абри шихәаз еиңш, дцеит иара.

5. Er fehlt, *weil* er krank ist.

Иара дыказам, избанзар иара дычмазаоуп.

6. *Wenn* er kommt, frage ich ihn.

Иара дааир, сара сiazцаауеит.

Оба-обала ишьақәгылоу аидхәалагақәа

(Аикәшаратә еидхәалагақәа)

Die Doppelkonjunktionen

Оба-обала ишьақәгылоу аидхәалагақәа рахь иацанакуеит:

entweder ... oder

— ма ... ма

weder ... noch

— ...гы ...гы

nicht nur ... sondern auch

— мацара акәым... аха

bald ... bald

— зны ... зны

sowohl ... als auch

— еиңш

1. *Entweder* sie kommt, *oder* sie ruft uns an.

Лара ма даауеит, ма ател дахзасуеит.

2. *Weder* habe ich davon gewußt, *noch* habe ich es geahnt.

Уи (атәы) сара иагьсмаҳаит, сыгәгы азымәеит.

3. Ich habe *nicht nur* Zeitungen, *sondern auch* Zeitschriften.

Сара агазетқәа мацара ракәым, (аха) ажурналқәагы сымоуп.

4. Bald kommt er, bald geht er wieder fort.

Иара зны дааиуеит, нас (зны) нак дцоит еиҥах.

АБЫЖЪТКЪА DIE INTERJEKTION

Абыжъткъа – иеиуеицшым аоныцкатә цәаныррақәеи агәапҳарақәеи ичыдоу ринтонация (рахаракыра) аазыргшуга зезымгсахуа ажәақәа роуп.

Зегь реиҳа ахархәара змоу быжъткъақәоуп:

ah	– a
ach	– ах
au	– ау
ei	– ах, ех
hm	– хы
oh	– о
pfui	– фу
o weh	– иаууеи, ееи

Абыжъткъақәа рахь иацанакуеит ашьтыбжьфыргшратә ажәақәа:

wau-wau – ау-ау, ҳау-ҳау

kikeriki – кы-кы-кыы, кри-кәу-кәу-кәу (кыкы-кыкы) уб. итц.

Арахь иацанакуеит brava! (прауа!), Hurra! (ура!), prosit (еаанбзиала, агәабзиара азеигъашьара) ухәа реигш икоу ажәақәаггы.

Абыжъткъа еиҳарак рхы иадырхәоит ацәажәаратә бызшәафы.

Абыжъткъақәа хәоу хәтақәазам, ахәоу афы урт хазы игылоуп (изолированы).

Иаххәап:

„Hurra!“ riefen die Sportfreunde, als sie die Sportler begrüßten.

Ура! – рхәон (ихәхәон) аспорт абзиабаџцәа, дара аспортсменцәа ианрыдныхәалоз.

АСИНТАКСИС DIE SYNTAX

АХӨӨҮ ХЭТАҚӨА SATZGLIEDER

Ихадоу ахөоу хэтақөа Die Hauptglieder der Satzes

Ихадоу ахөоу хэтақөа рахь иацанакуеит азыххөааи (*das Subjekt*)
азхөеи (*das Prädikat*).

Азыххөаа Das Subjekt

Азыххөаа ианарцшуеит (ианыцшуеит) ахафь, амаңар ма иарбанзаалак еилкаарак. Азыххөаа гылоуп номинатив ападеж акны, *wer?* (дарбан?) *was?* (иарбан?) азцаарақөа ртак канатоит. Азыххөаа арбахар калөит иеиуеицшым ажөахөа хэтақөа рыла, еихарак ахьызкақөа ма ахьызцынхөақөа рыла.

Der Junge lernt in der Schule. (ахьызка)
Ацкөын ашкол дтоуп (афь ацара ицоит).
Der Kranke wurde endlich gesund. (аказшьарба)
Ачымазаа ацыхөтөан дыбзиахеит.
Er lernt gut. (ахьызцынхөа)
Иара ибзианы ацара ицоит.
Wer fehlt heute? (азцааратө хьызцынхөа)
Иагда (икамда) иахьа? (Дарбан иахьа икам?)

Агерман бызшәәҕы азыххәаа арбахар калоит иеилкаам (ихәаакәцам) ахаәҕытә хьызцынхәра *man* ала. *Man* ала ишьақәгылоу ахәоукәа рҕы азхәа еснагь игылоуп ахқатәи ахаәҕы азацә хыпхьазараҕы. Ақсшәахь ианеиҕааго зыххәаада икоу ахәоукәа реиңш иеиҕаагоит.

Man erzählt.	Иеиҕархәоит.
Man sagt.	Ирхәоит.
Man muß viel lesen.	Ирацәаны иаңхьалатәуп.
Hier darf man nicht laut sprechen.	Арака убжьи рдуны ацәажәара калазом.

Ахаәҕыдатә хәоукәа рҕы зыххәаас рхы иадырхәоит ахаәҕыдатә хьызцынхәра *es*. Аракагы азхәа еснагь игылоуп ахқатәи ахаәҕы азацә хыпхьазараҕы.

Es ist warm	– Иңхарроуп.
Es regnet	– Ақәа ауеит.
Es läutet	– Ацәцәабжьи гоит.
Es schneit	– Асы ауеит.
Es gibt dort viele Menschen	– Уака ауаа рацәаюуп.

Азхәа Das Prädikat

Ақсуа бызшәәҕы еиңш агерман бызшәәҕы азхәа шоит имариоуи иеилоуи хәа.

Имариоу азхәа еснагь иарбоуп кацарбала, убри акнытә имариоу акацарбатә зхәа ахьзуп. Иеилоу азхәагы шоит обаны: иеилоу акацарбатә зхәа, иеилоу ахьзтә зхәа хәа.

Имариоу акацарбатә зхәа (das einfache verbale Prädikat) шыақәгылоуп кацарбак ала, имариоу ма иеилоу иарбанзаалак аамқатә формаҕы.

Er *liest* eine Zeitung.

Er *hat* eine Zeitung *gelesen*.
Er *wird* eine Zeitung *lesen*.
Er *wurde* *gelobt*.

Иеилоу акацарбатә зхәа (das zusammengesetzte verbale Prädikat) шыақәгылоит ы-кацарбак рыла, ахафытә форма змоу амодалтә кацарбеи (мамзаргы даеа кацарбаки: *brauchen, scheinen, beginnen*) инфинитив ахшыюцак хада змоу акацарбеи.

Азхәа зёызыцсахуа ахәтәи азыххәааи еикәшәоит хафылеи хыпхьазаралеи.

Ich muß warten.
Du brauchst nicht diese Übung zu machen.
Er scheint ehrlich zu sein.

Иеилоу ахьызтә зхәа (das zusammengesetzte nominale Prädikat) шыақәгылоит аидхәалагеи (*die Kopula*) апредикативи (*das Prädikativ*) рыла.

Аидхәалагақәа рахь иацанакуеит: *sein, werden, bleiben, heißen*.
Аидхәалага зёызыцсахуа зхәатә хәтоуп, насгы азыххәааи иареи еикәшәоит хафылеи хыпхьазаралеи.

Er ist Arbeiter.	–	Иара дусуџуп.
Er heißt Gudisa.	–	Иара ихъзуп Гәдиса.
Daut ist Student.	–	Даут дстудентуп.
Wir sind Studenten.	–	Хара хастудентцәоуп.

Предикатив – азхәа ахьызтә хәтоуп. Ахьызтә хәтас икалар алшоит (калоит): ахьызка, аказшьарба, Partizip II иеиҥацуа акацарбақәа.

Die Tage werden kürzer.	–	Амшқәа иаха икьафхо иалагеит.
Das Bild ist schön.	–	Асахьа цшзоуп.
Die Aufgabe ist zu lösen.	–	Ахасабтә хасабуп.

Икоуп ажәеиццарала иаарҥшу иеилоу азхәақәагы:

Abschied nehmen (аиҥырцра), zum Ausdruck bringen (акы ахәара), Platz nehmen (атәара, атыҥ аанкылар), in Kauf nehmen (акы аеанраалара, уи уеанураалароуп).

Ich nehme Abschied von meinem Freund.
Соыза абзиараз хәа иасхәоит (аҥсшәа иасхәоит).

Ихадам ахәоу хәҗақәа Die Nebenglieder der Satzes

Ихадам ахәоу хәҗақәа рахь иацанакуеит: ахартәаага (*das Objekt*), ахәаақәца (*das Attribut*), аҗагылазаашьа (*die Adverbialbestimmung*).

Ахартәаага Das Objekt

Ахартәаага азхәа ахшыюцак еилкааны ианарбоит, насгьы иара иадхәалоуп.

Азыххәаа зларбоу ажәахәа хәҗақәа рыла ауп ахартәаагагьы зларбахо, аха иңиам ападежқәа руак аҕы игылоит аңгыла ацны, мамзаргьы иацзамкәа (ңгылада). Убри иахыркьаны ишоит ападежтә хартәаагеи аңгылатә хартәаагеи хәа.

Агерман бызшәаҕы ападежтә хартәаага арбахоит хьызкала ма хьызцынхәрала аккумулятив ападеж аҕы, мамзаргьы датив ападеж аҕы аңгыла ацзамкәа (ңгылада), аңгылатә хартәаага – аңгыла ацны.

Ападежтә хартәаагақәа аҗак рнаҗоит абарт азцаарақәа: *wen?*, *was?*, *wessen?*, *wem?*; аңгылатә хартәаагақәа – *an wen?*, *woran?*, *von wem?*, *wovon?* ухәа уб.иц.

1. Er nimmt *ein Buch* und liest es.

Иара ашәкәы аанкыланы (шьтыхны) даңхьоит.

2. Sie begegnet *ihm*.

Лара иара диңылоит.

3. Der Lehrer betrat *den Klassenraum*.

Арцааы акласс дыоналеит.

4. Aslan wartet *auf den Vater*.

Аслан иаб дизыңшуп.

5. Er dachte *an seine Arbeit*.

Иара иусура дазхәыңуеит.

6. Sie hoffen *auf gutes Wetter*.

Дара амш бзиа иақәгәыңуеит.

Ахартәаага аккумулятив ападеж аҕы аңгыла ацзамкәа (ңгылада) ианар-

боу иахьзуп иңиоу ахартәаага (*das direkte Objekt*). Иңиоу ахартәаага еснагь игылоуп иеиҥацуа аҥацарбақәа рышьтахь.

Franz schreibt *eine Arbeit*.

Франц аусумҥа иоуеит.

Егьырҥ ахартәаагақәа зегьы (ападежтәқәагьы, аңгылатәқәагьы) ирыхьзуп иңиам ахартәаагақәа (*das indirekte Objekt*).

Wir gratulieren *unsere Freundin* zum Geburtstag.

Хара ҳоыза зҥаб лымшира лыдахныхәалоит.

Auf wen wartest du?

У(бы)ззыңшыда у(б)ара?

Аҳәаақәца

Das Attribut

Аҳәаақәца ихадам ҳәоу хәҥоуп. Аҳәаақәца ахьызка ма уи (иара) зыңсахуа ажәа аазырҥшуа (азырбо) иарбанзаалак аҳәоу хәҥа иазырхоуп. Аҳәаақәца аҥак рнаҥоит абарт азцаарақәа: *welcher? was für ein? wessen?* ухәа уб.егь.

Аҳәаақәца шоит изцу ажәа иақәшәои (согласуемое) изцу ажәа иақәымшәои (несогласуемое) хәа.

Изцу ажәа иақәшәо аҳәаақәца иззынархо ажәа иақәшәар калоит родлеи, хыңхьазаралеи, падежлеи.

Иақәшәо аҳәаақәца арбахар калоит казшьарбала, адхаларатә хьызцынхәрала, арбагатәхьызцынхәрала, аишьҥагылатәҥхьазара хьзыла.

Ein schönes Bild hing an der Wand.

Аҥзамц аҥы икнаҳан сахьа ҥшзак.

Diese Häuser sind sehr schön.

Арҥ аонқәа даара иңшзоуп.

Mein Bruder wartet auf den Zug.

Сара сашьа адәыҥба дазыңшуп.

Heute ist der *erste* September.

Иахьа цәыббрамза акуп.

Изцу ажәа иакәымшәо ахәаакәца иззынархо ажәа родлеи, хыпхьазаралеи, падежлеи иакәшә(аз)ом. Иакәымшәо ахәаакәца аарпшхар калоит хьызкала, цынгылала, ахыпхьазаратә пхьазара хьзыла, эеиҥазымкуа аформа зцу аказшьарба ала.

Die Blumen *in der Vase* sind sehr schön.

Аваза (ашәттра) иҥагылаз ашәткәа даара ипшзоуп.

Endlich bekam ich einen Brief *von ihm*.

Ацыхәтәан (наконец) иара икынтә исоуит асалам шәкәы.

An der Wand *links* steht mein Tisch.

Армарахь аҥзамц аҥы игылоуп сара сыстол.

Die *Suchumer* Straßen sind schön.

Акәатәи амҭақәа пшзоуп.

Auf dem Tisch lagen *zwei* Hefte.

Астол иқәын ҭ-тетрадк.

Аҥагылазаашьа

Die Adverbialbestimmung

Аҥагылазаашьа еиҳарак акаҭарбатә зхәа иазырхоуп. Апсуа бызшәаҥы еипш агерман бызшәаҥы аҥагылазаашьақәа шоит абас: аҥыпырбагатә ҥагылазаашьа (*das Adverbiale des Ortes*), аамҥарбагатә ҥагылазаашьа (*das Adverbiale der Zeit*), акалашьатә ҥагылазаашьа (*das Adverbiale der Art und Weise*), амзытә рбага ҥагылазаашьа (*das Adverbiale des Grundes*), азкырбагатә ҥагылазаашьа (*das Adverbiale des Zieles, des Zweckes*).

Аҥагылазаашьақәа арбахар калоит иеиуеипшым ажәахәа хәҥақәа рыла, еиҳарак цынгылалеи апгыла зцу хьызкалеи.

Аҥагылазаашьа аҥак рнаҥоит абарт азцаарақәа: *wo?*, *wohin?*, *woher?*, *wann?*, *seit wann?*, *wie lange?*, *bis wann?*, *wie oft?*, *warum?*, *aus welchem Grunde?*, *wie?*, *auf welche Weise?*, *wozu?*, *zu welchem Zweck?*.

Meine Schwester wohnt *in der Stadt*.

Сара сахәшьа ақалақь аҥы дынхоит.

Die Kinder gehen *in den Garten*.

Ахәыцқәа абаҳчахь ицоит.

Heute schreiben die Schüler ein Diktat.
 Иахъа аџаџџџа адикџант рыџуеит.
Wegen des Regens bleiben sie zu Hause.
 Аџџа ахъауаз азы дара аџны иаанхеит.

ИМАРИОУ АХѐОУ DER EINFACHE SATZ

Имариоу ахѐоу аџы ажѐаџѐа реишьџагылара(шьа) Die Wortfolge im einfachen Satz

Ахѐоу хѐџаџѐа аки-аки реишьџагылашьа ахѐоу аџы ажѐаџѐа реишьџагылар(шь)а хѐа иашьџоуп.

Абызшѐаџѐа рџы ахѐоу хѐџаџѐа ирымазар калоит ихадоу аишьџагылашьатѐ хкџѐа џба: иалкаау ажѐеишьџагылашьа, зых иаџѐиџу (иалкаам) ажѐеишьџагылашьа.

Иалкаау ажѐеишьџагылашьа змоу абызшѐаџѐа ркны ахѐоу ахѐџаџѐа ирымоуп ахѐоу аџы иалкаау аџыџ, урт рџыџџѐа уџсахыр калазом, избанзар рџакџѐа реырыџсахуеит. Арт абызшѐаџѐа рахъ иаџанакуеит агерман бызшѐагы.

Аџсуа бызшѐеи агерман бызшѐеи рџы ажѐаџѐа реишьџагылашьа еиџшзам. Аџсуа бызшѐаџѐы ахѐоу хѐџаџѐа ирымоуп, шамахамзар, зых иаџѐиџу, иалкаам аишьџагылашьа хѐа иџхъазоуп. Арака ахѐоу ахѐџаџѐа рџыџџѐа рыџсахыр калоит, уи азы рџакџѐа (рфункциа) џсаххазом.

Peter sieht Anna. – Петер Анна дибейт. (Арака Петер зыххѐаауп, Анна харџѐаагоуп).

Anna sieht Peter. – Анна Петер дылбейт. (Арака Анна зыххѐаахейт, Петер харџѐаагахейт).

Дамей Мадина длазџаауан.

Мадина Дамей длазџаауан. (Арака рџыџџѐа шырыџсахызгы, аџыџъарагы Дамей зыххѐаазар ауеит, Мадина – харџѐаагазар).

Мақтина Алхас диазцаауан.

Алхас Мақтина диазцаауан. (Арака Мақтина зыххэаауп.
Алхас хартэаагоуп.)

1. Ажэабжытэ хэоу аёы ажэақэа реишьтагылара(шьа) Die Wortfolge im Aussagesatz

Агерман бызшэа инейцыхым ажэабжытэ хэоу аёы азыххэаа гылоуп актэи атың аёы, азхэа – аобатэи атың аёы:

1	2	
Wir	lernen.	Хара ацара хцоит.
азыххэаа	азхэа	

1	2	
Der Student	antwortet.	Астудент атак каицоит.
азыххэаа	азхэа	

Инейцыху ажэабжытэ хэоу аёы ажэақэа ироур калоит ииашоу аишьтагылашьеи (прямой порядок) иаархэу аишьтагылашьеи (обратный порядок).

Ажэақэа ииашаны реишьтагылар(шь)аёы азыххэаа актэи атың аёы игылоит, аобатэи атың аёы – азхэа. Уи ашьтахь егырт ихадам ахэоу хэтақэа.

1	2	3
Wir	arbeiten	am Tage.
Хара	аус аауеит	ёынла.

Ажэақэа иаархэны реишьтагылар(шь)аёы актэи атың аёы игылоит ихадам ахэоу хэта, аобатэи атың аёы – азхэа, азхэа ашьтахь (ахцатэи атың аёы) игылоуп азыххэаа.

1	2	3
Am Tage	arbeiten	wir.
Ёынла	аус аауеит	хара.

Ажэақэа ииашангы иаархэынгы реишьтагылар(шь)аёы азхэа зёызыңсахуеи зёызымңсахуеи ахэтақэа рыла ишьақэгылозар, аобатэи атың аёы игылоит зёызыңсахуа ахэта, зёызымңсахуа ахэта ацыхэтэан игылоит.

1	2	3		
Die Hausaufgabe	<i>ist</i>	heute	<i>leicht</i>	(Ииашоу аишьт.)
Heute	<i>ist</i>	Hausaufgabe	<i>leicht</i>	(Иаархәу аишьт.)

1	2	3	4		
Er	<i>hat</i>	gestern	die Hefte	<i>gekauft</i>	(Ииашоу аишьт.)
Gestern	<i>hat</i>	er	die Hefte	<i>gekauft</i>	(Иаархәу аишьт.)

2. Азцааратә хәоу афы ажәакәа реишьтагылар(шь)а Die Wortfolge im Fragesatz

Азцааратә хәоу зцааратә ажәада ишьақәгылазар, азхәа гылоит актәи атың афы, азыххәаа гылоит аобатәи атың афы (азхәа ашьтахь). Азхәа ы-хәтак рыла ишьақәгылазар, зеызыңсахуа ахәта актәи атың афы игылоит, зеызымңсахуа ахәта – ахәоу анцәамтәфы.

Arbeiten Sie am Tage?

Аус жәуама еынла? (Еынла аус жәуама?)

Hast du gestern die Hefte gekauft?

У(б)ара иацы атетрадқәа аау(б)хәама?

Азцааратә хәоу зцааратә ажәала ишьақәгылазар, актәи атың афы игылоит азцааратә ажәа, аобатәи атың афы игылоит азхәа. Азхәа ы-хәтакны (ы-хәтак рыла) ишьақәгылазар, зеызыңсахуа ахәта аобатәи атың афы игылоит, зеызымңсахуа ахәта ахәоу анцәамтәфы, азыххәаа ахқатәи атың афы.

1	2	3	
Wohin	gehen	Sie	nach der Arbeit?

Шәабаци шәара аусура ашьтахь?

1	2	3	
Wann	haben	Sie	Ihre Arbeit beendet?

Шәара аусура шәанбалгеи?

3. Адцаратә хәоу ағы ажәакәа реишьтагылар(шь)а Die Wortfolge im Aufforderungssatz

Адцаратә хәоу ағы азхәа актәи атың ағы игылоит.

Kommen Sie an die Tafel, Astanda!

Gib mir, bitte das Buch!

Geben Sie mir bitte das Buch!

Lies laut!

4. Ахәоу ы-хартәаагак анамоу ажәакәа реишьтагылашь(р)а Die Wortstellung in Sätzen mit Dativ- und Akkusativobjekten

Ахәоу ағы ахартәаагакәа ыба аныкоу ажәакәа реишьтагылашь(р)а
шьақәгылоит абас:

1. ы-хьызкак хартәаагакәаны ианыкоу аңхьатәи атың ааннакылоит да-
тив ападеж ағы игылоу ахартәаага (**Dativobjekt**), уи иашьтанеиуеит (иашьта-
гылоит) аккузатив ападеж ағы игылоу ахартәаага (**Akkusativobjekt**).

Der Lehrer gibt dem Hörer das Heft.

Арцаы азырәы атетрад ииҥоит.

2. Ахьызцынхәреи ахьызкеи хартәаагакәаны ианеицыкоу ахьызка
аңхьа ахьызцынхәра гылоит.

Der Lehrer gibt ihm das Heft.

Арцаы иара атетрад ииҥоит.

3. ы-хьызцынхәрак хартәаагакәаны ианыкоу аңхьатәи атың
ааннакылоит аккузатив ападеж ағы игылоу ахартәаага, уи
иашьтанеиуеит датив ападеж ағы игылоу ахартәаага.

Der Lehrer gibt es ihm.

Арцаы иара иара ииҥоит.

ИЕИЛОУ АХӨӨУ DER ZUSAMMENGESETZTE SATZ

Аңсуа бызшәеи аурыс бызшәеи рәы еипш агерман бызшәәғьы иеилоу ахәоукәа шоит ѳбаны:

1. Иеилоу ихьыңшым ахәоукәа (*Die Satzreihe*)
2. Иеилоу ихьыңшу ахәоукәа (*Das Satzgefüge*)

Иеилоу ихьыңшым ахәоукәа (Ихьыңшым-еилатә хәоукәа)

Die Satzreihe

Иеилоу ихьыңшым ахәоукәа шыақәгылоит ѳба ма инареиханы зхала икоу инейцыху, ма инейцыхым ахәоукәа рыла. Урт ахәоукәа дара-дара еидхәалахоит аидхәалагақәа рыла, мамзаргы еидхәалагада.

Аидхәалара моаңысуеит ихьыңшым аидхәалагақәеи. мамзаргы аидхәалагатә ажәақәеи (аидхәалага афункциа моаңызго ацынгылақәа) рыла.

Es war schon Herbst, *und* fast jeden Tag regnet es.

Alle schliefen, es war ganz still.

Mein Freund kann nicht mitkommen, *denn* er ist sehr beschäftigt.

Еиҳарак ахархәара змоу аидхәалагақәеи аидхәалагатә ажәақәеи рахь иаңанакуеит:

а) аидхәалагақәа:

und	– .. гьы, усгы
sondern	– аха
oder	– ма, мамзар
aber	– аха, акәымзар
denn	– избанзар, избан акәзар

б) аидхәалагатә ажәақәа:

denn	– нас(гы)
darum	– убри акынтә (убри азы)

wann	-ан-
wo	-ахь-
deshalb	убри акынтә
deswegen	убри акынтә
also	убас
wie	-ш-
trorzdem	уахәамцшыкәа, агәхьаа мкыкәа
sonst	нас уи адагы
außerdem	уи адагы

Иеилоу ихьыцшым ахәоукәа рәы ажәакәа реишьтагылашь(р)а

Зхала икоу ажәабжытә хәоу афы ажәакәа реишьтагылашь(р)а шыкоу еицш ауп, ихьыцшым ахәоукәа рәгы ишыкоу ажәакәа реишьтагылашь(р)а. Ихьыцшым аидхәалагакәа реихарак ажәакәа реишьтагылашь(р)а иацырхагазам (ианырзом). Уи иаанаго убри ауп, аидхәалага ашьтахь игылар алшоит иарбанзаалакгы ахәоу хәта (азхәа ада).

Иеицхарцшып:

Wir backen eine Torte, denn morgen haben wir zu Hause ein Fest.
Wir backen eine Torte, denn wir haben morgen zu Hause ein Fest.
Хара аторт хзуеит, избанзар хара уацәы аоны аныхәа
хамоуп.

Аха *also, außerdem, dennoch, daher, trotzdem, deshalb, darum, deswegen, dann* аидхәалагатә ажәакәа. ажәакәа реишьтагылашь(р)а иацырхагоуп. Убри акнытә арт аидхәалагатә ажәакәа рышьтахь иаразнак игылоит әеызыцсахуа азхәа, уи аһаасан егырт ахәоу хәтакәа:

1. Ich gehe zuerst zum Unterricht, *dann* gehen wir ins Kino.

Рацхьа сара сцоит әеазыкацарахь, нас хара акино ахь
хцоит.

2. Ich habe ihn lange nicht gesehen, *deshalb* besuchte ich ihn.

Сара иара акыраамта цуан дсымбеижьтәи, убри
акнытә сара иара ибара сцеит.

Иеилоу ихьыцшу ахәоукәа Das Satzgefüge

Ацсуа бызшәәи аурыс бызшәәи реицш агерман бызшәәҭгы иеилоу ихьыцшу ахәоу шыақәгылоит ахәоу хадеи (*der Hauptsatz*) акы ма инареиханы ахәоу цылақәеи (*der Nebensatz*) рыла. Ахәоу цыла еснагь ахәоу хада иадхәалоуп.

Ахәоу цылақәа ахәоу хада иадхәалахоит ихьыцшу аидхәалагақәеи аидхәалагатә ажәақәеи рыла. Аидхәалагатә ажәақәа рахь иацанакуеит: азыкашьатә хьызцынхәрақәа (*der, die, das; welcher, welches, welche; wer, was*); ацынгалақәа (*wo, wohin, woher, wie* уб.егь.); ахьызцынхәратә цынгылақәа (*wofür, wovon, woraus, worüber* уб.егь.).

Аидхәалагатә ажәақәа ахәоукәа реидхәалара адагьы ахәоу аҭы ихәоу хәҭақәоуп. Ихьыцшу аидхәалагақәа функциас имоацырго аидхәалара мацара ауп.

1. Ich weiß, daß er heute kommt.

Сара издыруеит, иара иахьа дшаауа.

2. Ich weiß nicht, wer (азыххәаа) heute kommt.

Сара исыздырзом, иахьа иаауа
дарбан (азыххәаа).

Ахәоу цылақәа ахәоу хада иалыркаауеит кьардала.

Ацсуа бызшәәи аурыс бызшәәи рҭы еицш агерман бызшәәҭгы ахәоу цыла гылар алшоит ахәоу хада аҭхьа, ахәоу хада ашьҭахь, ахәоу хада агәҭаны.

1. Nachdem ich meine Hausaufgaben gemacht hatte, ging ich spazieren.

Сыюныкатәи адцақәа аныкасца (анынасыгза) ашьҭахь,
сара сцеит неиааира.

2. Ich ging, nachdem ich meine Hausaufgaben gemacht hatte, spazieren.

Сара сцеит, сыюныкатәи адцақәа аныкасца ашьҭахь,
неиааира.

3. Ich ging spazieren, nachdem ich meine Hausaufgaben gemacht hatte.

Сара сцеит неиааира, сыюныкатәи адцақәа аныкасца
ашьҭахь.

Иеилоу ихьыцшу ахәоукәа рәы ажәакәа реишьтагылашь(р)а

Зхала икоу ажәабжтә хәоу афы еицш ауп ишыкоу ахәоу хадафгы
ажәакәа реишьтагылашь(р)а. Ахәоу цыла ахәоу хада агәтани ашьтахь
игылазар, уи ахәоу хәта хада ажәакәа реишьтагылашь(р)а иаңырхагазам.

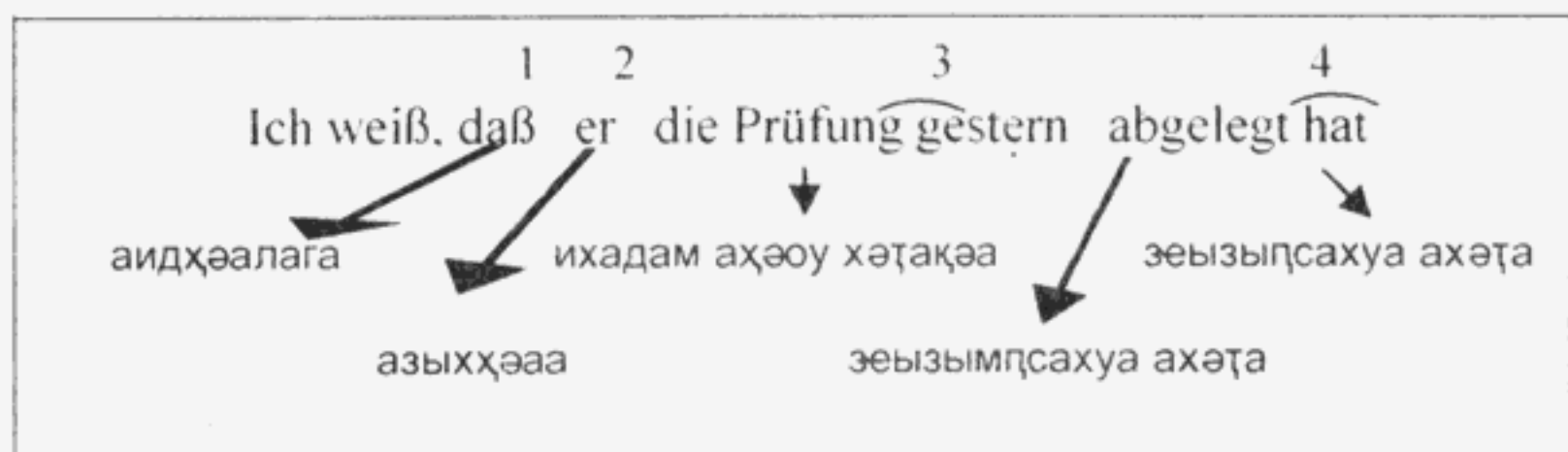
1. Die Stadt, wo ich lebe, ist sehr schön.
Ақалақь, сара сахьынхо, даара ицшзоуп.
2. Ich gehe zum Bahnhof, weil mein Freund heute kommt.
Сара авокзал (аангылартахь) ахь сцоит, избанзар
иахьа даауеит сара соыза.

Ахәоу цыла ахәоу хада аңхьа игылазар, ускан ахәоу хадафы азхәа
зёзыцсахуа ахәта гылоит ахәоу цыла ашьтахь.

Wenn es morgen nicht regnet, gehen wir spazieren.
Уацәы ақәа млеир (амур), хара хцоит ныкәара.

Ахәоу цылақәа ирымоуп ицыдоу ажәакәа реишьтагылашь(р)а.

Актәи атыц афы игылоуп ихьыцшу аидхәалага ма аидхәалагатә ажәа.
Ишаңу еицш (абжьааңны) аидхәалага ашьтахь игылоуп азыххәаа, уи
анаосан ихадам ахәоу хәтақәа, анцәамтафы игылоуп азхәа (а-хәтакны
икоу азхәа акәзар, зёзыцсахуа ахәта ацыхәтәантәи атыц афы игылоит,
зёзымцсахуа ахәта уи аңхьа игылоит):

Акацарба акәытхатә цынгылақәа ахәоу цылафы иакәытхазом
акацарба иацны ирыоуеит.

Ich habe gehört, daß dein Vater morgen zurückkehrt.
Сара исаҳаит, уацәы уара уаб дшыхынхәуаз.

Ахаргьежьратә хьызцынхәра «*sich*» азыххәаа ашьтахь игылоит,

азыххэаа хәҕытә хьызцынхәразар, азыххэаа аҭхьа игылоит, азыххэаа хьызказар.

1. Ich weiß, daß *er sich* schon zwei Wochen lang in Suchum befindet.

Сара издыруеит, шьта ҕымчыбжь шцуа иара Акәа дыкоижьтеи.

2. Ich weiß, daß *sich Genosse Iwanov* schon zwei Wochen lang in Suchum befindet.

Сара издыруеит, шьта ҕымчыбжь шцуа аҕыза Иванов Акәа дыкоижьтеи.

Амапкра *nicht* гылоит мапкра зызнауа ахәоу хәта аҭхьа.

1. Er sagt, daß er heute nicht spät kommt.

Иара ихәоит, иара иахьа ихьшәамкәа (дагымхакәа) дшаауа.

2. Ich weiß, daß Marta heute nicht abfährt.

Сара издыруеит, Марта иахьа дшымцо.

Ахартәаагатә хәоу цылақәа

Die Objektsätze

Иеилоу ихьыңшу ахәоу аҕы ахартәаагатә хәоу цылақәа инарыгзоит ахартәаага афункциа, ахәоу хада иадхәалахоит аидхәалагақәеи (*daß, ob*) аидхәалагатә ажәақәеи (*wo, wohin, wer, was, wann, wie, woran, womit, worauf, wofür* уб.егь.)рыла.

Ахартәаагатә хәоу цылақәа зцаарақәас иаархәоит *was?, wen?, wem?, worüber?* уб.иц.

1. Sie sagt, daß er gleich kommt. – (Was sagt sie?)

Лара илхәоит, иара уажәы дшааиуа.

2. Ich weiß nicht, *wie* man dieses Wort ins Abchasisch übersetzt. – (Was weiß ich nicht?)

Сара исыздыруам, ари ажәа аҭсшәахь ишеиҭарго.

3. Die Eltern interessieren sich, *womit* sich ihre Kinder beschäftigen. – (Wofür interessieren sich die Eltern?)

Атаацәа интересс ирымоуп, дара рхәыцқәа зәу (икарцо).

4. Er weiß nicht, *ob* sie noch dort wohnt. – (Was weiß er nicht?)
Иара издырзом, лара уажэыгь уа дынхо днымхо.

Ахартэаагатэ хэоу цылақэа ахэоу хада иадхэалахар калоит еидхэалагадагы. Ускан урт ирымоуп зхала икоу ахэоу ажэақэа реи-шьтагылашь(р)а.

1. Der Lehrer sagt, *daß* dieser Schüler gestern gefehlt hat.
2. Der Lehrer sagt, dieser Schüler hat gestern gefehlt.
Арцаоы ихэеит, ари ацаоы иацы дшагхаз (дшыкамыз).

Ахэаақэцатэ хэоу цылақэа Die Attributsätze

Иеилоу ихыңшу ахэоу аёы ахэаақэцатэ хэоу цылақэа инарыгзоит ахэаақэца афункциа, урт зцаарақэас иаархэоит *welche?*, *welcher?*, *welches?*, *welche?*, *was für ein?*

Ахэаақэцатэ хэоу цылақэа ахэоу хада ахыызка ма ахыызцынхэра иадхэалахоит азыкашьбатэ хыызцынхэрақэа *die (welche)*, *der (welcher)*, *das (welches)*, *die (welche)* рыла.

Азыкашьбатэ хыызцынхэра ароди ахыңхьазареи ахэоу хадаёы ихэаақэызцо ажэа иахыңшуп, ападеж – ахэоу цылаёы азыкашьбатэ хыызцынхэра асинтаксистэ функция.

1. Das Denkmal, *das* auf dem Zentralplatz errichtet wurde, ist sehr schön.
(*das* – зыххэаауп, абжьаратэ род, *Nominativ* ападеж).
Абака, ашта хадаёы иргылаз, даара иңшзоуп.
2. Meine Republik, *deren* Geschichte weltbekannt ist, liegt am Schwarzen Meer.
(*deren* – хэаақэцоуп, ахэса ррод, *Genitiv* ападеж).
Среспублика, зтоурых адунеи иадыруа, Амшын еиқэа аёықэан ишьтоуп.
3. Der Mann, *dem* ich den Weg zum Hotel zeigte, ist ein Ausländer.
(*dem* – иңиам ахартэаага, ахацэа ррод, *Dativ* ападеж).
Асасааиртахь амёа зсырбаз ауаёы, дтэымуаюуп.

4. Der kindergarten, *in den* er sein Kind jeden Morgen bringt, liegt einige Schritte von seinem Hause.

(*in den* – атыңтә тагылазашья, ахацәа ррод, *Akkusativ* ападеж).

Ахәыцбахча, есышыжь иара ихәыцы дахыго, ионы акынтәи шыәәқәак рнаосан игылоуп.

Аамтатә хәоу цылақәа

Die Temporalsätze

Иеилоу ихыыцшу ахәоу аәы аамтатә хәоу цылақәа инарыгзоит аамтарбагатә тагылазашья афункциа, насгы ртак карцоит абарт азцаарақәа:

wann?	–	ианба?
seit wann?	–	ианбеижьтәи?
wie lange?	–	шака аамта?
bis wann?	–	ианбанза?

Аамтатә хәоу цылақәа ахәоу хада иадхәалахоит иеиуеицшым аидхәалагақәа рыла: *als, wenn, nachdem, während, bevor, ehe, sobald, solange, bis, seit, seitdem*.

Аидхәалага *als* еснагь иаанарцшуеит зныктәи арәиара (однократное действие) ииасхьоу аамтаәы.

Als ich die Schule beendet hatte, fuhr ich nach Moskau.
Сара ашкол саналга, Москвака сцеит.

Аидхәалага *wenn* иаанарцшуеит:

а) кырынтә (аиҭакаларатәи) арәиара (многократное действие) ииасхьоу аамтаәы:

Jedes Mal, *wenn* ich meine Heimatstadt besuchte, erinnerte ich mich an meine Kindheit.

Еснагь, сара сықалақь гәакьахь саацыцхьаза, исгәалашәалон схәыцра.

б) арѣиарá уажэтәи ма икалаша аамтæфы, знык акәу, кырынтә акәу ианымѡаҕысуазаалак:

1. *Wenn* der Frühling kommen wird, wird alles ausblühen.

Ааҕынра анааилак, зегы шәтүеит.

2. *Wenn* ich die Schule absolviert habe, werde ich weiter studieren.

Сара ашкол саналгалак, ацара иаццоит.

Аидхәалага *nachdem* аамтатә хәоу цылаҕы рхы иадырхәоит, иара аҕиара ахәоу хада аҕиара аҕхьа икалазар:

Nachdem er viel geschlafen hat, fühlte er sich besser.

Ирацәаны даныцәа ашьтахь, иара деиҕыны ихы ибоит.

Ахәоу хадеи ахәоу цылеи рҕы арѣиарақәа еицыкалар алшоит, мамзаргы ахәоу цыла аҕиара ахәоу хада аҕиара иаҕыюлар калоит (аҕхьа икалар ауеит). Арака ахархәара аиуеит абас еиңш икоу аамтатә формақәа:

<i>Ииасхьоу аамтæфы</i>	<i>ахәоу цылаҕы</i>	<i>ахәоу хадаҕы</i>
	Plusquamperfekt	Präteritum
	Nachdem er die Arbeit (Als) <i>beendet hatte,</i>	<i>fuhr</i> er in Urlaub.
<i>Уажэтәи (икалаша) аамтæфы</i>	Perfekt	Präsens / Futurum
	Nachdem er die Arbeit (Als) <i>beendet hat,</i>	<i>fährt</i> er in Urlaub. (<i>wird</i> er in Urlaub <i>fahren</i>).

Аидхәалага *während* иаанарҕшуеит арѣиара аицкалара, убри акнытә ахәоу хадаҕгы ахәоу цылаҕгы рхы иадырхәоит иеиңшу аамтатә формақәа.

Während mein Bruder las; sah meine Schwester fern.

Сара сашьа ашәкәы данаҕхьоз, сахәшьа ателербага дахсагшуан.

Аидхәалага *bevor*:

Bevor ich diese Arbeit beginne, spreche ich mit meinen Kollegen.

Ари аусутә салагаанза, сөүзцәа (сколлегацәа) срацәажәоит.

Аидхәалага *bis*:

Ich warte, *bis* du zurückkommt.

Сара сыңшуеит, уара ухынхәаанза.

Аидхәалага *seit, seitdem*:

Seit (seitdem) mein Bruder die Schule beendet hat, arbeitet er in einer Fabrik.

Сашья ашкол даналга аахыс, аус иуеит иара афабрикаәы.

Аидхәалага *sobald*:

Sobald Monika ihre Arbeit gemacht hat, wird sie sich erholen.

Моника лусутә дшалгалак (еиңш), лыңсы лшьоит.

Аидхәалага *solange*:

Solange er Fieber hat, muß er im Bett liegen.

Ашоура иманаңы, иара дышьтазароуп.

Амзытә хәоу цылақәа

Die Kausalsätze

Иеилоу ихьыңшу ахәоу аәы амзытә хәоу цылақәа инарыгзоит амзытә тагылазаашья афункциа, насгы зцаарақәас ианахәоит: **warum?** – избан?, **aus welchen Grunde?** – иззы?, мзызс иамоуи (иарбан)?

Амзытә хәоу цылақәа ахәоу хада иадхәалахоит аидхәалагақәа *weil, da* рыла.

Аидхәалага *weil* зцу ахәоу цылақәа гылоуп абжьяаңны (ишаңу еиңш) ахәоу хада ашьтахь, аидхәалага *da* зцу ахәоу цылақәа – ахәоу хада аңхья.

1. Ich kann schweren Text nicht übersetzen, *weil* ich kein Wörterbuch habe.

Сара ари атекст уадаә сзеиҥгазом, избан акәзар сара исымазам ажәар.

2. *Da* ich mich schlecht fühlte, gehe ich zum Arzt.

Сара сгәы бзиам акынтә (сгәы злабзиам ала), аҳақым иахь сцоит (сцароуп).

Ахьыңшратә хәоу цылақәа

Die Konditionalsätze (Die Bedingungssätze)

Иеилоу ихьыңшу ахәоу аҕы ахьыңшратә хәоу цылақәа инарыгзоит ахьыңшратә тагылазашья афункциа, насгы зцаарас ианахәоит: *unter welcher Bedingung?*

Ахьыңшратә хәоу цылақәа ахәоу хада иадхәалахоит аидхәалага *wenn* (уарла-шәарла *falls*) ала.

Wenn das Wetter im Sommer schön ist, kann man sich gut erholen.

Аңхын амшқәа бзиазар, ибзианы уңсы ушьяр калоит (улшоит).

Ахьыңшратә хәоу цылақәа ахәоу хада иадхәалахар калоит еидхәалагадагы. Еидхәалагада ишьякәгылоу ахәоу цылаҕы ажәақәа реишьтагылашь(р)а азцааратә ажәа зцым зхала икоу азцааратә хәоу иеиңшуп. Азхәа зеызыңсахуа ахәта актәи атың аҕы игылоуп, зеызымңсахуа ацыхәтәаны игылоуп.

Ахәоу цыла ахәоу хада аңхья игылазар, ахьыңшратә хәоу цылаҕы ахәоу хада алагоит ажәақәа *so* ма *denn* рыла.

Wirst du zu mir fahren, *so* rufe mich an.

Сара сахь (сышка) у(б)ааиуазар, ател у(бы)сзас.

Азкытә хәоу цылақәа

Die Finalsätze

Азкытә хәоу цылақәа инарыгзоит азкытә (азкырбагатә) тагылазашья афункциа. Уи зцаарақәас ианахәоит: *wozu?* (иззы), *zu welchem Zweck?* (иззыкузеи? иззыкауцазеи!..).

Азкытә хәоу цылақәа схәоу хада иадхәалахоит аидхәалага *damit* ала.

Er gibt mir eine neue Zeitschrift, *damit* ich seinen Artikel lese.

Иара сара ажурнал ҕыц сиҕеит, истатиа саңхьаразы.

Азгәәтә: Ахәоу хадеи ахәоу цылеи рәы зххәаак акәзар икоу, азкытә хәоу цыла ацынхәрас рхы иадырхәоит аинфинитивтә еицааира *um... zu*.

Ich lese den Satz noch einmal.
damit du ihn besser verstehst.

Сара ахәоу дәәа знык
саңхьоит, уара иеиғыны
иеилукааразы.

Ich lese den Satz noch einmal.
um ihn besser *zu* verstehen
(*damit* ich ihn besser verstehe).

Сара ахәоу дәәа знык
саңхьоит, иеиғыны
аилкааразы.

Атыңтә хәоу цылақәа

Die Lokalsätze

Атыңтә хәоу цылақәа инарыгзоит атыңтә тагылазаашья афункциа.
Уи зцаарақәаны иаанахәоит: *wo?* (иаба?), *wohin?* (иабыкәу?), *woher?* (иабантә?).

Атыңтә хәоу цыла ахәоу хада иадхәалахоит аидхәалагатә ажәақәа *wo, wohin, woher* рыла.

Überall, *wo* wir waren, sahen wir viel Interessantes.

Зехьынцъара, хара хәхьыказ, аинтерес зцаз рацәаны
иаабейт.

Ахәоу хадаәы атыңтә хәоу цыла аидхәалагатә ажәақәа лассы-
лассы ирықәшәоит цакыла ирышьяшәалоу ацынгылақәа: *dort, da* (уа,
уака), *dahin, dorthin* (уахь), *daher* (уахьынтә).

1. Ich fuhr *dahin*, wo meine Schwester lebt.

Сара сцеит уахь, саҳәшья дахьынхо.

2. Er arbeitet *dort*, wo mein Vater früher gearbeitet hat.

Иара аус иуейт уака, анкья сара саб аус ахьиуаз.

Акалашьатә хәоу цылақәа

Die Modalsätze

Акалашьатә хәоу цыла инанагзоит акалашьатә тагылазаашьа афункциа. Уи зцаарақәас ианахәоит: *wie?* (ишқа?), *auf welche Weise?* (ишқа? ишқакалеи?).

Акалашьатә хәоу цылақәа калар алшоит ишьақәырғәғәаратәқәани имакратәқәани. Ашьақәырғәғәаратәқәа ахәоу хада иадхәалахоит аидхәалага *indem* (убриала) ала, амакратәқәа – иеилоу аидхәалагақәа *ohne daß* (уи ада) *statt (anstatt) daß* (убри атыңан) рыла.

1. Wir übersetzen die Texte,
indem wir das Wörterbuch
gebrauchen.

Хара атекстқәа еиҥаагоит,
ажәар ахархәарала (ххы
иархәо).

2. Die Kinder gingen ins Kino,
ohne daß die Eltern es erlaubten.

Ахәыцқәа акино ахь
ицеит, рҥаацәа
ирамхәазакәа (рҥаацәа
ркынтәи азин рымазамкәа).

Ахәоу хадеи амакратә калашьатә хәоу цылеи рҥы зыххәаак акәзар икоу, акалашьатә хәоу цыла ацынхәрас рхы иадырхәоит аинфинитивтә еицааира:

Er ging fort, *ohne daß* er ein Wort sagte. =

Er ging fort, *ohne* ein Wort zu sagen.

Иара дцеит ажәакгы мхәазакәа.

Акалашьатә хәоу цылақәа рахь иацанакуеит аиҥырҥшратә хәоу цылақәа (Die Komparativsätze).

Аиҥырҥшратә хәоу цылақәа

Die Komparativsätze

Аиҥырҥшратә хәоу цылақәа ахәоу хада иадхәалахоит аидхәалагақәа *wie, als, je ... desto, (je ... um so)* рыла.

Аиғырцшратә ҳәоу цыла аидхәалага *wie* ала иалагозар, ахәоу хадағы ажәа *so* лассы-лассы ахархәара аиуеит.

Er arbeitet *(so)*, *wie* er konnte.

Иара убас аус иуан, излаилшоз ала.

Ахәоу хадағы аказшьарба ма ацынгыла аиғырцшратә степен ағы иарбазар, ахәоу цылағы ахархәара аиуеит аидхәалага *als*.

Sie sprach *besser* deutsch, *als* wir erwartet hatten.

Лара агерман бызшәала иеиғыны дцәажәон, ҳара ҳшақәымгәыгуаз ала.

Аиғырцшратә ҳәоу цыла иаанарцшыр калоит иреалтәым (ицабыргым) аиғырцшра. Иреалтәым (ицабыргым) аиғырцшратә ҳәоу цыла алагоит еихарак аидхәалага *als ob* ма *als* рыла. Азхәа гылоит кониунктив аформағы.

Er sang so schön, *als ob* er ein Sänger wäre.

Мамзаргы:

Er sang so schön, *als* wäre er ein Sänger.

Иара убас ибзианы ашәа ихәеит, шәахәадык иакәызшәа.

Аидхәалага *als* ашьтахь акацарба гылоуп ахәоу цыла алагамта-ғыцәкәа.

Азоужьратә ҳәоу цылақәа

Die Konzessivsätze

Азоужьратә ҳәоу цыла зцаараны иаанахәоит: *trotz welchen Umstandes?*

Азоужьратә ҳәоу цылақәа ахәоу хада иадхәалахоит аидхәалагақәа *obwohl, obschon, obgleich, trotzdem, wenn ... auch* рыла.

1. *Obwohl* die Aufgabe schwer war, hat er sie gelöst.

Аҳасабтә шыададызгы, иара ихасабит.

2. Wir werden diese Arbeit zu Ende führen, *wenn es auch* nicht leicht ist.

Ҳара ари аусутә ацыхәанза инаҳагзоит, иара шымариамгы.

Ҷыдала (иалкааны) иазгәәтәтәуп.

Иеиқәаҳаңхьазаз аидхәалагақәа рыдагы арака азоужьратә хәоу цылақәеи ахәоу хадеи еидхәалахоит:

а) азцааратә ажәа ахәтач *auch* ацны;

б) ахәтач *so* – ацынгыла (ма аказшьарба) рыла:

was ... auch, wo ... auch, wie ... auch,

so – ацынгыла (ма аказшьарба)

1. *Wie spät es auch ist, ich will meine Arbeit zu Ende führen.*

Егъа ихьшәахаргы (игәианхаргы), сара исҭахуп сусутә салгар.

2. *Er führte seine Arbeit, so schwer es war, zu Ende.*

Егъа иуадаџзаргы (ицәгъазаргы), иара иусутә далгеит.

Азоужьратә хәоу цылақәа калар аеит еидхәалагадагы. Ускан азхәа эеызыңсахуа ахәта актәи атың аҕы игылоит, азыххәа иашьтанеиуеит *auch*.

Ist die Arbeit auch schwer, ich werde zu Ende führen.

Аусутә шыцәгъоугы (шыуадаџугы), сара инасыгзоит (икасцоит).

Аишьтагылатә хәоу цылақәа

Die Folgesätze

Аишьтагылатә хәоу цыла ахәоу хада иадхәалахоит аидхәалага *so daß* ала.

Er hat Deutsch gründlich studiert, *so daß* er jetzt deutsche Zeitschriften ohne Wörterbuch liest.

Иара агерман бызшәа интқааны (ибзиааны) ицеит, убри акынтә иара уажәшьта жәарда агерман журналқәа дрыңхьоит.

Ари аидхәалага (*so daß*) чыдарас иамоу убри ауп, иара (*so*) гылар алшоит ахәоу хадаҕы, егъи ахәта (*daß*) – ахәоу цылаҕы.

1. *Er studiert fleißig, so daß er alle Prüfungen gut ablegte.*

Иара иеадцаланы ацара ицон азы, аңышәарақәа зегъы ибзианы иаиҕеит.

2. *Er studiert so fleißig, daß er alle Prüfungen gut ablegte.*

Иара убас иеадцаланы ацара ицон азы, аңышәарақәа зегъы ибзианы иаиҕеит.

А А М Т А А Р Б А Ш Ь А Қ Ә А

DIE ZEITANGABEN

АМШ ААМҒАҚӘА

DIE TAGESZEITEN

Егьырғ абызшәәқәа рёы еиңш агерман бызшәәғьы икоуп иеи-
уеиңшым аамґа арбашья хкқәа: амшқәа, амчыбжь амшқәа, амзақәа,
ашықәспхьазарақәа, асаатқәа, аминутқәа ухәа уб.иц. Урт *wann?* ианба?
азцаара аґак карцоит.

Амш аамґақәа рыхьзқәа:

<i>der Morgen</i>	– ашьыжь
<i>der Vormittag</i>	– шьыбжьаанза, амш актәи азбжа
<i>der Mittag</i>	– шьыбжьон
<i>der Nachmittag</i>	– шьыбжьышьґахь, амш аобатәи азбжа
<i>der Abend</i>	– хәылбыеґа, ахәылґаз
<i>die Nacht</i>	– ацх

Арґ аамґа згәәґарақәа (рбаґақәа) ианаадырґшуа изныктәиу (зныктәи)
ахтыс ма акалара ахархәара рымоуп абас:

<i>am Morgen</i>	= 5.00–9.00	– ашьыжь, шьыжьымґан
<i>am Vormittag</i>	= 9.00–12.00	– шьыбжьаанза, амш актәи азбжазы
<i>am Mittag</i>	= 12.00–14.00	– шьыбжьон
<i>am Nachmittag</i>	= 14.00–18.00	– шьыбжьышьґахь, амш аобатәи азбжазы
<i>am Abend</i>	= 18.00–22.00	– ахәылбыеґа, ахәылґаз
<i>in der Nacht</i>	= 22.00–5.00	– уахынла (цхыбжьон)

Арт аамта азгәатаракәа ианаадырқшуа еснагтәи, есымшатәи (зәы-зымқсахуа) ахтысқәа ма акаларақәа ахархәара рымоуп абас:

<i>morgens</i>	– шыыжыла, шыыжымтанла
<i>vormittags</i>	– шыыбжыаанзала, шыыбжыонынзала, амш актәи азыбжазыла
<i>mittags</i>	– шыыбжыонла
<i>nachmittags</i>	– шыыбжыышьтахыла, амш аюбатәи азбжазыла
<i>abends</i>	– хәылбыяхала, хәылқазыла
<i>nachts</i>	– уахынла (цхыбжыонла)

Адырқштәкәа:

1. Er ist zu mir *am Abend* gekommen.
Ахәылбыяха (ахәылқаз) иара сара сахь дааит.
2. *Abends* bin ich in der Regel frei.
Хәылбыяхала (хәылқазыла), шамахамзар (есқынғы), схи
сақәитуп.

Амшқәа рөықсахрақәа

heute – иахыа

heute morgen (früh)	– иахыа ашыыжы
heute vormittag	– иахыа шыыбжыаанза, амш актәи азбжазы
heute mittag	– иахыа ашыыбжыон
heute nachmittag	– иахыа шыыбжыышьтахы, амш аюбатәи азыбжазы
heute abend	– иахыа (уаха)ахәылбыяха
heute nacht	– уаха цхыбжыон

morgen – уацәы

morgen früh
morgen vormittag
morgen mittag
morgen nachmittag
morgen abend
morgen nacht

übermorgen – уацәашьтахы

übermorgen früh
übermorgen vormittag
übermorgen mittag
übermorgen nachmittag
übermorgen abend
übermorgen nacht

gestern – иацы

gestern morgen
 gestern vormittag
 gestern mittag
 gestern nachmittag
 gestern abend
 gestern nacht

vorgestern – жәацы

vorgestern morgen (früh)
 vorgestern vormittag
 vorgestern mittag
 vorgestern nachmittag
 vorgestern abend
 vorgestern nacht

Ағырпштәқәа:

1. Sie ruft mich *heute abend* an.

Уаха ахәылбыеҥа (ахәылқазы) аҭел дысзасуеит лара.

2. *Übermorgen vormittag* bin ich schon in Moskau.

Уацәашьтахь шыыбжьонынза сара Москва скалоит.

3. Um elf Uhr *vormittags* gehe ich zur Arbeit.

Асааҭ 11 рзы шыыбжьаанза аусура сцоит сара.

4. Um 8 Uhr *abends* kommt er nach Hause.

Асааҭ 8 ахәылқаз иара аоныка даауеит.

Амчыбжь амшқәеи урт раамта азгәаҭареи (арбагеи)**Zeitangabe mit Wochentagen**

<i>der Sonntag</i>	– амәыша
<i>der Montag</i>	– ашәахьа
<i>der Dienstag</i>	– аоаша
<i>der Mittwoch</i>	– ахаша
<i>der Donnerstag</i>	– ацшьаша
<i>der Freitag</i>	– ахәаша
<i>der Sonnabend</i>	– асабша

Арҭ амшқәа ианаадырқшуа изныктәу (зныктәи) ахтыс ма акалара ахархәара рымоуп абас:

<i>am Sonntag</i>	– амәышаены (амәышазы)
<i>am Montag</i>	– ашәахьаены (ашәахьазы)
<i>am Dienstag</i>	– аоашаены (аоашазы)
<i>am Mittwoch</i>	– ахашаены (ахашазы)

<i>am Donnerstag</i>	– аңшьяашаены (аңшьяашазы)
<i>am Freitag</i>	– ахәашаены (ахәашазы)
<i>am Sonnabend</i>	– асабшаены (асабшазы)

Арт амшқәа ианаадырқшуа еснагьтәи, есымшатәи (эеызымқсахуа) ахтысқәа ма акаларақәа ахархәара рымоуп абас:

<i>sonntags</i>	– мейшала
<i>montags</i>	– шәахьала
<i>dienstags</i>	– ҟашала
<i>mittwochs</i>	– хашала
<i>donnerstags</i>	– ңшьяшала
<i>freitags</i>	– хәашала
<i>sonnabends</i>	– сабшала

Ағырқштәқәа:

1. *Am Montag* kommt mein Freund unbedingt.

Сара соыза, хымҟада, ашәахьаены (ашәахьазы) даауеит.

2. *Sonntags* arbeiten wir nicht.

Мейшала ҳара аус ҳаузом.

Арт ажәақәа зегьы *ab* ма *von ... an* рыцны ианаҳдыло иаадырқшуеит уажәтәи аамҟеи икалаша аамҟеи рҟы (шамахамзар, ииасхьоу аамҟаҟы) арҟиара ма ахтыс аналаго иарбан аамҟоу:

<i>ab Montag</i>	}	ашәахьа инаркны
<i>von Montag an</i>		
<i>ab heute</i>	}	иахьа инаркны
<i>von heute an</i>		

Ab Montag (von Montag an) wird der neue Film vorgeführt.

Ашәахьа инаркны афильм ҟыц арбара (ашьтра) иалагоит.

Иеиуеиңшым:

<i>seit Montag</i>	– ашәахьа инаркны
<i>seit vier Tagen</i>	– шьта ңшьымшуп
<i>seit gestern</i>	– иацы инаркны
<i>bis morgen</i>	– уацәынза
<i>bis zur nächsten Woche</i>	– уашьтантәи амчыбжь акынза

Генитив ападеж ағы аамтарбага тагылазашья Die Zeitangabe im Genitiv

<i>des Morgens</i>	– ашыыжь
<i>eines Tages</i>	– енак зны
<i>eines Abends</i>	– хәылбыяхак зны
<i>des Abends</i>	– ахәылбыяха
<i>eines Nachts</i>	– уахык (цхыбжьонк, уахык зны)
<i>des Dienstags</i>	– аџашаены (аџашазы)
<i>eines (schönen) Dienstags</i>	– аџаша зны
<i>des Montags</i>	– ашәахьяены (ашәахьязы)
<i>eines (schönen) Montags</i>	– ашәахья зны
<i>eines (schönen) Tages</i>	– енак зны мшыбзиа́к азы
<i>des Nachts</i>	– уахынла (цхыбжьонла)

Ағырцштәжә:

1. *Eines Tages* kommt er zu mir.
Енак зны иара дааит сара сәы.
2. *Eines Abends* ruft er mich an und sagt...
Хәылбыяхак зны иара ател дысзасын, иҳәеит...
3. *Eines Nachts* höre ich...
Уахык зны сара исаҳаит...
4. *Des Morgens* erwache ich gesund und munter.
Ашыыжь сара саацшуеит сгәы бзианы слахәыхза, сеилыхха.

Саацлатәи аамта Die Uhrzeit

Агерман бызшәағы асаат шака ыкоу (аамта шакоу) аилкааразы икоуп абарт азцаарақәа:

Welche Zeit ist es?
Wieviel Uhr ist es?
Wie spät ist es?

Арт азцаарақәа ртак карцоит:

Асаат 7	– Es ist sieben Uhr. Es ist sieben.
Асаат 10	– Es ist zehn Uhr. Es ist zehn.
7-саатки 5 минутки	– Es ist sieben Uhr fünf (7 Uhr 5). Es ist fünf Minuten nach 7.
10-саатки 15 минути	– Es ist zehn Uhr fünfzehn (10 Uhr 15). Es ist (ein) Viertel nach 10 (Viertel 11). Es ist (ein) Viertel 11 (elf).
7-саатки 30 минути	– Es ist sieben Uhr dreißig (7 Uhr 30). Es ist halb 8 (acht).
10-саатки 45 минути	– Es ist zehn Uhr fünfundvierzig. Es ist (ein) Viertel vor 11 (drei Viertel elf).
7-саатки 50 минути	– Es ist sieben Uhr fünfzig (7 Uhr 50). Es ist zehn (Minuten) vor acht.
10-саатки 35 минути	– Es ist zehn Uhr fünfunddreißig (10 Uhr 35). Es ist fünfunddreißig (Minuten) nach zehn. (Es ist 35 (Minuten) nach 10). Es ist 25 Minuten vor 11.

Иеилароашьатәым:

1. Ich habe eine (zwei) Uhr(en) – Es ist ein (zwei) Uhr.
Сара исымоуп асаатқәа акы (оба) – Асаат акы (оба) ыкоуп.
2. Ich habe heute noch zwei Stunden Deutsch.
Сара агерман бызшәазы даеа џ-урокк (џ-цатәхәык) сымоуп.
3. Wann beginnt dein Arbeitstag? – Mein Arbeitstag beginnt um 8 (Uhr).
Уусура амш анбалагои? – Сара сусра амш алагоит асаат 8 рзы.
4. Wann beginnt der Unterricht? – Der Unterricht beginnt um neun Uhr.
Асаат шака рзы иалагои ацара? (Ацара ианбалагои?). –
Асаат 9 рзы ацара иалагоит.

5. Wie lange dauert der Unterricht? – Der Unterricht dauert sechs Stunden.

Шака аамта иадхалои (имѡапысуеи) ацара? – Ацара иадхалоит (мѡапысуеит) 6 саатк.

6. Er soll Punkt 5 da sein.

Иара ара дыказароуп асаат 5 рзыцәкыа.

Амзақәа рыхъзқәеи арыцхәқәеи

Die Monatsnamen und das Datum

Еиқәахапхьазап амзақәа рыхъзқәа:

der Januar – ажьырныхәа

der Februar – жәабран

der März – хәажәкыра

der April – мшаңы

der Mai – лацара

der Juni – рашәара

der Juli – пхынгәы

der August – нанхәа

der September – цәыббра

der Oktober – жьтаара

der November – абцара

der Dezember – пхынцкәын

im Januar – ажьырныхәа мзазы

im April – мшаңы мзазы

Амзақәа рыхъзқәа рхаҭыңан лассы-лассы рхы иадырхәоит аишьтагылатә пхьазара хьызқәа.

8. Februar (achter ...) = 8.2. (achter zweiter)

11. Januar (elfter ...) = 11.1. (elfter erster)

der 1. Mai (der erste Mai)

den 1. Mai (den ersten Mai)

am 1. Mai (am ersten Mai)

1. Der wievielte ist heute? – Heute ist der 9. Dezember.

(Иахьа амза шакои?) – Heute ist Montag, der 5. Juli 1998.

– Heute ist der 5. 7. (der fünfte siebente)

– Heute ist der 1.1. (der erste erste)

2. Der wievielte haben wir heute? – Heute haben wir den 9. Dezember.

(Иахьа амза шакои?) – Heute haben wir den 5. Juli 1998.

3. Wann beginnt der Unterricht? – Am 1.(=ersten) September
(Ацара ианбалагои?) beginnt der Unterricht?
Am wievielten beginnt der Unterricht? – Am 1.9. (am ersten neunten)
beginnt der Unterricht?
4. Wann ist Goethe geboren? – Am 28. August 1749.
Wann sind Sie geboren? – Ich bin im Jahre 1957 geboren.
– Ich bin 1957 geboren.
– Ich bin im Mai 1957 geboren.
– Ich bin am 10. Mai 1957 geboren.
5. in der Nacht vom 1. zum 2. Mai (in der Nacht vom ersten zum zweiten
Mai)
Seit dem 1. September

Ашықсұхьазара иапхьойт абас:

1949 – neunzehnhundertneunundvierzig
Ich bin 1959 in Moskau gewesen. = Ich bin im Jahre 1959
(neunzehnhundertneunundfünfzig) in Moskau gewesen.

Игәнышәкыл:

Anfang August	– нанхәа алагамтазы
Mitte Juni	– рашәара абжазы
Ende Januar	– ажьырныхәа анцәамтазы
Anfang, Mitte, Ende des Jahres	– ашықәс алагамта, абжа (агәта), анцәамта
Mitte Sommer (Winter usw.)	– апхын (азын...) абжаразы
Seit Mitte September	– цәыббра абжара инаркны
Von Anfang Januar bis Mitte Januar	– ажьырныхәа алагамта инаркны ажьырныхәа абжаранза
In zwei Jahren	– ышықәса рышьтахь

Аграмматикатә терминқәа ржәар

abgeleitet	– ихырғиаау
Adjektiv <i>n</i>	– аказшьарба
zusammengesetztes A.	– иеилоу аказшьарба
qualitatives A.	– ахаташьатә казшьарба
relatives A.	– азыкашьатә казшьарба
Adverb <i>n</i>	– ацынгыла
Adverbiale <i>f</i>	– атагылазаашья
Adverbialbestimmung <i>f</i>	– атагылазаашья
Akkusativ <i>m</i>	– аккумулятив
Aktiv <i>n</i>	– цабыргылатәи (ареалтә) арғиара, аформа
Akkusativobjekt <i>n</i>	– иңиоу ахартәаага
Artikel <i>m</i>	– артикль
der bestimmte A.	– иеилкаау артикль
der unbestimmte A.	– иеилкаам артикль
Attribut <i>n</i>	– ахәаакәца
Attributsatz <i>m</i>	– ахәаакәцатә хәоу цыла
Aufforderungssatz <i>m</i>	– адцаратә хәоу, абжытгаратә хәоу
Ausrufesatz <i>m</i>	– абжытгаратә хәоу (адцаратә хәоу)
Aussagesatz <i>m</i>	– ажәабжытә хәоу
Bedingungssatz <i>m</i>	– ахыңшратә хәоу цыла
Begriff <i>m</i>	– аилкаара
Bejahung <i>f</i>	– ашьақәырғәғәара
bestimmt	– иеилкаау
betonen	– ақәығәғәара ақәыргылара
Bruchzahlen <i>pl</i>	– ассатә пхьазара хьызқәа
Dativ <i>m</i>	– датив ападеж
*Dativobjekt <i>n</i>	– ахартәаага датив ападеж ағы
Deklination <i>f</i>	– аитакра
die starke D.	– иғәғәоу аитакра
die schwache D.	– иңсыеу аитакра
die weibliche D.	– апхәыстә еитакра
deklinieren	– аитакра
Demonstrativpronomen <i>n</i>	– арбагатә хьызцынхәра
Doppelkonjunktion <i>f</i>	– оба-обала иеицу аидхәалага, аикәшаратә еидхәалага

Eigenname <i>m</i>	– ахатәы хьзы
einmalig	– зныктәи, зынтрыс, знык ала
Endung <i>f</i>	– анцәамта, анцәарта, алгамта
Femininum <i>n</i>	– ахәса ррод ахьызка
Finalsatz <i>m</i>	– азкытә хәоу цыла
Folgesatz <i>m</i>	– аишьтагылатә хәоу цыла
Fragepronomen <i>n</i>	– азцааратә хьызцынхәра
Fragesatz <i>m</i>	– азцааратә хәоу
Fragewort <i>n</i>	– азцааратә ажәа
Futur <i>n</i> , Futurum <i>n</i>	– икалаша аамта
Gegenwart <i>f</i>	– уажәтәи аамта
Genitiv <i>m</i>	– генитив ападеж
Genus <i>m</i>	– азалог
gerade	– иңиоу
Geschlecht <i>n</i>	– арод
Grundformen <i>pl</i>	– ахадаратә формақәа
Grundzahlwort <i>n</i>	– ахыңхьазаратә ңхьазара хьзы
Halbsuffix <i>n</i>	– асуффиксбжа
Hauptglied <i>n</i>	– ахәоу хәта хада
Hauptsatz <i>m</i>	– ахәоу хада
Hilfsverb <i>n</i>	– ацхыраагзатә кацарба
Höflichkeitsform <i>f</i>	– ахатыркәцаратә хзырхатә форма (аамысташәатә форма)
Imperativ <i>m</i>	– адцаратә ркынаа
Imperfekt <i>n</i>	– имариоу ииасхьоу аамта
Indefinitivpronomen <i>n</i>	– ихәаакәцам ахьызцынхәра
Indikativ <i>m</i>	– ажәабжьтә ркынаа
Infinitiv <i>m</i>	– инфинитив, иеилкаам акацарбатә форма
Infinitivgruppe <i>f</i>	– аинфинитивтә гәың
Interrogativpronomen <i>n</i>	– азцааратә хьызцынхәра
Interjektion <i>f</i>	– абыжьткәа
intransitiv	– иеиңамцуа (акацарбазы)
invertiert	– ажәақәа аархәны реишьтагыла(шь)ра
Kasus <i>m</i>	– ападеж
Kausalsatz <i>m</i>	– амзызтә хәоу цыла
Kasusobjekt <i>n</i>	– ападежтә хартәаага
Komparation <i>f</i>	– аиңырңшра
Komparativ <i>m</i>	– аиңырңшратә степен
Komparativsatz <i>m</i>	– аиңырңшратә хәоу цыла

Konditionalis <i>m</i>	– ахьыңшратә ркынаа
Konditionalsatz <i>m</i>	– ахьыңшратә хәоу цыла
Konjugation <i>f</i>	– аиҥакра (хаҥыла)
konjugierbar	– иеиҥакуа (хаҥыла)
konjugieren	– аиҥакра (хаҥыла)
Konjunktion <i>f</i>	– аидхәалага
die koordinierende K.	– ахьыңшымратә (ихьыңшым) еидхәалага
die subordinierende K.	– ахьыңшратә еидхәалага
Konjunktiv <i>m</i>	– архьыңшратә ркынаа
Konsonant <i>m</i>	– ацыбжьи́ка шытыбжьи́
Kardinalzahl <i>f</i>	– ахыңхьазаратә ҥхьазара хьзы
Konzessivsatz <i>m</i>	– азоужьратә хәоу цыла
Lokalsatz <i>m</i>	– атыңтә хәоу цыла
Maskulinum <i>n</i>	– ахацәа ррод
Modalsatz <i>m</i>	– акалашьатә хәоу цыла
Modalverb <i>n</i>	– амодалтә кацарба
Modus <i>m</i>	– аркынаа
Morphologie <i>f</i>	– аморфология
Muster <i>n</i>	– ақәырңшы, аҥырңшыга
Nebenglied <i>n</i>	– ихадам ахәоу хәҥа
Nebensatz <i>m</i>	– ахәоу цыла
Negation <i>f</i>	– амапкратә форма, амапкра
negativ	– амапкратә
Negativpronomen <i>n</i>	– амапкратә хьызцынхәра
Neutrum <i>n</i>	– абжьаратә род
Nominativ <i>m</i>	– номинатив ападеж (хьызхәалатәи ападеж)
Numerale <i>n</i>	– аҥхьазара хьзы
Objekt <i>n</i>	– ахартәаага
das präpositionale O.	– аңгылатә хартәаага
das direkte O.	– иңиоу ахартәаага
das indirekte O.	– иңиам ахартәаага
Objektsatz <i>m</i>	– ахартәаагатә хәоу цыла
Ordnungszahlwort <i>n</i>	– аишьтагылатә ҥхьазара хьзы
Partizip <i>n</i>	-- алахәыра (партицип)
Partizipien <i>pl</i>	– алахәыра, арлахәыра
Partizipialgruppe <i>f</i>	– иалкьу алахәыратә еицааирақәа
Passiv <i>n</i>	– акацарба ахтынхьаатә залог, пассив

Infinitiv P.	– инфинитив пассив
das unpersönliche P.	– ахаѣыдатә пассив
Perfekt <i>n</i>	– перфект, ииасхьоу иеилоу (инагзоу) аицәажәагатә аамтатә форма
Person <i>f</i>	– ахаѣы
Personalendung <i>f</i>	– ахаѣытә нцәамта
Personalpronomen <i>n</i>	– ахаѣытә хьызцынхәра
Phonetik <i>f</i>	– афонетика
Plural <i>m</i>	– арацәа хьыҕхьазара
Pluralbildung <i>f</i>	– арацәа хьыҕхьазара акалашья (ашьяқәгылашья)
Plusquamperfekt <i>n</i>	– плюсквамперфект, ииасхьоу иеилоу (инагзоу) иаңынгылоу аамтатә форма
Positiv <i>n</i>	– хаҭалатәи астенен
Possesivpronomen <i>n</i>	– адхаларатә хьызцынхәра
Prädikat <i>n</i>	– азхәа
das nominale P.	– ахьызтә зхәа
das verbale P.	– акацарбатә зхәа
Prädikativ <i>n</i>	– азхәа ахьызтә хәҭа
Präfix <i>n</i>	– аңынгыла (апрефикс)
trenbare P.	– ажәа иакәытхо аңынгылақәа
untrenbare P.	– ажәа иакәымтхо аңынгылақәа
Präposition <i>f</i>	– аңгыла
Präsens <i>n</i>	– уажәтәи аамта
Präteritum <i>n</i>	– имариоу ииасхьоу ажәабжьтә аамта
Pronomen <i>n</i>	– ахьызцынхәра
das unbestimmt-persönliche P.	– иеилкаам (ихәаакәҭам)- хаѣытә хьызцынхәра
das unbestimmte P.	– ихәаакәҭам ахьызцынхәра
Pronominaladverb <i>n</i>	– ахьызцынхәратә цынгыла
qualitativ	– ахаҭашьятә
Rede <i>f</i>	– ажәахәа
direkte R.	– иңиоу ажәахәа
indirekte R.	– иңиам ажәахәа
Reflexivverb <i>n</i>	– ахаргьежьратә кацарба
Reflexivpronomen <i>n</i>	– ахаргьежьратә хьызцынхәра
Rektion <i>f</i>	– ахьыңшра
relativ	– азыкашьятә

Relativadverb <i>n</i>	– азыкашъатә цынгыла
Relativpronomen <i>n</i>	– азыкашъатә хьызцынхәра
Relativsatz <i>m</i>	– азыкашъатә хәоу цыла
Satz <i>m</i>	– ахәоу
der einfache S.	– имариоу ахәоу
der zusammengesetzte S.	– иеилоу ахәоу
Satzgefüge <i>n</i>	– иеилоу ихьыцшу ахәоу
Satzglied <i>n</i>	– ахәоу хәта
Satzreihe <i>f</i>	– иеилоу ихьыцшым ахәоу
Singular <i>m</i>	– азацә хыцхьазара
Stamm <i>m</i>	– ажәа ашьагәыт
Stammvokalwechsel <i>m</i>	– ашьагәытбжыка ацсахра
Steigerungsstufen <i>pl</i>	– аиҕырцшратә степенқәа
Stoffname <i>m</i>	– амацәашьартә хьызка
Subjekt <i>n</i>	– азыххәаа
Substantiv <i>n</i>	– ахьызка
zusammengesetztes S.	– иеилоу ахьызка
abgeleitetes S.	– ахьызка ахырҕиара
substantivieren	– асубстантивациатә хтысрала акалара, (асубстантивация ахтысра)
Substantivierung <i>f</i>	– асубстантивация
Suffix <i>f</i>	– асуффикс
Superlativ <i>m</i>	– еихазоу астен
Syntax <i>f</i>	– асинтаксис
Temporalsatz <i>m</i>	– аамцатә хәоу цыла
transitiv	– иеиццуа (акацарба)
trennbar	– акаҕытхатә, иакаҕытхаз
Umlaut <i>m</i>	– умлаут
unbestimmt	– иеилкаам, ихәаакәцам
unpersönlich	– ахаҕыдатә
unregelmäßig	– ииашам
untrennbar	– иакаҕытхам
unverändert	– эеызымпсахуа (эеицазымкуа)
Verb <i>n</i>	– акацарба
abgeleitete V.	– акацарба ахырҕиара
persönliche V.	– ахаҕытә кацарбақәа
starke V.	– иҕәгәоу акацарбақәа
schwache V.	– ицсыеу акацарбақәа
reflexive V.	– ахаргьежьратә кацарбақәа
unpersönliche V.	– ахаҕыдатә кацарбақәа

unregelmäßige V.	– ииашам аҕацарбақәа
einfache V.	– имариоу аҕацарбақәа
zusammengesetzte V.	– иеилоу аҕацарбақәа
verbal	– аҕацарбатә
Verbalstamm <i>m</i>	– аҕацарба ашыагәыт
Verfielfältigungszahlen <i>pl</i>	– ашытыхгатә пхьазара хьызқәа
Vergangenheit <i>f</i>	– ииасхьоу аамта
Vergleich <i>m</i>	– аиҕырцшра
Vergleichssatz <i>m</i>	– аиҕырцшратә хәоу цыла
verneinen	– амапкра
Verneinung <i>f</i>	– амапкратә форма
Vokal <i>m</i>	– абжьи́ка шытыбжьи
Vorsilbe <i>f</i>	– априставка, аңынгыла
Wortbildung <i>f</i>	– ажәарҕиара, ажәахырҕиара
Wortfolge <i>f</i>	– ажәақәа реишьтагылашьа(ра)
Zahl <i>f</i>	– ахыпхьазара
Zahlwort <i>n</i>	– апхьазара хьзы
Zeitform <i>f</i>	– аамта (аамтатә форма)
Zukunft <i>f</i>	– икалаша
Zustandsänderung <i>f</i>	– аҕазаара аңсахра
Zustandspassiv <i>n</i>	– пассив аҕазаашьа

АХАРХӨАРА ЗМОУ АЛИТЕРАТУРА

1. Носков С.А. Самоучитель немецкого языка. Минск, 1999.
2. Михайлова О.Э., Шендельс Е.И. Справочник по грамматике немецкого языка с упражнениями. (Для IX-X классов средней школы). Москва, 1973.
3. Дмитриева Е.И., Алексанова Л.А. Готовимся к экзаменам по немецкому языку. Москва, 1998.
4. Завьялова В.И., Ильина Л.В. Практический курс немецкого языка (для начинающих). Москва, 1997.
5. Чуваева В.Г., Баскакова Н.А., Иванова Е.А., Миньковская Г.П., Фещенко В.П. Учебник немецкого языка (для I курса). Москва, 1983.
6. Иванова Е.А., Чуваева В.Г., Баскакова Н.А., Миньковская Г.П., Фещенко В.П. Учебник немецкого языка (для II курса). Москва, 1989.
7. Ардова В.В., Борисова Т.В., Домбровская Н.М. Учебник немецкого языка. Москва, 1978.
8. Канищева Е.Н., Воскресенская Л.И., Мочалова М.А., Турк И.В., Ульянов В.И. Курс немецкого языка. Москва, 1973.
9. Васильева М.М. Краткий грамматический справочник немецкого языка. Москва, 1988.
10. Биркенгоф Г.М., Ромм З.М., Уроева Р.М. Курс грамматики немецкого языка с грамматико-фонетическими упражнениями. Часть 2. Морфология. Москва, 1980.
11. Молоткова А.С., Левицкая Л.Ф., Ветошникова Н.Б., Корниенко В.В. Учебник немецкого языка для средних специальных учебных заведений. Москва, 1974.
12. Павлов В.М., Орлова О.П., Шавель Е.Е. Учебник немецкого языка. Ленинград, 1971.
13. Панкова О.Т., Антипов А.Ф., Болдырева Л.М. Учебник немецкого языка (для гуманитарных вузов). Москва, 1980.
14. Арстаа Ш.К., Цкадуа Л.П. Ацсуа бызшәа асинтаксис. Акәа, 1983.
15. Амч-пха В.А., Гәыблиа-пха Р.К. Ацсуа бызшәа (Афонетика, аморфология). Акәа, 1984.
16. Арстаа Ш.К., Цкадуа Л.П. Ацсуа литературатә бызшәа аграмматика. Акәа, 2002.
17. Лепинг Е.И., Страхова Н.Т., Филичева Н.И., Цвиллинг М.Я, Черфас Р.А. «Большой немецко-русский словарь. Том I. Москва, 1980.
18. Лепинг Е.И., Страхова Н.Т., Филичева Н.И., Цвиллинг М.Я, Черфас Р.А. «Большой немецко-русский словарь. Том II. Москва, 1980.

19. Шьакрыл К.С., Концъариа В.Х. Ацсуа бызшәа ажәар. Актәи атом. Ақәа, 1986.
20. Шьакрыл К.С., Концъариа В.Х. Ацсуа бызшәа ажәар. Аубатәи атом. Ақәа, 1986.
21. Бҕажәба Х.С. Аурыс-ацсуатә жәар. Ақәа, 1964.
22. Касландзия В.А., Саманба Л.Х. Русско-абхазский фразеологический словарь. Сухум, 1996.
23. Касландзия В.А. Ацсуа бызшәа афразеологиатә жәар, Ақәа, 1999.
24. Генко А.Н. Ацсуа-аурыстә жәар. Ақәа, 1978.
25. Немецко-русский словарь. Под редакцией К. Лейна. Москва, 1989.
26. Касландзия В.А., Джонуа Б.Г., Саманба Л.Х., Хашиг Н.Ч., Хециа А.Д. Русско-абхазский словарь. Сухум, 2000.
27. Шакрыл Е.П. Русско-абхазский общественно-политический словарь. Сухуми, 1991.
28. Халбад Т.Х. Алингвистикатә терминқәа ржәар. Аурыс-ацсуатә, ацсуа-аурыстә. Ақәа, 1977.

А Х Қ Ә А

Алхыажәә.....	3
АФОНЕТИКА	4
АБЖЫКАҚӘА.....	4
АЦЫБЖЫКАҚӘА.....	6
АМОРФОЛОГИА	12
АРТИКЛЬ	12
Артикль ахархәара.....	13
Иеилкаам артикль ахархәара.....	13
Иеилкаау артикль ахархәара.....	14
Артикль ацыршәара.....	16
АХЫЗКА	17
Ахызкақәа ррод.....	18
Ахызкақәа ррод цакылеи формалеи	
реилкаара.....	19
Иеилоу ахызкақәа ррод.....	30
Зхәашәа еицшу ахызкақәа (аомонимқәа) ррод.....	30
Ахызкақәа рыкалара.....	31
Ихырәиаау ахызкақәа.....	31
Иеилоу ахызкақәа.....	35
Асубстантивация.....	37
Ахызка арацәа хыпхьазара.....	37
Ахызкақәа реицakra.....	49
Игәгәоу аицakra.....	50
Ицсьеу аицakra.....	52
Алхәыстә еицakra.....	54
Аицakra ичыдоу атип.....	55
Арацәа хыпхьазараәы ахызкақәа реицakra.....	56
Ахатәы хыызқәа реицakra.....	56
АКАЗШЬАРБА	58
Аказшьарбақәа рыкалара.....	60
Аказшьарбақәа реицakra.....	61
Ицсьеу аицakra.....	61
Игәгәоу аицakra.....	63

Иеилкаам артикль, амапкратә хьызцынхәра kein,	
адхаларатә хьызцынхәрақәа заґхьа игылоу	
аказшьарбақәа реиґакра.....	64
Аказшьарбақәа реиґырґшратә степенқәа	67
АХЬЫЗЦЫНХӘРА.....	71
Ахаґытә хьызцынхәрақәа.....	71
Адхаларатә хьызцынхәрақәа.....	73
Ахарґежьратә хьызцынхәра.....	74
Арбагатә хьызцынхәрақәа	75
Аздааратә хьызцынхәрақәа.....	79
Азыкашьатә хьызцынхәрақәа	80
Ихәаақәцам ахьызцынхәрақәа.....	81
Амапкратә хьызцынхәрақәа	84
Ахаґыдатә хьызцынхәра es.....	86
АґХЬАЗАРА ХЬЫЗЫ.....	88
Ахыґхьазаратә ґхьазара хьызқәа.....	88
Аишьтагылашьатә ґхьазара хьызқәа.....	91
Ассатә ґхьазара хьызқәа.....	92
АКАЦАРБА.....	97
Акацарба аґәыґқәа.....	97
Имариакәоуи, ихырґиаакәоуи, иеилакәоуи	
акацарбақәа	97
Ацакынагза аазырґшуа акацарбақәеи ацхыраагзатә	
кацарбақәеи	100
Иґәґәоу акацарбақәа, иґсьеу акацарбақәа, ииашам	
акацарбақәа	104
Ахаґытәи ахаґыдатәи акацарбақәа.....	110
Иеиґацуеи иеиґамцуеи акацарбақәа.....	111
Акацарба аамґатә формақәа рышьақәгылашьеи	
рхархәареи.....	112
Уажәтәи аамґа	113
Ииасхьоу аамґа	119
Претеритум	120
Перфект	123
Плусквамперфект	127
Акацарба икалаша аамґатә формақәа	129
Футурум I	130
Футурум II	131
Аркынаатә категория.....	133
Адцаратә ркынаа	134

Архыыцшратө ркыынаа	136
Презенс кониунктив	137
Претеритум кониунктив	138
Перфект, плюсквамперфект, футурум кониунктив	140
Кондиционалис I. II	140
Кониунктив ахархэара.....	141
Иңиам ажэахэааы кониунктив ахархэара.....	145
Пассив	148
Ахааыдатө пассив	150
Инфинитив пассив	151
Пассив аказаашыа	151
Акацарба ахыызтө формақэа	152
Инфинитив	152
Партицип	156
АЦЫНГЫЛА	159
Ацынгылақэа реиыырцшратө степенқэа	160
Ахыызцынхэратө цынгылақэа	160
АҢГЫЛАҚЭА	162
Аңгылеи артикли реилалара	163
Датив ападеж зыхъзырцшуа аңгылақэа.....	163
Аккузатив ападеж зыхъзырцшуа аңгылақэа.....	164
Датив ападежи аккумулятив ападежи зыхъзырцшуа аңгылақэа.....	165
Генитив ападеж зыхъзырцшуа аңгылақэа.....	166
АИДХЭАЛАГА	167
Ахыыцшымратө еидхэалагақэа.....	167
Ахыыцшратө еидхэалагақэа.....	168
Оба-обала ишыақэгылоу аидхэалагақэа (аикэшаратө еидхэалагақэа)	169
АБЫЖЬТҚА	170
АСИНТАҚСИС	171
АХЭОУ ХЭТАҚЭА	171
ИХАДОУ АХЭОУ ХЭТАҚЭА	171
Азыххэаа.....	171
Азхэа	172

ИХАДАМ АХЭОУ ХЭТАҚӘА	174
Ахартәаага	174
Ахәаакәца	175
Атагылазаашья	176
ИМАРИОУ АХЭОУҚӘА	177
Имариоу ахэоу ағы ажәакәа реишьтагылашья(ра).....	177
Ажәабжътә хэоу ағы ажәакәа реишьтагылашья(ра).....	178
Азцааратә хэоу ағы ажәакәа реишьтагылашья(ра).....	179
Адцаратә хэоу ағы ажәакәа реишьтагылашья(ра).....	180
Ахэоу ю-хартәаагак анамоу ажәакәа реишьтагылашья(ра).....	180
ИЕИЛОУ АХЭОУ	181
Иеилоу ихьыңшым ахэоуқәа.....	181
Иеилоу ихьыңшым ахэоуқәа рғы ажәакәа реишьтагылашья(ра).....	182
Иеилоу ихьыңшу ахэоуқәа.....	183
Иеилоу ихьыңшу ахэоуқәа рғы ажәакәа реишьтагылашья(ра).....	184
Ахартәаагатә хэоу цылақәа.....	185
Ахәаакәцатә хэоу цылақәа.....	186
Аамтатә хэоу цылақәа.....	187
Амзытә хэоу цылақәа.....	189
Ахьыңшратә хэоу цылақәа.....	190
Азкытә хэоу цылақәа.....	190
Атыңтә хэоу цылақәа.....	191
Акалашьатә хэоу цылақәа.....	192
Аиғырңшратә хэоу цылақәа.....	192
Азоужьратә хэоу цылақәа.....	193
Аишьтагылатә хэоу цылақәа.....	194
ААМТА АРБАШЬАҚӘА	195
АМШ ААМТАҚӘА	195
Амшқәа реыңсахрақәа.....	196
Амчыбжь амшқәеи урт раамта азгәатареи (арбагеи).....	197
Саатлатәи аамта.....	199
Амзақәа рыхьзқәеи арыцхәкәеи.....	201
Аграмматикатә терминқәа ржәар	203
Ахархәара змоу алитература	209

Ми́лиа (Зина) Ива́н-иц́ха Цна́риа-ц́ха

АГЕРМАН БЫЗШӘА АГРАММАТИКА
(афонетика, аморфология, асинтаксис)

Ми́ля (Зина) Ива́новна Цвина́рия

ГРАММАТИКА НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА
(фонетика, морфология, синтаксис)
(на абхазском языке)

Аредактор *Е. А. Ани-ц́ха*

Атехникатә редактор *Н. М. Барцыц-ц́ха*

Акорректорцәа: *А. Ш. Ажыи-ц́ха, А. Ць. Тар-ц́ха*

Акыпцхьфы *А. И. Зант́ариа-ц́ха*

Компиутерла иеикәлыршәеит *С.С. Лаз-оглы*

Аформат 60x90 1/16. Икацәкьоу акыпцхь бгыц 13. Атираж – 500.

Ақ, Акәа, Кьалашәыр, афирма «Алашарбага»

